

มรดกของชาติ

เล่ม ๑๐

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

มรดกของชาติ

เล่ม ๑๐

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

เรื่อง มรดกของชาติ เล่ม ๑๐
คณะกรรมการมรดกของชาติ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๑ จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. คณะกรรมการมรดกของชาติ.

มรดกของชาติ เล่ม ๑๐. -- กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์
ของชาติ, ๒๕๔๔.

๑๒๘ หน้า.

๑. รวมเรื่อง. ๒. ชื่อเรื่อง.

๐๘๙.๙๕๕๙๑๑

ISBN ๙๗๔-๗๗๗๒-๘๒-๕

ภาพ

นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

นายวรทัศน์ ฤกษ์สิทธิสวัสดิ์

ออกแบบปก

นายชัยนันทน์ ผลวัฒน์นะ

พิมพ์ที่ บริษัท เซเวน พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด

๕๕๕ ซอย ส.ธรณินทร์ ๕ ถนนประชาอุทิศ ห้วยขวาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๒๐

โทร. ๒๗๔๔๐๓๐-๕ แฟกซ์ ๒๗๔-๔๑๘๑

คำนำ

มรดกของชาติ เป็นทรัพย์สินสมบัติซึ่งบรรพชนในชาติ ได้สร้างสรรค์และสั่งสมไว้มีน่านับการทั้งที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาและทางวัตถุ มรดกดังกล่าวนี้จัดเป็นสมบัติของชาติ ที่บรรดาบรรพชนมอบหมายไว้ให้สำหรับอนุชนได้ใช้เป็นประโยชน์ในการรักษาตัว รักษาสังคมและชาติให้ดำรงเป็นปกติ ให้สามารถทำนุเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติไว้ให้มั่นคง มิให้คนไทยปัจจุบันซึ่งนับเป็นวานเครือเนื่องกับบรรพชนไทยในอดีต ได้รับการติฉินว่าเป็นชาติพันธุ์ที่ไร้รากมรดกของชาติ จึงเป็นเกียรติคุณสำหรับผู้สืบทอดและเป็นผู้ใช้มรดกนั้นให้เป็นคุณประโยชน์ในทางสร้างสรรค์

คณะอนุกรรมการมรดกของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแพร่มรดกของชาติ ได้ตระหนักในความสำคัญต่อมรดกของชาติ ดังความปรารถนาข้างต้นเป็นอย่างดี จึงได้จัดการประมวลบทความของผู้ทรงคุณวุฒิทางศิลปวัฒนธรรมสาขาต่างๆ ซึ่งได้นำไปออกอากาศทางสถานีวิทยุอย่างต่อเนื่องระหว่างปี นำมาจัดทำเป็นรูปเล่มหนังสือ เพื่อเป็นการขยายผลของการเผยแพร่สาระอันเป็นความรู้เรื่อง มรดกของชาติ แก่ ประชาชน นักศึกษา นักเรียนทั่วไป ให้ได้รับความรู้ให้เกิดความภาคภูมิใจ ทั้งจะได้ตระหนักในการจะผดุงรักษาและยินดีที่จะสืบทอดมรดกของชาติสืบไป

คณะอนุกรรมการมรดกของชาติ ประเมินว่าสาระของบทความแต่ละเรื่องในหนังสือมรดกของชาติ เล่มที่ ๑๐ นี้ คงจะเป็นที่ควรแก่ความสนใจและเป็นประโยชน์ในทางความรู้ เนื่องด้วยมรดกของชาติ อันเป็นสิ่งที่คนไทยทั้งปวงพึงหวงใย และร่วมมือร่วมใจกันผดุงรักษาให้ยั่งยืนมั่นคงต่อไป

คณะอนุกรรมการมรดกของชาติ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

กรกฎาคม ๒๕๔๔

สารบัญ

เพลงบอก	๑
เครื่องทองลงหิน	๘
การเล่นหมากขุม	๑๓
ประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุ	๑๘
เครื่องทรงพระพุทธรูปรัตนปฏิมากร	๒๒
ราชประเพณีพระราชทานน้ำสังข์และใบมะตูม	๓๑
พิพิธภัณฑศิลป์ พระที่นั่งอภิเศกดุสิต	๓๗
หัวโขน : การทำ	๔๗
จากนิรุกติสมาคมถึงวันภาษาไทยแห่งชาติ	๕๒
ที่มาของวันภาษาไทยแห่งชาติ	๕๘
ภาษาไทยในพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช	๖๔
ภาษาไทยในพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	๗๓
เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์	๘๐
เครื่องแต่งกายโขนละคร	๘๗
น้ำศักดิ์สิทธิ์	๙๓

เพลงบอก

นางเนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

นายเนตร ชลรัตน์ นักเล่นเพลงบอกรุ่นเก่า ที่ยังมีชีวิตอยู่ปัจจุบันอายุ ๘๕ ปี (๒๕๒๓)

เพลงบอกเป็นการละเล่นพื้นเมืองในภาคใต้ตอนบนและภาคใต้ตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง และสงขลา แม้จะยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเพลงบอกเกิดขึ้นเมื่อใดและที่ไหน แต่จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ชื่อว่ามีนักเล่นเพลงบอกมากและยอดเยี่ยมที่สุดถึงกับมีผู้ให้สมญาเมืองนครศรีธรรมราชว่า “เมืองเพลงบอก”

อาจารย์ชวน เพชรแก้ว ได้สัมภาษณ์พระภิกษุดำ ศรีวิเชียร ณ วัดหัวอิฐ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ท่านให้ข้อคิดว่า

“สมัยเมื่ออาตมาเป็นเด็กอายุ ๑๐ ถึง ๑๒ ขวบ พอจำความได้มีนักเล่นเพลงบอกมากมายแทบทุกหมู่บ้าน มีงานรื่นเริงที่ไหนผู้คนก็คลาคล่ำกันไปดูการประชันเพลงบอก.....เชื่อว่าเพลงบอกจะต้องมี

บ้านของเพลงบอกนายเนตร ชลารัตน์ ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๕ ตำบลอินทรี กิ่งอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

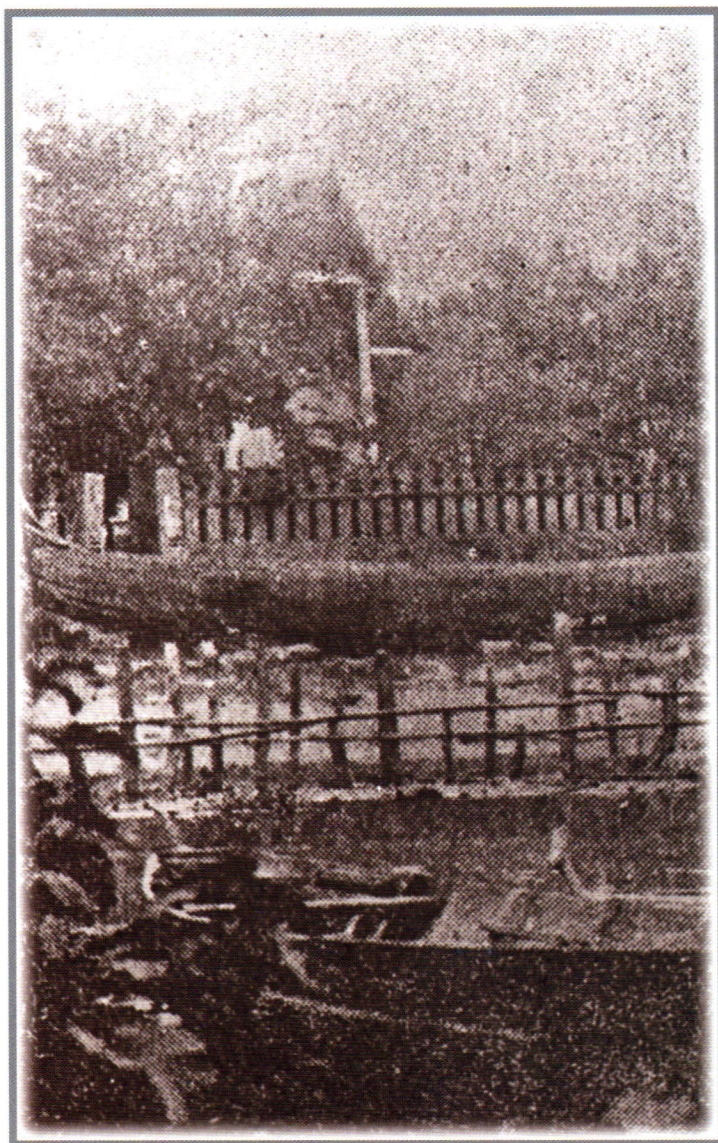
ขึ้นที่เมืองนครก่อนเมืองอื่นอย่างแน่นอน เพราะเมืองนครเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณ.....”

นอกจากนี้อาจารย์ชวน เพชรแก้ว ยังได้สัมภาษณ์นายเนตร ชลารัตน์ นักเลงเพลงบอกรุ่นเก่าคนสุดท้าย เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ นายเนตรได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เชื่อว่าการเลงเพลงบอกต้องเป็นการเล่นรุ่นเก่าของเมืองนครศรีธรรมราช คือเกิดขึ้นครั้งแรกที่เมืองนี้อย่างแน่นอน นักเลงเพลงบอกของเมืองนี้มีมากมายและมีแบบฉบับการเล่นที่เป็นแบบของตัวเอง นักเลงเพลงบอกรุ่น

เก่า เช่น นายเรือง นาโน นายควาย พุ่มพานรักษ์ นายช่วย เสมอชัย ก็เป็นชาวนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น”

อาจารย์ชวน ยังได้สัมภาษณ์ขุนอากาศดี (กลอน มัลลิกะมาส) ปราชญ์ชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นผู้รอบรู้ประเพณีและวัฒนธรรมทางภาคใต้เป็นอย่างดี เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ท่านให้คำสัมภาษณ์ว่า

“การเล่นเพลงบอกเป็นศิลปะของชาวภาคใต้ โดยแท้ ไม่ได้รับเอามาจากที่ใด และการเล่นชนิดนี้น่าจะเริ่มมีที่เมืองนครศรีธรรมราชอย่างแน่นอน

บริเวณหน้าวัดท่าโพธิ์ แหล่งชุมนุมของนักเล่นเพลงบอก สมัยที่เพลงบอกบ้านบอดยังมีชีวิตอยู่

เพราะเมืองนครเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานนับเป็นพันปี ศิลปวัฒนธรรมและวิชาการต่างๆ ก็เริ่มต้นที่เมืองนี้”

จากคำบอกเล่าของผู้รู้ทั้งสามท่านก็ยังสรุปไม่ได้ชัดว่าเพลงบอกมีขึ้นเมื่อใดและที่ไหน แต่เชื่อกันว่าเพลงบอกเกิดขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราชก่อน

การเล่นเพลงบอก คือการกล่าวบอกหรือปาวประกาศให้ชาวบ้านได้รับทราบเรื่องราวที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยเฉพาะวันสงกรานต์ถือเป็นวันสำคัญมาก เชื่อกันว่าเพลงบอกนิยมเล่นกันในวัน

วันสงกรานต์มาก่อน เพราะได้บอกให้ชาวบ้านได้ทราบถึงการเปลี่ยนปี ชื่อนางสงกรานต์ นาครี้น้ำกั้ว จำนวนฝนตกในเมืองและในป่าหิมพานต์ ผลผลิตข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์เพียงใด ทำให้ชาวบ้านได้เตรียมตัวเรื่องน้ำท่าในการทำสิกรรม ต่อมาการเล่นเพลงบอกก็เล่นในโอกาสอื่นอีก เช่นในงานประจำปีต่างๆ งานเดือนสิบ งานวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา ตลอดจนถึงงานบวชภาค งานแต่งงาน และในโอกาสอื่นๆ ตามแต่เจ้าภาพจะให้คณะเพลงบอกไปเล่น

เครื่องดนตรีในการเล่นเพลงบอก แต่เดิมมี ๒ ชนิดคือ

๑. **จิ้ง** จำนวน ๑ คู่ ต้องเลือกจิ้งที่มีเสียงดี ดังก้องกังวานและปลายเสียงไม่ขาด ชาวเพลงบอกบางคณะจึงจ้างให้ช่างทองเหลืองทำจิ้งโดยเฉพาะ

๒. **กรับ** จำนวน ๑ คู่ มักทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้มะขาม ไม้เคียน ไม้หลุมพอง ไม้ขนุน หรือ แก่นไม้ซี้เหล็ก ที่ใช้ไม้เนื้อแข็งเพราะคงทนแข็งแรง และเสียงดังไพเราะ

ต่อมาแม่เพลงบอกนิยมถือ พัดด้ามจิวอีกด้วย พัดด้ามจิวซึ่งเป็น พัดทำด้วยกระดาษ คลี่กางพับได้ ง่ายรวดเร็ว แม่เพลงบอกถือพัดนี้ เพื่อให้เกิดความสง่า ภูมิฐานสมกับ เป็นแม่เพลง และใช้เคาะจังหวะด้วย แต่ในปัจจุบันนี้พัดด้ามจิวและกรับ เลิกใช้ไปแล้ว มีเพียงจิ้งคู่เดียว เท่านั้นที่ใช้ประกอบการขับร้องเพลงบอก

ฉันทลักษณ์ของกลอนเพลงบอก มีแบบฉบับของตัวเองที่นิยมต่างกันโดยทั่วไปมีหลายแบบ ส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน แตกต่างกันเล็กน้อย มีหนังสือฉันทลักษณ์เพลงบอกกล่าวไว้ในหนังสือ กลอนเพลงบอก ซึ่งพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ความตอนหนึ่งว่า

“วิธีว่าเพลงบอกของชาวปักข์ได้มีแปลกๆ ต่างๆ ไม่ค่อยลงเป็นแบบเดียวกัน ที่ได้เป็นเช่นนั้น ก็เป็นเพราะเพลงชนิดนี้ยังไม่มีเป็นแบบตำรับตำรา เป็นตัวอย่างที่ตายตัว ใครนึกจะว่าอย่างไรก็ว่าไป ตามความพอใจและความถนัดของตน จนกระทั่ง แต่งลงพิมพ์ไปบ้างแล้ว เช่น ในหนังสืออุปัชฌายานุสรณ์ ที่พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลงศพ ทานเจ้าคุณพระรัตนธัชมุนี ที่จังหวัดนครศรี-ธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ มีหลายสำนวน ล้วน แตกต่างกันคนละทำนองทั้งนั้นจะตัดสินชี้ขาดลง ไปว่า ของใครแต่งผิดของใครแต่งถูกก็ยาก เพราะ

ไม่มีตำราโบราณที่จะยกมาอ้างเป็นพยาน ที่พิมพ์ ลงไว้เป็นตัวอย่างในหนังสือศรีธรรมราชศึกษา จะ เรียกว่าตำราโบราณไม่ได้...”

ฉันทลักษณ์ของกลอนเพลงบอกที่นิยมขับ กันคือแบบฉันทลักษณ์ต่อไปนี้

กลอนเพลงบอก ๑ บท ประกอบด้วย ๔ วรรค สามวรรคแรกมีจำนวนคำวรรคละ ๖ คำ วรรคสุดท้ายมีจำนวนคำ ๔ คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มินตรมหาสถาน	นาขนานนครสถิต
ประจิมทิศและบูรพา	มีทุ่งนาเรียง
มีสนามหญ้าอยู่หน้าเมือง	เจริญเรืองศรีโบราณ
ป้อมปราการถกยิงศ	ยังปรากฏเสียง
เป็นเมืองเอก ณ ปักข์ใต้	พลไพร่ก็พร้อมเพรียง
รุกะเรียงแถววิถี	เมहनิตล

แม่เพลงและลูกคู่

เพลงบอกคณะหนึ่งๆ ใช้ผู้เล่นไม่มาก มีแม่ เพลงเพียงหนึ่งคนกับลูกคู่อีก ๒ คนเป็นอย่างน้อย ไม่เกิน ๔ คน แต่ที่แม่เพลงนิยมกันมากคือ ลูกคู่ เพียง ๓ คนเท่านั้น

ก. แม่เพลงบอก แม่เพลงบอกที่เล่นเพลง บอกโดยทั่วไปนั้นจะแบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ เพลงบอกไม่มีครู และเพลงบอกมีครู

เพลงบอกไม่มีครู คือเพลงบอกหัดเอง ทำนองเดียวกับครูพักลักจำ เมื่อมีใจชอบก็ศึกษา เอาเองว่า เขาว่าเพลงบอกและขับกันอย่างไร จดจำ ท่วงทำนองมาศึกษาและหัดขับบ่อยๆ ให้เกิดความ ชำนาญและปฏิภาณไหวพริบ ไม่ช้าไม่นานก็ สามารถออกโรงได้ แต่เป็นนักกว่าเพลงบอกที่ไม่มี ชื่อเสียงมากนัก

เพลงบอกมีครู เรียกว่า “เพลงบอกศิษย์มีครู” แม่เพลงพวกนี้เมื่อเกิดความสนใจเล่นเพลงบอก นอกจากจะหัดว่าด้วยตนเองแล้ว ก็ยังฝากเนื้อ

ฝากตัวเป็นศิษย์ของแม่เพลงบอกที่มีชื่อเสียง ขอ
ศึกษากลอนเพลงบอก ความรู้ต่างๆ ตลอดจน
กลเม็ดและไหวพริบต่างๆ เพราะเพลงบอกเป็น
การขับด้วยกลอนสดทั้งสิ้น บางทีก็ติดตามครูไป
เป็นลูกคู่ว่าเพลงบอกตามสถานที่ต่างๆ ทำให้มี
ประสบการณ์มากขึ้น

แม่เพลงบอกที่มีชื่อเสียงนั้นเมืองค้ะประกอบ
ที่สำคัญหลายประการ คือ

ประการแรก ต้องศึกษากลอนเพลงบอกให้
รู้ละเอียดลึกซึ้งอย่างแตกฉาน เพราะฉันทลักษณ์
ของกลอนเพลงบอกต้องแม่นยำและต้องรู้จักท่วง
ทำนองอย่างดีด้วย

ประการที่สอง ควรมีความสนใจในงานร้อย
กรองต่างๆ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และ
กลบทต่างๆ เพราะท่วงทำนองของคำประพันธ์
เหล่านั้นนำมาใช้ในการแต่งกลอนเพลงบอกได้มาก
ทั้งช่วยให้แม่เพลงได้เลือกสรรการใช้ถ้อยคำ ให้คำ
มีเสียงเสนาะและมีความหมายลึกซึ้งกินใจ

ประการที่สาม ควรมีความสนใจเพิ่มพูน
ความรู้ให้แก่ตนเองอย่างกว้างขวาง เช่น ความรู้
เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ
การเมือง ศาสนา วรรณคดี รวมทั้งสภาพทั่วไป
ของสังคมชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย และเกี่ยวกับ
วิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น นิทานพื้นบ้าน วรรณกรรม
พื้นบ้าน ตำรายาพื้นบ้าน ตลอดจนการเล่นต่างๆ
เช่น ปลากัด ไก่อชน วัวชน ไฟ เป็นต้น

ประการสุดท้าย ควรจดจำถ้อยคำ สำนวน
สุภาษิตต่างๆ ให้มากที่สุด เพราะสิ่งเหล่านี้ช่วยให้
แม่เพลงได้ผูกคำกลอนได้คมคายและลุ่มลึก

ข. ลูกคู่เพลงบอก การร้องรับเป็นหน้าที่ของ
ลูกคู่ นอกจากนั้นยังมีหน้าที่ตีสึงและกรับให้เข้า
จังหวะการร้องและรับด้วย ลูกคู่จะต้องเป็นลูกคู่
ประจำ เพราะได้ฝึกให้เสียงร้องรับพร้อมเพรียงกัน
และลูกคู่ประจำจะรู้ว่าแม่เพลงมีท่วงทำนองการ
ร้องเฉพาะตัวอย่างไร เมื่อร้องรับจะได้มีช่วงจังหวะ

ที่ดีไม่ขัดเขิน บางครั้งแม่เพลงว่าเพลงใช้คำขาด
หรือเกินไปบ้าง ลูกคู่ก็อาจเพิ่มคำหรือตัดคำในการ
ร้องรับทำให้การร้องการรับเพลงบอกมีความ
ไพเราะยิ่งขึ้น

ท่านเจ้าคุณพระรัตนธัมมิ (ม่วง) วัดท่าโพธิ์ ผู้สนับสนุนให้เพลงบอกรุ่งเรืองสูงสุดในสมัย
ร. ๕ - ร. ๖

ตัวอย่างของแม่เพลงและลูกคู่เพลงบอก

อันว่านเครือเชื้อคนบาป
ไม่เสวนากับนักปราชญ์
ถ้าสำนักผู้รักตัว
ควรเดินตรงตามพระสอน

มักทึงหยาบตุงดงกา
ผิดกับชาติหงส์
อย่าทำชั่วให้เสียงพงศ์
อย่าได้คลอนแคลน

วิธีร้องและรับ

- แม่เพลง - อันว่านเครือเชื้อคนบาป
ลูกคู่ - ว่าเฝ้าเห เชื้อคนบาป
แม่เพลง - อันว่านเครือเชื้อคนบาป
ลูกคู่ - ทอยซำฉำเอ คนบาป
แม่เพลง - มักหยิ่งหยาบดุดังกาไม่เสวนา
กับปราชญ์ ผิดกับชาติหงส์
ลูกคู่ - ผิดกับชาติหงส์ ไม่เสวนากับ
นักปราชญ์ ผิดกับชาติหงส์

ปานบอด นักเล่นเพลงบอกที่มีชื่อเสียงของเมืองนครศรีธรรมราช

การแต่งกาย

การแต่งกายของนักบอกละเล่นนั้นมักจะแต่งกายตามสบาย แต่งตัวในชีวิตอย่างไรเมื่อไปว่าเพลงบอกก็ไปทั้งอย่างนั้น เช่น นุ่งผ้าโสร่ง มีผ้าขาวม้าพาดบ่าหรือคาดพุงหนึ่งผืน เสื้อจะสวมหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าไปว่าเพลงตามสถานที่สำคัญๆ เช่น บ้านเจ้านาย อาจจะนุ่งผ้าโจงกระเบนซึ่งเป็นผ้ายกทอพื้นเมือง ผ้าม่วง ผ้าไหม หรือผ้าโสร่ง สวมเสื้อที่มีผ้าขาวม้าพาดบ่าผืนหนึ่งหรือใช้ผ้าแพรเปลาะพาดบ่า คลุมไหล่ มือถือพัดด้ามจิว การแต่งกายมักพัฒนาไปตามสมัย

วิธีเล่นและขนบในการเล่น

ในสมัยก่อนการเล่นเพลงบอกมีเล่นในงานสงกรานต์มากกว่างานอื่นๆ นอกจากเป็นการสนุกสนานบันเทิงใจแล้ว ยังเป็นการอวยพรปีใหม่แก่เจ้าของบ้านด้วย

งานสงกรานต์ในเมืองนครศรีธรรมราชนั้นได้กำหนดวันสงกรานต์ขึ้นเป็นการตายตัว คือวันที่ ๑๓ วันที่ ๑๔ และวันที่ ๑๕ เมษายนทุกปี วันที่ ๑๓ เมษายน อันเป็นวันมหาสงกรานต์ ชาวเมืองนครเรียกว่า “วันเจ้าเมืองเก่า” หรือ “วันส่งเจ้าเมือง” วันที่ ๑๔ เมษายน อันเป็นวันเนา ชาวนครเรียกว่า “วันว่าง” และวันที่ ๑๕ เมษายน อันเป็นวันพญาวันหรือวันเถลิงศก ชาวนครเรียกว่า “วันเจ้าเมืองใหม่” หรือ “วันรับเจ้าเมืองใหม่” การเล่นเพลงบอกในวันสงกรานต์นั้นนิยมเล่นกันทั้ง ๓ วัน แต่วันที่เพลงบอกออกเตรวว่าตามบ้านกันมากที่สุด คือในวันว่างวันที่ ๑๔ เมษายน ในวันนี้จะได้ยินเสียงฉิ่งเสียงกรับเซ็งแซ่ไปหมดทุกซอกซอย

การเล่นเพลงบอกในวันสงกรานต์จะเริ่มหลังจากทำบุญตักบาตรเสร็จแล้วในตอนบ่ายวันที่ ๑๓ เมษายน คณะเพลงบอกจะเริ่มว่าเพลงบอกตั้งแต่ออกจากบ้านของตน เมื่อจะเข้าเขตรั้วบ้านของผู้ที่เคารพนับถือ แม่เพลงจะเริ่มร่ายกลอนบรรยายสิ่งต่างๆ ที่ได้พบเห็น ตั้งแต่นอกรั้วบ้านเข้าไป

แล้วขับขานร้องให้เปิดประตูและบทให้พระภูมิ
เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง บางครั้งเจ้าของ
บ้านแก่งทำเคยเพื่อต้องการฟังการว่าเพลงบอก
ให้นานๆ แล้วจึงเปิดประตูรั้วให้ เมื่อเข้าบ้านแล้ว
แม่เพลงก็จะว่าชมสิ่งต่างๆ ในบ้าน เช่น ต้นไม้
สัตว์เลี้ยง หรือข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน บางบ้าน
บอกให้แม่เพลงว่าชมอยู่เป็นเวลานาน ถ้าถูกใจ
มากก็ให้รางวัลมาก

ระหว่างที่คณะเพลงบอกเข้าไปในบ้าน
เจ้าของบ้านจะจัดหมากพลู บุหรี่ ขนมมณเฑียรต่างๆ
ไว้เลี้ยงดูจนอิ่มหนำสำราญใจ

ถ้าบังเอิญคณะเพลงบอกหลายคนมาพบ
กันในบ้านเดียวกันก็จะว่าโต้ตอบกันเป็นที่สนุกสนาน
เจ้าของบ้านบางแห่งต้องการให้แม่เพลงว่าเพลงบอก
“ชา” สิ่งต่างๆ ชา คือ บทขมนั่นเอง เช่น ชาแม่โพสพ
ชาวัว ชานกเขา ชาเด็ก เป็นต้น แล้วมีเงินรางวัลให้
โดยส่งเงินรางวัลไว้ในพานเทียนขี้ผึ้ง หลังจากชา
จนเจ้าของบ้านพอใจแล้วก็ร้องให้พรและลาเจ้าของ
บ้าน

การประชันเพลงบอก

ในสมัยก่อนพออย่างเข้าหน้าแล้ง เป็นระยะ
เวลาที่ม้งงานวัดงานบุญต่างๆ มาก มีผู้จัดให้มีการ
เพลงบอกที่มีชื่อเสียงมาประชันกัน การประชัน
เพลงบอกไม่เหมือนกับการประชันหนังตะลุงกับ
โนรา เพราะหนังตะลุงและโนราจะประชันกันสอง
โรงหรือสามโรงก็ได้ ถ้าโรงใดร้องรำได้ดีกว่าผู้ชมก็
จะพากันเข้าไปดู จนกระทั่งโรงอื่นไม่มีผู้ชมเหลือ
อยู่เลยก็เป็นฝ่ายแพ้ไป ส่วนเพลงบอกแม่เพลง
ออกมานั่งว่าบทกันที่ศาลาวัดหรือที่ที่จัดไว้ให้ การ
ประชันกันเริ่มด้วยแม่เพลงอาวุโสเป็นผู้ร้องก่อน
โดยเริ่มบทไหว้ครู ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บุคคลสำคัญ
เจ้าบ้านผ่านเมือง เมื่อแม่เพลงอาวุโสว่าจบลงฝ่าย
ตรงกันข้ามก็ร้องว่าบทไหว้ครูเช่นเดียวกัน แล้ว
เริ่มบรรยายเนื้อหาจากนั้นแม่เพลงอาวุโสเริ่มว่าก่อน
ฝ่ายตรงข้ามต้องว่าแก้ให้ตก ถ้าแก้ไม่ตกถือเป็น

แพ้ เมื่อแก้ตกแล้วต้องเป็นฝ่ายเสนอเรื่องราวให้
อีกฝ่ายแก้บ้าง สลับกันไปมาอย่างนี้จนกว่าจะแพ้
ชนะกันไปข้างหนึ่ง การตัดสินว่าแพ้ชนะนอกจากมี
กรรมการตัดสินแล้ว บางทีฝ่ายแพ้ย่อมรับว่า
แพ้โดยกล่าวเป็นบทเพลงบอกสรุปแล้วเลิกกันไป
บางทีเมื่อถูกฝ่ายตรงข้ามเสนอมาแล้วแก้ไม่ตก
หรือไม่มีทางแก้ก็อาจจะหยุดร้องยอมแพ้กลางคัน
ก็มี เพลงบอกส่วนใหญ่ที่มาประชันกันนั้นมักยอม
รับสภาพของตนเอง เมื่อรู้ว่าสู้ไม่ไหวก็จะยอมแพ้
บางทีผู้ชมก็จะดูออกว่าฝ่ายใดแพ้หรือชนะโดยไม่
ต้องมีการกรรมการตัดสิน

การประชันเพลงบอกบางครั้งประชันกัน
ระหว่างแม่เพลงฝ่ายชายกับแม่เพลงฝ่ายหญิงส่วน
มากจะว่าแก้กันเหมือนกับเพลงพื้นบ้านทั่วไป และ
มักจะแทรกบทเกี่ยวพาราสี ซึ่งจะไม่พ้นการใช้คำ
สองแง่สองง่าม เคยมีการประชันเพลงบอกระหว่าง
หญิงชายที่วัดท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรี
ธรรมราช แม่เพลงฝ่ายชายและแม่เพลงฝ่ายหญิง
มีความสามารถทั้งคู่ ทำให้คนฟังสนุกสนานตลอด
เวลา จนถึงเวลาเย็นก็ยังไม่มีการฝ่ายใดแพ้ ในที่สุด
กรรมการจึงตัดสินให้ฝ่ายหญิงชนะ

ปัจจุบันเพลงบอกยังมีเล่นกันประปราย เช่น
ในงานบวช งานแต่งงาน งานศพ บางครั้งมีผู้ว่า
จ้างคณะเพลงบอกในการโฆษณาเชิญชวนชาวบ้าน
ให้ไปเลือกตั้งผู้แทนราษฎร หรืองานเลี้ยงรับรอง
บุคคลสำคัญ

เพลงบอกเป็นการละเล่นพื้นเมืองอย่าง
หนึ่งของชาวใต้ที่บอกเล่าให้รู้ถึงขนบธรรมเนียม
ประเพณีและความรู้ด้านต่างๆ ของท้องถิ่นซึ่งควร
อนุรักษ์ไว้

เครื่องทองลงหิน

เกยจุลทัศน์ พยาธรานนท์

6 เครื่องทองลงหิน เรียกสั้นๆ ว่าเครื่องลงหิน หรือทองลงหินก็ว่า คือเครื่องอุปโภคประเภทหนึ่ง เช่น ชัน จอก พาน ทับพี และเครื่องดนตรีบางชนิด เป็นต้น ทำด้วยโลหะผสมออกสีเหลืองคล้ายทองคำ และเนื่องด้วยเครื่องโลหะชนิดนี้มักขัดผิวให้เรียบและขึ้นมันด้วยหินมาแต่เดิม เครื่องโลหะประเภทนี้จึงถูกเรียกว่า เครื่องทองลงหิน

เครื่องลงหิน เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทงานโลหะซึ่งทำขึ้นสนองประโยชน์ใช้สอยตามความต้องการของคนระดับหนึ่งในสังคม ที่ไม่อาจซื้อหาหรือจ้างวานทำเครื่องอุปโภคประเภทภาชนะต่างๆ ทำด้วยทองคำหรือเงินซึ่งมีราคาสูงหรือไม่เหมาะสมแก่ฐานะที่พึงจะมี จึงใช้กันแต่เครื่องทองลงหิน เป็นลำดับมาสำหรับหมู่คนในพื้นที่บ้าน

งานเครื่องทองลงหินในเมืองไทยเราได้สังเกตตามหลักฐานที่เป็นเอกสารเก่า ควรทราบได้ว่างานเครื่องลงหินนี้มีขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่สมัยนั้นมักเรียกว่า ทองเหลือง ซึ่งทองเหลืองเมื่อสมัยนั้น คือ โลหะผสมประกอบด้วยทองแดงกับดีบุก ผิดกันกับทองเหลืองในสมัยต่อมาเป็นโลหะผสมระหว่างทองแดงกับสังกะสี เครื่องทองลงหินที่กล่าวมาแต่ต้นนี้ก็เป็นเครื่องโลหะผสมประกอบด้วยทองแดงกับดีบุก เช่นเดียวกับเครื่องโลหะที่เรียกว่า เครื่องทองเหลืองในสมัยอยุธยา

ในเอกสารเก่าสมัยอยุธยาเรื่อง คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ตอนที่พรรณานาฏมิสถานในพระนครศรีอยุธยาว่าด้วยตำบลบ้านตามย่านต่างๆ นั้น มีความซึ่งระบุถึงตำบลบ้านย่านที่

ทำและขายเครื่องทองเหลืองหรือเครื่องทองลงหินนี้ขึ้นไว้ให้ทราบ ดังความต่อไปนี้

“ถนนย่านวังไชยมีช่างทำขันทองเหลืองใหญ่ น้อยมีขายของสดเข้าเยน ชื่อตลาดวังไชย ๑” กับ “มา ย่านหลังวัดนกน้าวัดโพรง มีร้านชำไทย มอญขายขัน ถาด ภาชนะน้อยใหญ่ เครื่องทองเหลืองครบ มีของสดขายเข้าเยน ชื่อตลาดมอญ ๑”

มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ในกรุงเทพฯ พระมหากษัตริย์ก็มีช่างทำเครื่องทองเหลืองหรือเครื่องทองลงหินเพื่อจำหน่ายแก่ผู้ประสงค์ซื้อหาเอาไว้ใช้ตามความต้องการเช่นเดียวกับเมื่อสมัยอยุธยา

ช่างทำเครื่องทองลงหินนี้ เรียกกันว่า “ช่างบุ” เดิมตั้งบ้านเรือนเป็นหมู่บ้านช่างบุ อยู่นอกกำแพงพระนครบริเวณปากคลองบางลำภู ฝั่งตรงข้ามป้อมพระสุเมรุ ช่างบุในหมู่บ้านนี้ ทำภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ กับทำเครื่องดนตรี คือ ข้องกระเตาะ ข้องวง ข้องใหญ่ จิ่ง ฉาบ เป็นต้น ภายหลังช่างบุหมู่บ้านนี้แยกกันเป็นสองพวกๆ หนึ่งแยกย้ายไปตั้งหมู่บ้านใหม่ที่ตำบลบ้านขมิ้นริมคลองบางกอกน้อย ใกล้กับวัดสุวรรณาราม อีกพวกหนึ่งคงอยู่ที่เดิม ทำเครื่องดนตรีประเภทเครื่องโลหะต่อมาอีกนานพอสมควร

ช่างบุพวกที่ย้ายไปตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านช่างบุขึ้นใหม่ ณ ตำบลบ้านขมิ้น ริมคลองบางกอกน้อยนั้น คงจะเป็นเวลาปลายรัชกาลที่ ๒ ต่อมาเมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๘๔ เป็นปีที่ ๑๗ ในรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสุนทรโวหารหรือสุนทรภู่มีที่จะไปยังเมืองสุพรรณบุรี สุนทรภู่

โดยสารเรือไปตามคลองบางกอกน้อย เมื่อผ่าน
หมู่บ้านช่างบุหรือช่างทำเครื่องทองลงหิน แต่สมัย
นั้นท่านได้เขียนถึงบ้านบุนี้ไว้ในโคลงนิราศสุพรรณ
คราวนั้น ผากไว้ให้ทราบดังนี้

“ย่นย่านบ้านบุตั้ง ตีขัน
ชุกคิดเคยชมจรร แจ่มฟ้า
ยามยากหากปันกัน กินจิกฉลิกแหย
ผิคู่ชู้หน้า นุขปลื้มลิ้มเติม ฯ”

บ้านบุ ดังที่ปรากฏในโคลงนิราศสุพรรณ
ของพระสุนทรโวหาร (ภู่) นี้ ยังคงตั้งอยู่และทำงาน
ช่างบุหรือเครื่องทองลงหินเป็นลำดับมาจนกระทั่ง
ปัจจุบัน

เครื่องทองลงหิน หรือแต่ก่อนเรียกว่า
เครื่องทองเหลืองนั้น เป็นโลหะผสมซึ่งแต่เดิมมา
ช่างบุได้ใช้ “ม้าฟ่อ” ที่ซำรุดนำมาหลอมแล้วตีทำเป็น
ภาชนะต่างๆ ขึ้นใหม่ “ม้าฟ่อ” นี้เป็นเครื่องดนตรีชนิด
หนึ่งของจีน ในหนังสืออักขราภิธานศรียของ
หมอบลัดเล ให้คำอธิบายว่า

“ม้าฟ่อ คือ เครื่องประโคมของจีน รูปเหมือน
ถาด, ทำด้วยทองเหลือง, จีนตีเอาฤกษ์”

ม้าฟ้า หรือ ฟ่อโกะที่ซำรุดแล้ว ช่างบุหาซื้อ
มาใช้นี้เรียกกันว่า “ทองม้าฟ่อ” หรือ “ทองใบไม้”
เหล่านี้นี้เป็นโลหะที่ได้รับการนำเข้ามาจากเมืองจีน
ซึ่งจีนนำมาขายแก่คนไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว
ทั้งนี้พึงทราบได้จากเอกสารจากหอหลวงเรื่อง
คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ดังได้อ้างถึง
มาบ้างแล้ว ว่าไว้อีกตอนหนึ่ง ดังนี้

“ถนนย่านในไก่ เชิงตะพานประตูจีน ไปถึง
เชิงตะพานประตูในไก่ เปนตลาดใหญ่ มีตึกกว้าง

ร้านจีน ตั้งตึกทั้งสองข้างถนนหลวง จีนไทยนั่งร้าน
ขายของ สรรพสิ่งของเครื่องสำเภา เครื่องทอง
เหลืองทองขาว กระเบื้องถ้วยโกชาม แพรสีต่าง
อย่างจีน แลไหมศรีต่างๆ เครื่องมือเหล็กแลสรรพ
เครื่องมาแต่เมืองจีนมีครบ”

ช่างบุในกรุงเทพฯ ก็ได้ซื้อทองม้าฟ่อหรือทอง
ใบไม้จากจีนที่นำมาขาย แล้วนำมาหลอมใหม่
เพื่อจัดทำเป็นภาชนะต่างๆ ตามความต้องการที่
คนไทยนิยมใช้เป็นลำดับมา จนกระทั่งก่อนปี
พุทธศักราช ๒๕๐๐ เล็กน้อย นายเกลียว บุนนาค
นักวิชาการแห่งกรมวิทยาศาสตร์ กระทรวง
อุตสาหกรรมได้วิเคราะห์เนื้อโลหะทองม้าฟ่อที่นำ
มาทำเครื่องทองลงหิน ทราบว่าทองม้าฟ่อนั้นเป็น
โลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุก จึงเผยแพร่
ความรู้ในการใช้โลหะผสมให้แก่ช่างบุ เพื่อเป็นการ
ส่งเสริมอาชีพช่างบุ งานช่างบุเครื่องทองลงหิน
ภายหลังจึงทำขึ้นด้วยโลหะผสมที่ช่างบุสามารถ
ผสมขึ้นใช้เองเป็นลำดับมา

การทำเครื่องทองลงหินนั้น นอกเหนือไป
จากการรู้จักโลหะและการนำโลหะผสมมาใช้เป็น
วัสดุเพื่อการผลิตเครื่องอุปโภคแบบต่างๆ ตาม
ต้องการแล้ว งานทำเครื่องทองลงหินยังต้องผ่าน
ขั้นตอนในการงานและทำให้เป็นผลสำเร็จได้ด้วย
เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ดังจะนำมาอธิบาย
เป็นลำดับๆ ต่อไปนี้

สิ่งแรกในการทำงานช่างต่างๆ นั้น ต้องมี
เครื่องมือซึ่งช่างจะขาดเสียมิได้ เครื่องมือสำหรับ
งานช่างบุเครื่องทองลงหิน มีดังรายการต่อไปนี้

ค้อนเหล็ก ค้อนที่จะใช้ในงานบุ้นนอกเสีย
จากลูกค้อนทำด้วยเหล็ก ใส่ด้ามไม้แล้ว รูปร่าง
และขนาดของค้อนยังต่างกันเป็น ๓ ชนิด คือ

ค้อนแผ่ ลักษณะคล้ายพะเนินเหล็ก ใช้สำหรับตีก้อนโลหะให้แผ่ออกเป็นแผ่นแบน

ค้อนตี หรือค้อนขึ้นรูป ลูกค้อนลักษณะเป็นท่อนกลมหน้ามน ด้ามค้อนอยู่เยื้องขึ้นไปเกือบสุด ด้านตรงข้ามหน้าค้อน ใช้สำหรับตีแผ่นโลหะที่แผ่ออกแล้วขึ้นเป็นรูปทรงต่างๆ

ค้อนขัด ลูกค้อนลักษณะเป็นท่อนกลมป่องตอนกลาง ด้ามค้อนสอดอยู่กึ่งกลางลูกค้อน ค้อนชนิดนี้ใช้สำหรับตีแต่งรูปทรง ตีลำเรียบเหยียบผิวเนื้อโลหะให้แน่นและเรียบ ค้อนชนิดนี้บางคนเรียกว่า ค้อนราย

กาง คือ คีมเหล็ก ๒ ขา สำหรับคีบเบ้าเพื่อถอนเบ้าหลอมโลหะออกจากเตาไฟ

เขาไฟ คือ เครื่องมือที่ทำด้วยเหล็กเส้นยาวประมาณศอกเศษ ตีปลายให้แบนและงอเล็กน้อย โคนสวมเข้ากับด้ามไม้ ใช้สำหรับเขี่ยถ่านในเตาไฟ และเขี่ยสิ่งที่ลอยอยู่บนโลหะที่หลอมอยู่ในเบ้า

กระพุ่ม คือ เครื่องมือทำด้วยเหล็ก รูปร่างคล้ายตะใบ ส่วนปลายตีให้หน้าแบนแผ่ออกเป็นรูปคล้ายพัดด้ามจั่ว ตรงหน้ากระพุ่มนี้ลับให้มีคม ส่วนโคนสอดติดกับด้ามไม้ยาวประมาณ ๒ คืบ กระพุ่มนี้มักทำส่วนปลายขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างมีหลายอันตามขนาดที่ต้องการใช้สำหรับขูด กัด ผิวโลหะด้านในภาชนะ หรือพื้นที่เป็นแอ่งให้เรียบ

เหล็กกวาด คือ เครื่องมือชนิดหนึ่งทำด้วยเหล็กลักษณะคล้ายสิ่ว เข้าด้ามไม้ ใช้สำหรับแทงผิวโลหะทำเป็นร่องตื้นๆยาวเป็นเส้น ที่ภาษาช่างบุเรียกว่า “ลวด”

นอกจากเครื่องมือของช่างบุดังอธิบายมานี้ ยังมีอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นใช้สำหรับงานช่างบุ

ตามรายการต่อไปนี้

เตาไฟ เป็นเตาที่ก่อด้วยดินตั้งขึ้นบนพื้นโรงงานนั้น ลักษณะเป็นรูปกลมรีขนาดกว้าง ๑ ศอก

สุมลม เป็นอุปกรณ์สำหรับเป่าลมเข้าไปในเตาไฟเพื่อเร่งไฟให้ร้อนจัด สุมลมนั้นแต่โบราณเป็นสุมชักด้วยแรงคนมักเป็นสุมชนิดตั้ง มีกระบอกลูกเป็นคู่ ภายหลังใช้เครื่องสุมลมไฟฟ้า

เบ้า เป็นอุปกรณ์สำหรับหลอมทองแดงและดีบุกให้ละลายเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน เบ้านี้ทำด้วยดินชนิดหนึ่งเรียกว่า “ดินเมือง” เป็นดินผสมชนิดเดียวกับดินที่ใช้ทำพิมพ์หล่อพระพุทธรูป

ดินนัง หรือดินนังกัว เป็นอุปกรณ์สำหรับรับน้ำทองที่รินออกจากเบ้าเพื่อให้จับตัวเป็นก้อนตามขนาดและปริมาณของโลหะที่ต้องการ ดินนังทำด้วยขี้เถ้าผสมผสมดินเหนียว ปั้นเป็นแผ่นกลม ๆ ลักษณะคล้ายขนม้าอ้อย มีขนาดต่าง ๆ กันตามความต้องการของช่าง

ทั้ง ทำด้วยเหล็กลักษณะเป็นแท่งสี่เหลี่ยมหน้าผายเล็กน้อย โคนฝังลงบนเขียงไม้ขนาดเชิงๆ ทั้งเหล็กนี้ใช้สำหรับรับขึ้นโลหะที่ต้องการตีเพื่อแผ่ทองออกเป็นแผ่น

กระล่อน เป็นอุปกรณ์อีกชนิดคล้ายทั้ง แต่ทำด้วยเหล็กท่อนกลมขนาดเท่าข้อมือเชิง ๆ คอกระล่อนเรียวคอดเล็กน้อย หน้ากระล่อนแผ่ออกคล้ายดอกเห็ด โคนกระล่อนฝังบนหน้าเขียงไม้ขนาดเชิงและหนา กระล่อนนี้ใช้สำหรับรับหรือหนุนด้านในภาชนะเพื่อตีขัดลายบนผิวด้านนอก

กลาง ลักษณะเป็นขอนไม้กลม หน้าขอนด้านหนึ่งถากคว้านให้เว้าลงไปพอสมควร ตอนใต้หน้าขอนด้านนี้มีไม้ท่อนหนุนให้หน้าเขียงขึ้นเล็กน้อย กลางใช้ทำหน้าที่คล้ายทั้ง แต่เป็นลักษณะรองรับ

โลหะที่จะตีหรือทุบให้ยุบลงเป็นแอ่ง เป็นบั้งตื้นๆ

เต็ม ลักษณะเป็นท่อนไม้หน้าสี่เหลี่ยม หัวไม้ด้านหนึ่งถาดให้เว้าเข้าไปเกือบเป็นรูปเดือนครึ่งดวง เต็มนี่ใช้สำหรับรองรับชิ้นโลหะที่ต้องการตีหรือทุบให้โค้งตามที่ช่างต้องการ

ไม้คบ คือ คบซึ่งทำด้วยกิ่งไม้แห้งนำมามัดรวมกันเป็นเล่มขนาดกำมือ ใช้สำหรับจุดไฟ

หม้อจุดไฟ คือ หม้อดินขนาดปากกว้างประมาณ ๑ คืบ ใช้สำหรับบังลมขณะจุดคบไฟ

ภมร หรือ พะมอน คือ เครื่องกลึงอย่างโบราณชนิดที่ชักให้หมุนด้วยมือ

น้ำมันปลา เป็นน้ำมันชนิดหนึ่งใช้สำหรับหล่อหน้าดินขณะรินน้ำทองใส่เพื่อกันมิให้น้ำทอง “งัน” คือ หดตัวกระทันหัน

ได้อธิบายว่าด้วย วัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์สำหรับทำเครื่องทองลงหินมาให้ทราบแล้วยังคงอยู่ที่วิธีทำเครื่องทองลงหินของช่างบุ ซึ่งมีที่จะอธิบายเป็นลำดับต่อไป

งานทำเครื่องทองลงหินเริ่มแรก ต้องจัดการนำเอาทองแดงและดีบุกมาย่อยให้เป็นชิ้นเล็กพอจะใส่ลงในเบ้าได้ตามอัตราส่วนที่เป็นความรู้เฉพาะตัวของช่างบุแต่ละบ้านที่มักปกปิดอัตราส่วนไว้เป็นสูตรเฉพาะของตน นำเบ้าบรรจุโลหะขึ้นตั้งบนไฟ จัดการสูบลมเป่าไฟให้ไฟลุกท่วมเบ้า การหลอมโลหะให้ละลายและเข้ากันดี ใช้เวลาประมาณ ๑๕ ถึง ๒๐ นาที

เมื่อจัดการหลอมโลหะละลายเข้าด้วยกันแล้วจึงถอดเบ้าขึ้นจากเตา นำเบ้านั้นมารินน้ำทองลงบนดินงันซึ่งหยอดน้ำมันปลาให้นองบนหน้าดินที่เตรียมไว้แล้ว ความร้อนของทองเหลวนั้นจะทำให้ไขมันลุกเป็นเปลวไฟขึ้น จึงต้องใช้พัดใบตาล

ชุบน้ำสะอาดให้ละอองน้ำดับไฟ ถึงตอนนี้ทองจะจับตัวแข็งเป็นก้อนกลมแบนๆ พร้อมทั้งจะนำไปบุตีขึ้นเป็นภาชนะต่างๆ ต่อไป

งานขั้นต่อไป ช่างบุนำเอาก้อนทองที่หลอมแล้วนั้นเข้าใส่เตาไฟเผาไปจนแดง จึงใช้คีมคีบออกมาบุทุบให้แผ่ออกทีละน้อยๆ ซึ่งในการนี้เมื่อบุทองไปสักระยะหนึ่งทองจะเย็นลง โดยสังเกตจากเนื้อทองที่เป็นสีแดงจะเปลี่ยนไปเป็นสีดำ ต้องนำทองเข้าเตาเผาให้แดงอีกแล้วนำกลับมาบุทุบต่อไป ทำเช่นนั้นสลับกันไปจนกระทั่งทองแผ่ได้ขนาดตามต้องการ งานบุทองขั้นตอนนี้เรียกว่า “การตีแผ่”

ถัดจากการตีแผ่ ต้องนำแผ่นทองซึ่งยังหนาอยู่พอสมควรเข้าเตาเผาให้แดงอีก แล้วนำออกมาตีให้แผ่นทองขยายตัวกว้างออกเบะแบนกว่าเก่า การบุตีทองขั้นนี้เรียกว่า “การตีขยับ”

หลังจากการตีแผ่และตีขยับให้แผ่นทองขยายออกและบางตามขนาดที่ต้องการแล้ว จึงนำมาตีขึ้นรูปซึ่งในที่นี้จะว่าด้วยการขึ้นรูป “ขัน” พอให้ทราบวิธีและขั้นตอนพอเป็นตัวอย่าง คือช่างบุจะนำเอาแผ่นทองมาซ้อนกันเป็นตั้งราว ๔-๖ แผ่น นำเอาเข้าเตาเผาไฟให้แดงทั่วกัน ใช้คีมคีบออกจากเตา วางลงบน “กลาง” ทั้งตั้งแล้วใช้ค้อนขึ้นรูปตีตรงกลางแผ่นทองให้ยุบบุ๋มลงไปพอสมควร เมื่อทองเย็นลงก็นำกลับเข้าเตาเผาไฟให้แดงแล้วเอากลับมาบุตีต่อสลับกันไปเช่นนี้จนแผ่นทองตั้งขอบขึ้นเป็นกระหวตามรูปขันขนาดที่ต้องการแล้ว จึงเอารูปขันโกลนนี้แต่ละลูกเผาไฟให้แดงเป็นครั้งสุดท้ายแล้ว “ชุบ” ให้เนื้อทองเหนียวและแข็ง ตกไม้แตก โดยเอาขันเผาให้แดงนี้ใส่ในอ่างน้ำ แขน้ำนั้นไว้ระยะหนึ่ง จึงส่งให้ “ช่างราย” ตีขัดรายต่อไป

การตีขัดราย คือ การตีขัดผิวภายนอกภาชนะ

ให้เนื้อแน่นและปรับรูปทรงภาชนะนั้นให้ได้รูปได้ทรงสวยงาม การตีขีดรอยชั้นนี้ไม่ต้องเอาภาชนะนั้นเข้าเผาไฟอีก ทำโดยนำภาชนะวางบนหน้า “กระล่อน” ให้กระล่อนทำหน้าที่หนุนอยู่ด้านในภาชนะ แล้วใช้ค้อนขีดรอยตีบุไล่ลูกค้อนรอยไปบนผิวภาชนะจนเรียบทั่วกันทั้งหมด

ภาชนะหรือกล่าวโดยเฉพาะชั้นนี้ เมื่อขีดรอยทั่วทั้งลูกแล้วต้องนำมาแต่งส่วนขอบปากชั้นให้เสมอกันและเรียบ การแต่งปากชั้นนี้แต่ก่อนใช้ขีดแต่งด้วยหิน ต่อมาจนกระทั่งปัจจุบันใช้ “ตะไบ” แทน ทำการ “ถา” ปากชั้นหรือภาชนะอื่นๆ ให้ราบเสมอกัน

การทำเครื่องทองลงหินมาถึงขั้นที่กล่าวแล้วนี้ อาจกล่าวได้ว่าเกือบสำเร็จ แต่ยังไม่สมบูรณ์พร้อม จึงต้องนำภาชนะที่ผ่านการตีขีดลายเข้าติด “ภมร” หรือ “พะมอน” คือ เครื่องกลึงอย่างเก่าขัดให้หมุนด้วยมือ โดยติดภาชนะนั้นเข้าที่หน้าภมร ชักภมรให้หมุน จึงใช้กระพุ้งเข้ากัดกลึงผิวภายในภาชนะให้เรียบ ส่วนผิวภายนอกภาชนะนั้น แต่ก่อนใช้หินขัดถูให้ผิวเรียบเกลี้ยง

โดยวิธีการเช่นนี้จึงเรียกว่า “ลงหิน” คือ ลงหินขัดผิวให้เรียบนั่นเอง ต่อภายหลังได้ใช้ตะไบแทนหินในการถา ถู ขัดผิว

เครื่องทองลงหินนี้ เมื่อผ่านการขัดแต่งผิวให้เรียบเกลี้ยงแล้วนี้ ยังต้องขัดแต่งผิวภาชนะนั้นให้ขึ้นเป็นสีทองสุกปลั่งและมันวาวอีกด้วย จึงเป็นงานเครื่องลงหินที่สมบูรณ์

งานทำเครื่องทองลงหิน จัดเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ปัจจุบันยังพอมิช่างบุทำเครื่องทองลงหินตามวิธีโบราณอยู่บ้าง แต่นับวันก็จะลดน้อยถอยลงไป เพราะความนิยมและต้องการใช้ภาชนะและเครื่องอุปโภคในหมู่ชนส่วนมากเปลี่ยนไป คนระดับหนึ่งมักนิยมใช้เครื่องอุปโภคประเภทภาชนะที่ทำด้วยทองเหลือง หรือโลหะผสมซึ่งทำสัคล้ายทองลงหิน หรือแม้ทำด้วยอะลูมิเนียมเคลือบสีทองก็มี ดังนั้นงานเครื่องทองลงหินจึงได้รับการซื้อขายอยู่ในแวดวงจำกัด ในหมู่คนที่ยังประจักษ์คุณค่างานเครื่องทองลงหิน ซึ่งทำขึ้นตามวิธีการอย่างโบราณวิธีเท่านั้น

การเล่นหมากขุม

นางเนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

การเล่นหมากขุม

ทหมากขุมเป็นการละเล่นพื้นเมืองชนิดหนึ่งของชาวภาคใต้ ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจนถึงจังหวัดนราธิวาสและพบในจังหวัดภาคกลางตอนใต้คือจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แต่เรียกชื่อผิดเพี้ยนกันไปบ้าง ชาวภาคใต้เรียกการเล่นชนิดนี้ว่า **หมากขุม** ส่วนชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เรียก **หมากหลุม** ซึ่งคำว่าขุม กับ หลุม มีความหมายเดียวกัน

หมากขุม จะมีที่มาอย่างไรและเกิดขึ้นที่ใดก่อนไม่ปรากฏหลักฐาน เห็นแต่นิยมเล่นกันในครัวเรือนทั่วทั้งภาค ปัจจุบันการเล่นหมากขุมลด

น้อยลงมากเพราะมีการละเล่นใหม่ๆ และสื่อของ ความสนุกสนานเพลิดเพลินเข้ามามาก เช่น การเล่นเกมต่างๆ ในโทรทัศน์ อันเป็นสิ่งที่ทันสมัย และให้ความเพลิดเพลินมากกว่า อีกทั้งการเล่นหมากขุมเล่นได้เพียงครั้งละสองคนเท่านั้น

อุปกรณ์ในการเล่นหมากขุม ประกอบด้วย รางหมากขุมและลูกหมากขุม

รางหมากขุม มีรูปร่างลักษณะคล้ายเรือพาย ยาวประมาณ ๕๐ ถึง ๑๐๐ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ทำจากท่อนไม้ผ่าซีก นิยมไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้หลุมพอง ไม้ตะเคียน เป็นต้น

เพื่อความทนทาน

วิธีทำ เมื่อได้ท่อนไม้มีความยาวตามที่ต้องการแล้ว ใช้เลื่อยเลื่อยไม้ออกเป็นสองซีก แล้วใช้ขวานถากไม้ให้เป็นรูปเรือก้นแบน ถากที่ก้นจนเรียบเพื่อว่าเมื่อวางแล้วรางหมากขุมจะตั้งตรงไม่โคลงเคลง ถากหัวท้ายทั้งสองข้างให้เป็นรูปรีปลายมนให้เท่ากัน ต่อจากนั้นกะขนาดขุมทั้งสองด้าน ด้านละเจ็ดขุมให้มีขนาดพอที่มือผู้ใหญ่ควักลงไปได้ ทางหัวรางทั้งสองข้างกะให้เป็นขุมขนาดใหญ่พอที่จะบรรจุลูกหมากขุมได้ทั้ง ๔๔ ลูก การกะขุมต้องวางโครงร่างให้ดี คือให้มีขุมเท่ากันและระยะระหว่างขุมเท่ากัน โดยใช้ดินสอเขียนวงกลมทุกขุม แล้วใช้สิ่วกับค้อนตอกขุดไม้เป็นขุมกลมๆ บางคนใช้เหล็กเผาไฟจนแดงแล้วจี้ลงไปบนเนื้อไม้จนเกิดรอยไหม้ก่อน แล้วจึงใช้ค้อนตอกสิ่วลงไปสกัดเนื้อไม้ออก ขุดเรียงไปตามความยาวของรางทั้งสองด้านด้านละเจ็ดขุม ตรงหัวรางทั้งสองด้านเป็นขุมใหญ่เป็นเรือนสำหรับเก็บลูกหมากขุม

รางหมากขุมและลูกสวาด

เรียกว่าหัวแม่เร็นหรือหัวแม่เรือน เมื่อขุดเรียบร้อยต้องใช้กระดาดทรายขัดถูให้ไม้เรียบไม่ให้มีเส้นไม้เหลืออยู่เลย และต้องขัดจนเกลี้ยงเกลากลายเป็นมัน ปัจจุบันไม้เนื้อแข็งหายากเข้าทุกที มีผู้จำหน่ายโดยใช้ไม้เนื้อเบาบาง ทาหน้ายาขัดมันและวาดลวดลายเพื่อให้ดูงดงาม แต่ของเดิมไม่เป็นมันเพราะการขัดและการเล่นนานๆ เข้าไม้ก็มันไปเอง

ลูกหมากขุม นิยมใช้ลูกสวาดซึ่งมีลักษณะกลมรี เปลือกแข็งเป็นสีเทาเจือสีเขียว สวาด (Caesalpinia crista) เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง ลำต้นมีหนาม ฝักมีหนามละเอียด เมล็ดกลมเปลือกแข็ง สีเทาอมเขียว เมล็ดสวาดได้มาจากฝักที่แก่จัดแล้ว มีน้ำหนักเบา ปัจจุบันหาได้ยาก สวาดขึ้นในป่าเมื่อป่าน้อยลงไปต้นสวาดก็พลอยหายากไปด้วย ยังพอจะหาได้ที่จังหวัดยะลา และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชาวยะลาเรียก **ลูกหวาด** แต่คนทางภาคใต้ตอนบนและตอนกลางตั้งแต่จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ ตรัง เรียก **ลูกสวด** เป็นคำย่อมาจากสวาดทั้งสองคำ ลูกสวาดที่แกะออกมาจากเปลือกใหม่ๆ จะคายมือ แต่เมื่อเล่นไปนานๆ ลูกจะลื่นเป็นมัน ทำให้หยอดลูกลงขุมได้รวดเร็วขึ้น บางแห่งหาลูกสวาดไม่ได้ใช้ลูกแก้วแทน แต่ลูกแก้วมีน้ำหนักมาก ควักยากและเวลาหยอดลงหลุมมีเสียงดัง ไม่ไพเราะอย่างลูกสวาด

วิธีเล่น เล่นทีละสองคนโดยนั่งหันหน้าเข้าหากัน เรือนของแต่ละคนอยู่ทางซ้ายมือ นับลูกสวาดลงในขุมขุมละเจ็ดลูกครบทั้ง ๑๔ ขุม เริ่มการเล่นด้วยการนับ ๑ ถึง ๓ แล้วลงมือเดินหมากพร้อมกัน ใครจะควักขุมไหนก่อนก็ได้ (ต้องใช้คำว่า **ควัก** เพราะต้องใช้มือควักลงไปในขุม จะใช้ตัก ล้วง หรือหยิบก็ไม่ถูกต้องลักษณะของการเล่นประเภทนี้) เมื่อควักลูกออกมาแล้วเดินหมากขุมอย่างรวดเร็ว การแจกลูกสวาดลงไปในขุมทุกขุมเรียกว่า **เดินหมากขุม** การเดินหมากขุมนี้จะเดิน

ข้ามขุมใดขุมหนึ่งไม่ได้ ต้องหยอดลงทุกขุม เมื่อเดินหมากไปหมดในขุมที่มีลูกก็ควบเอาลูกหมากขุมเดินต่อไป ถ้าเดินหมากไปหมดในขุมว่างไม่มีหมากเลยเรียกว่า **ตาย** ต้องหยุดเดิน อีกฝ่ายหนึ่งก็เดินหมากต่อไป ถ้าถึงขุมว่างเปล่าก็ต้องตายอีก ถ้าเล่นตายทางฝ่ายตนเอง หากมีลูกอยู่ในขุมตรงกันข้ามก็จะกินลูกของฝ่ายนั้นได้หมด แต่ถ้าไปตายทางฝ่ายตรงกันข้ามก็ถือว่าตายเปล่า

การเล่นหมากขุม ผู้เล่นต้องพยายามเดินหมากให้ขึ้นเรือนของตนเองมากที่สุด ฝ่ายใดมีหมากหรือลูกสวาทในเรือนของตัวเองมากฝ่ายนั้นชนะ บางทีเล่นกันจนอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีหมากเหลือเลยหรือเหลือไม่ถึง ๗ ลูก เรียกว่า **คอขาด** ก็ต้องเป็นฝ่ายแพ้ไป

การเล่นหมากขุมสนุกตั้งแต่เริ่มเล่นจนจบรอบ เพราะเมื่อเริ่มเล่นต้องแข่งความเร็วกันในการหยอดลูกลงขุม และจะไม่ยอมตายก่อน จนมือของทั้งสองฝ่ายพัลวันกัน การจบรอบคือการเดินลูกหมากขุมขึ้นเรือนจนหมด ผู้ที่ยังมีลูกหมากขุม

เหลืออยู่ในรางจะเป็นฝ่ายได้เดินก่อนในรอบต่อไป จึงต้องมีกลวิธีในการเล่น เมื่อขึ้นรอบใหม่ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายแจกลูกลงในขุมขุมละเจ็ดลูกเหมือนเดิม ฝ่ายที่ไม่มีลูกแจกครบทุกขุม เรียกว่าเป็น **ม่าย** เช่น ชาติลูกไปหนึ่งขุมก็เป็นม่ายหนึ่งขุม ชาติลูกไปสองขุมก็เป็นม่ายสองขุม ต้องเอาของอย่างใดอย่างหนึ่งใส่ลงในขุมที่เป็นม่ายขุมแรก เพื่อให้เป็นเครื่องหมายสังเกตได้ง่ายเวลาเดินหมากต่อไปจะไม่เดินลูกลงในขุมที่เป็นม่าย

ผู้เล่นหมากขุมต้องมีกลวิธีในการเล่นว่าจะเดินขุมไหนก่อน และกะให้ลูกเดินขึ้นเรือนได้พอดี และหากวิธีที่จะเดินหมากโดยมิให้อีกฝ่ายได้มีโอกาสเดินเลย บางครั้งเล่นเพียงสองสามรอบอีกฝ่ายก็ต้องคอขาดเสียแล้ว แต่ถ้าไม่มีกลวิธีในการเล่นมักจะเล่นกันไปเรื่อย ๆ บางทีเล่นทั้งวันก็ไม่สามารถทำให้อีกฝ่ายคอขาดได้เลย

การเล่นหมากขุมต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่โกงกัน เช่น ผู้เล่นเดินหมากไปจนถึงขุมว่างแต่แกล้งทำเป็นเดินต่อไปควักหมากอีกขุมหนึ่ง

รางหมากขุมหมากขุมแต่ดั้งเดิมชุดจากไม้ทั้งท่อน

โดยที่อีกฝ่ายดูไม่ทัน เพราะการเดินหมากขุมถ้าผู้เล่นเล่นชำนาญจะหยอดลูกได้เร็วมาก และหยอดเรื่อยๆ ปากขุมไม่ยกมือขึ้นสูง ทำให้คู่ต่อสู้ดูไม่ทัน เป็นการเล่นโกงได้ จึงต้องมีความซื่อสัตย์

การหยอดลูกลงหลุมหมากขุม

ลูกสวาดสำหรับเล่นหมากขุม

ต่อกัน

การเล่นหมากขุมมักมีคนดูหรือผู้สนับสนุนแต่ละฝ่ายคอยให้กำลังใจ ถ้าใครเล่นชนะอีกฝ่ายจนถึงคอขาด ก็จะพลอยสนุกสนานไปด้วย ผู้เล่นจึงต้องเล่นอย่างใจเย็น เช่นเดียวกับการเล่นหมากรุกและสกา

การเล่นหมากขุม เล่นได้ตั้งแต่เด็กเล็กที่พอจะนับเลขได้จนถึงหนุ่มสาวและคนชรา ส่วนมากผู้ชมมักจะมึลูกหลานมานั่งเล่นเป็นเพื่อนให้คลายความเหงาและคลายเครียด

ประโยชน์ของการเล่นหมากขุม มีหลายประการ ดังนี้

ประการแรก เป็นการสนุกสนานพักผ่อนหย่อนใจในยามว่าง แต่ไม่ควรจะเพลิดเพลินนั่งเล่นทั้งวัน จนทำให้เสียงานเสียการ

ประการที่สอง ถ้าผู้เล่นเป็นเด็กทำให้รู้จักคิดเลขไปในตัวตั้งแต่การแจกลูกขุมละเจ็ดลูก และเมื่อเล่นไปก็คิดคำนวณได้ว่า ในขุมนั้นมีลูกอยู่เท่าใด เป็นการฝึกสมองด้านคณิตศาสตร์

ประการที่สาม ทำให้ตาไว เช่น ดูการเล่นของคู่ต่อสู้ได้ทัน ไม่ถูกโกง และสามารถนับลูกหมากขุมที่อยู่ในขุมได้อย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งมองดูขุมที่จะเดินต่อไปได้แม่นยำว่าขุมใดเป็นขุมตายหรือขุมเป็น ทำให้เกิดตาไวและสมองไว เพราะในการเล่นมีกติกาห้ามนับลูก เป็นการเอาเปรียบฝ่ายตรงกันข้าม

ประการที่สี่ เป็นการประหยัด ผู้ปกครองไม่ต้องซื้อของเล่นที่มีราคาแพง เป็นการสิ้นเปลืองทั้งในวันหยุดลูกหลานก็ได้อยู่กับบ้านเล่นหมากขุม ไม่ต้องออกไปเที่ยวเตร่

ประการที่ห้า ลูกหลานรู้จักเก็บงำข้าวของให้มีระเบียบ เมื่อเล่นหมากขุมเสร็จแล้วผู้เล่นต้องรู้จักเก็บรางหมากขุมและลูกให้เรียบร้อย เช่น รางหมากขุมอาจจะสอดไว้ใต้โต๊ะ ในตู้ มิให้วางเกะกะ ลูกหมากขุมก็เก็บใส่กล่องไว้โดยนับจำนวนให้ครบ

การเล่นหมากขุม

เพื่อได้เล่นในโอกาสต่อไป

การเล่นหมากขุมมิใช่เป็นการพนัน นอกจากว่าก่อนเล่นจะมีการสัญญากันว่าผู้แพ้ต้องถูกเชกหัวเข้า หรือต้องดื่มน้ำหนึ่งแก้ว บางทีเล่นกันจนผู้แพ้ถูกรอบต้องดื่มน้ำกันจนพุงกาง

คำศัพท์ที่ใช้ในการเล่นหมากขุม

๑. แจกหมาก คือการนำลูกหมากขุมใส่ลงในขุมให้ครบตามจำนวนขุมละเจ็ดลูก

๒. เดินหมาก คือการหยอดลูกหมากขุมลงในแต่ละขุม

๓. กูก คือการควบลูกหมากขุมที่มีเพียงลูกเดียวในขุมหลังเข้าด้วยกันกับขุมหน้า แล้วเดินหมากต่อไป

๔. เป็นม่าย คือเมื่อจบรอบการเล่น ฝ่ายใดไม่มีลูกสำหรับแจกหมากลงในขุมจำนวนกี่ขุม เรียกว่าเป็นม่ายเท่านั้นขุม เช่น เป็นม่าย ๑ ขุม เป็นม่าย ๒ ขุม

๕. ตาย คือการเดินหมากสิ้นสุดลงในขุมว่าง

๖. คอขาด คือการที่ฝ่ายหนึ่งสามารถเดินหมากขุมจนอีกฝ่ายหนึ่งเหลือลูกหมากขุมไม่ถึง ๗ ลูก หรือไม่มีเหลือเลย

หมากขุม เป็นการละเล่นพื้นเมืองที่ให้แต่คุณประโยชน์ ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ใช้สมองและปฏิภาณไหวพริบ ความว่องไวทั้งมือและสมอง คารที่จะอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกการเล่นของชาติสืบไป

ประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุ

นางเนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

การแห่ผ้าขึ้นธาตุวัดมหาธาตุ เมืองนครศรีธรรมราช

ไทยเรามีประเพณีดีล้ำเลิศ
ปฏิบัติหนุนนำเจตจำนง
ให้ก่อเกิดสุขกายใจได้พิเศษ
สามัคคีมีพลังทุกครั้งครา
อีกทั้งช่วยจรรโลงพระศาสนา
ปฏิบัติธรรมะตลอดกาล
ประชาชนชาติดีมีสุขสันต์
เจริญรุ่งเรืองเพื่อตลอดไป

สิ่งประเสริฐรักษาไว้ไม่เสื่อมสูญ
ทั้งเพิ่มพูนอันสงฆ์สงฆ์ศรัทธา
ละกิเลสเลิกลาบายได้ทั่วหน้า
เกิดสัมมาอาชีวะรับทำการ
ให้รุ่งเรืองก้าวหน้ามหาศาล
สบสราญอยู่เย็นเป็นสุขใจ
ประเทศนั้นอนาคตก็สดใส
ประเทศไทยยืนยงคงนิรันดร์

ประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบันนี้

การแห่ผ้าขึ้นธาตุกระทำขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ คือวันมาฆบูชา และวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ คือวันวิสาขบูชา บางครั้งการแห่ผ้าขึ้นธาตุได้กระทำขึ้นในโอกาสพิเศษที่พระมหากษัตริย์

หรือเจ้านายชั้นสูงเสด็จพระราชดำเนิน ได้ทรงยกผ้าขึ้นธาตุ เช่นเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ทรงยกผ้าขึ้นธาตุ ดังข้อความปรากฏในพระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) ว่า

“วันที่ ๕ ก.ค. เวลาเช้าไม่ได้ไปแห่งใด เพราะเหนื่อยและนอนน้อย เวลาบ่ายแห่ผ้าห่มพระธาตุตามเคย แต่ผ้าแดงไม่ได้ ชื้อทำธงรับเสด็จกันหมดเมืองจึงต้องใช้พื้นชมพู เข้าไปที่วิหารพระม้ายารูปที่นั่นและทับเกษตร”

การแห่ผ้าขึ้นธาตุของจังหวัดนครศรีธรรมราชสมัยก่อนเรียกว่า “แห่พระภูขึ้นธาตุ” ประเพณีนี้มีปฐมสืบเนื่องจากสมัยพญาศรีธรรมมาโคกราช จันทรภาณุประกอบพระราชพิธีวิสาขะสมโภชพระบรมธาตุครั้งแรก หลังจากทรงบูรณะพระเจดีย์องค์เดิมเป็นทรงลังกาเสร็จสมบูรณ์แล้ว การแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงกระทำในวาระที่มีพิธีสมโภชพระบรมธาตุในวันวิสาขบูชา

ที่มาของประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุ มีเรื่องปรากฏในตำนานว่า ก่อนเริ่มพิธีสมโภชพระบรมธาตุไม่กี่วัน คลื่นได้พัดผ้าแถบผืนหนึ่ง มีลายเขียนเป็นรูปเรื่องราวพระพุทธประวัติที่เรียกกันว่า “พระภู” ขึ้นที่หาดปากพนัง ชาวปากพนังได้เก็บส่งเข้ามาถวายพญาศรีธรรมมาโคกราชจันทรภาณุ เมื่อได้รับแถบผ้าพระภู พญาศรีธรรมมาโคกราชจันทรภาณุให้เจ้าพนักงานชักทำความสะอาดจนหมดจด แต่ลวดลายรูปในผ้ายังเด่นชัดสวยงามมิได้ลบเลือน จึงให้ประกาศหาเจ้าของ ความปรากฏต่อมาว่าพระภูเป็นของพุทธศาสนิกชนกลุ่มหนึ่งเชิญลงเรือรอนแรมมาแต่เมืองอินทรีปัต

ซึ่งอยู่แถบลุ่มแม่น้ำโขงฝั่งเขมร จะนำไปถวายเป็นพุทธบูชาพระทันตธาตุ คือพระเขี้ยวแก้วที่ลังกา แต่เรือถูกรมรสุมแตกทำลายลงในทะเลหน้าเมืองนครศรีธรรมราช หัวหน้าพุทธศาสนิกชนกลุ่มนี้จมน้ำตายเหลือเพียงบริวารรอดขึ้นฝั่งท่าศาลาประมาณ ๑๐ คน ส่วนพระภูกกลิ้งขึ้นฝั่งปากพนัง

พญาศรีธรรมมาโคกราชจันทรภาณุสดับข่าวนั้นแล้วทรงพิจารณาเห็นว่าพระภูซึ่งเจ้าของตั้งใจนำถวายเป็นพุทธบูชา ประกอบกับบริวารที่รอดชีวิตส่งข่าวยินยอมถวาย จึงโปรดให้พุทธศาสนิกชาวเมืองจัดเครื่องประโคมแห่แท่นขึ้นห่มองค์เจดีย์พระบรมธาตุ อุทิศส่วนกุศลให้แก่เจ้าของในครั้งวิสาขบูชาสมโภชคราวนั้นด้วย แม้ไม่ใช่พระทันตธาตุตามที่เจ้าของผู้ลวงลี้บตั้งใจไว้ก็เป็นพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็นพุทธบูชาอย่างเดียวกัน

จากปฐมเหตุดังกล่าวจึงเกิดเป็นภารกิจประจำปีของกษัตริย์สืบมาจนถึงเจ้าเมือง กรมการเมืองนครศรีธรรมราชทุกสมัยต้องสร้างพระภู จัดให้มีการแห่แท่นพระภูขึ้นห่มฐานเจดีย์พระบรมธาตุในเทศกาลวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของพิธีสมโภชพระบรมธาตุทุกปี จนกลายเป็นประเพณีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองนครศรีธรรมราช

ในการสมโภชพระบรมธาตุเท่าที่ปรากฏหลักฐานในยุคต้นรัตนโกสินทร์ เจ้าเมืองและกรมการเมืองจะเป็นประธานนำพุทธศาสนิกชนชาวเมืองจัดพิธีกันเอิกเกริก เริ่มจากการนิมนต์พระสงฆ์จากทุกวัดในเมืองนครศรีธรรมราชพลัดเปลี่ยนกันไปประชุมสวดพระปริตรสมโภชในพระวิหารหลวงที่วัดพระบรมธาตุ ตั้งแต่วันแรม

๑๒ คำ ทั้งเจ้าเมือง ประชาชน ทายกทายิกาต่างก็พร้อมใจกันไปฟังสวด เวลากลางวันเลี้ยงเช้าเลี้ยงเพล เวลากลางคืนเลี้ยงน้ำอัฐบาน ฟังพร้อมด้วยน้ำร้อนน้ำชาหมากพลู กลางลานวัดอันกว้างใหญ่ กลางวันมีการเล่นมหรสพครึกครื้น เช่น โนรา เพลงบอก กลางคืนมีหนังตะลุง ลิเกปา ประชาชนไปชุมนุมกันคับคั่ง ติดต่อกันไปจนถึงเช้าของวัน ๑๕ คำ วันเพ็ญวิสาขะ เลี้ยงอาหารเช้าพระสงฆ์แล้วก็นิมนต์พระสงฆ์ทั้งนั้นให้คอยอยู่

ส่วนทางจวนเจ้าเมืองซึ่งจัดแจงทำพระบุญคือผ้าแถบยาวสีขาวเขียนภาพพระพุทธรูปประวัติตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ เทศนาพระธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร ต่อเนื่องกันไปจนถึงปรินิพพานตามความยาวของแถบผ้าเตรียมไว้แล้ว ก็ตั้งชบวนเทินผ้า มีสำหรับกับข้าวคาวหวานสำหรับประเคนพระสงฆ์กันในทันที และกระบุงกระจาดแต่งด้วยของสดของแห้งประดับธงผ้าสีผืนเล็กๆ หลากแบบ หลากสีดูสวยงาม สำหรับถวายสงฆ์แบบสลากภัตทุนหัวหาบคอน มีเครื่องประโคมนำชบวนยาวเหยียดเข้าสู่วัดพระบรมธาตุ พอถึงวัดซึ่งได้เวลาพอดีเพลก็ถวายเพล ถวายสลากภัตแด่พระสงฆ์ที่รออยู่ในพระวิหารหลวง เมื่อเลี้ยงเพลพระสงฆ์และเลี้ยงอาหารตนเองกันเรียบร้อย ก็นำผ้าพระบุญขึ้นห่มองค์เจดีย์พระบรมธาตุ ต่อจากนั้นก็แยกย้ายกันกลับ เพื่อเตรียมตัวกระทำพุทธบูชาวิสาขะกันในตอนค่ำอีก บางคนก็ศรัทธาฟังคฤหัสถ์สวดด้าน ฟังพระสงฆ์แสดงธรรมเทศนาตามพระวิหาร ระเบียงหรือพระวิหารดินธาตุ ซึ่งมีเรียงรายเป็นระยะหลายชั้นตามลำดับ ตกค่ำก็จุดโคมจุดเปรียง จัดแคร่ตั้งพนมดอกไม้รูปเทียนเป็นพุทธบูชาในวัดพระบรมธาตุ และจัดพนมดอกไม้

รูปเทียนถือเดินเวียนประทักษิณองค์เจดีย์พระบรมธาตุตามหลังพระสงฆ์สามรอบ ตามหน้าบ้านเรือนก็จุดโคมตามเปรียงสว่างไสวไปทั้งเมือง

สมัยรัตนโกสินทร์ ประเพณีแห่พระบุญขึ้นธาตุ พุทธศาสนิกชนชาวเมืองและต่างเมืองใกล้เคียงตลอดแหลมมลายูศรัทธาเนียมกันเป็นอันมาก เมื่อถึงเทศกาลวิสาขบูชา ก็จัดหาพระบุญเดินทางมาร่วมชบวนกับทางบ้านเมืองนครศรีธรรมราชอย่างพร้อมพร้อมทุกปี จนกระทั่งตระกูลเจ้าเมืองนคร ลีนอำนาจ กลายเป็นพิธีสืบธรรมเนียมตระกูลเจ้าเมืองเก่า และเลิกไปโดยเด็ดขาด เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมืองสืบต่อมาจึงปล่อยให้การแห่พระบุญขึ้นธาตุเป็นประเพณีของชาวพุทธทั่วไปกระทำกันตามศรัทธา ผ้าพระบุญก็กลายเป็นผ้าขาว ผ้าแดง ผ้าเหลืองกันไปตามศรัทธา และไม่มีการเขียนรูปพุทธประวัติกันอีก ทำให้การเรียกชื่อประเพณีก็ค่อยๆ ขาดคำพระบุญไป จนในที่สุดคงเหลือเพียง “แห่ผ้าขึ้นธาตุ” เป็นพุทธบูชา

ในปัจจุบันทางจังหวัดและเทศบาลจังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดให้มีพิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุทั้งในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา แต่วันวิสาขบูชาจัดเป็นงานเอกเกริกยิ่งกว่าวันมาฆบูชา หน่วยราชการต่างๆ โรงเรียน และพ่อค้าประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีการสมโภชนิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์ในคืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ โดยจัดขึ้นที่หน่วยงานราชการ ที่โรงเรียน ที่วัด หรือตามบ้านประชาชนที่ต้องการให้พระสงฆ์สวดบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวของตน ตอนเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำอันเป็นวันวิสาขบูชามีการตักบาตรพระสงฆ์ที่

สนามหน้าเมือง หลังจากนั้นก็เริ่มแห่ขบวนออกจากสถานที่ต่างๆ ไปพร้อมกันที่สนามหน้าเมือง มีแถวบรรเลงนำขบวน ขบวนแห่เดินไปตามถนนราชดำเนิน โดยเทินผ้าสบงจีวรที่เย็บติดต่อกันเป็นผืนยาวๆ ไปบนคิรีระ ปัจจุบันนี้มักใช้ผ้าสีเหลืองม้วนใหญ่ๆ โดยไม่ต้องเย็บตรึง สีเหลืองอร่ามของผ้าสบงจีวรเป็นทิวาวงดงามตาประดุจทองคำที่ไหลไปไม่ขาดสาย

เมื่อถึงวัดพระมหาธาตุวรวิหารแล้วเดินเวียนขวารอบองค์พระมหาเจดีย์สามรอบ แล้วให้ผู้แทนจำนวนหนึ่งประมาณ ๕-๑๐ คนหรือตามแต่จะกำหนดมอบหมายกันให้นำผ้าเข้าไปในพระวิหารภิเนษกรมณ หรือที่เรียกกันสั้นๆ ว่าวิหารพระม้า แล้วนำผ้าขึ้นไปบนลานประทักษิณองค์พระเจดีย์ห่มผ้ารอบองค์พระบรมธาตุ ในสมัยก่อนพุทธศาสนิกชนไม่นิยมขึ้นไปบนฐานองค์พระโดยเฉพาะผู้หญิงห้ามขึ้นฐานพระบรมธาตุโดย

เด็ดขาด อันเป็นประเพณีในการแสดงความเคารพบูชานี้ยวดยุคสำคัญ

ส่วนผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมขบวนหรือมาจากต่างจังหวัดก็จัดขบวนแห่ของตนเองเป็นกลุ่มๆ ไป ขบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงมีติดต่อกันทั้งวัน

ภายในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรวิหารบรมธาตุ ได้จัดงานออกร้านขายของและมิมหรสพครึกครื้นทั้งกลางวันและกลางคืน โดยจัดงานเป็นเวลา ๓ วัน ให้พุทธศาสนิกชนได้มาทำบุญและเที่ยวสนุกสนาน

ประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุ ถือว่าเป็นประเพณีที่ดังามอีกประเพณีหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติต่อไป เพราะก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชน ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีมีคุณธรรม และสิ่งที่สำคัญคือได้จรจรโลงพระพุทศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

เครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร

นางสาวนัยนา แยมสาขา

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นพระอารามหลวงคู่กรุงรัตนโกสินทร์ ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งมีพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรประดิษฐานเป็นพระประธานงามเด่นเป็นสง่าในพระอุโบสถอยู่คู่พระอาราม และเป็นดังสัญลักษณ์คู่บ้านคู่เมืองมาโดยตลอด

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอารามวัดพระศรีรัตนศาสดารามแห่งนี้สำเร็จลงในปีพุทธศักราช ๒๓๒๗ โปรดให้จัดสร้างเครื่องทรงฤดูร้อน และฤดูฝนถวายพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรเป็นพุทธรูปบูชา และต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้จัดสร้างเครื่องทรงฤดูหนาวถวายอีกชุดหนึ่ง จึงมีเครื่องทรงครบ ๓ ฤดู ซึ่งเป็นต้นกำเนิดพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงตามฤดูกาลทั้ง ๓ ฤดูทุกปีตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงประกอบพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรในวันเริ่มฤดูกาลเป็นประจำทุกปี แต่ถ้าทรงติดพระราชภารกิจอย่างอื่น ไม่อาจเสด็จด้วยพระองค์เองได้ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ แทนพระองค์ ในการนี้มีกำหนดเสด็จฯ ในการพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร คือ

ฤดูร้อน กำหนดวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔
ราวเดือนมีนาคม

ฤดูฝน กำหนดวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘
ราวเดือนกรกฎาคม

ฤดูหนาว กำหนดวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒
ราวเดือนพฤศจิกายน

เมื่อทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรตามฤดูกาลแล้ว สำนักพระราชวังจะนำชุดที่ไม่ได้ทรงไปฝากเก็บรักษา ณ กองเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ กรมธนารักษ์ ซึ่งปัจจุบัน ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมธนารักษ์นำออกจัดแสดง ณ ศาลาเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสชื่นชมเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร อย่างใกล้ชิด

เครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรทั้ง ๓ ฤดู มีลักษณะดังนี้

เครื่องทรงฤดูร้อน ประกอบด้วย พระมงกุฎทองคำลงยาฝังเพชร พลอย และทับทิม พระกรเจียกซ้าย-ขวา ทองคำฝังเพชร ทับทิม ไพฑูรย์ และพลอย กรองพระศอ ทองคำลงยาราชาวดี พื้นประดับบุษราคัม ดอกกระหวางลาย ก้ามปูฝังทับทิม ลายใบเทศฝังมรกต มุกดา มีสังวาลพระนพทองคำลงยาฝังพลอย ทับทรวงทองคำลงยาประดับทับทิมขนาดใหญ่และเล็ก สังวาลทับทรวงฝังบุษย์น้ำเพชร กลางฝังบุษราคัม ตาบข้างทองคำฝังเพชรและทับทิม มีสังวาลต่อตาบฝังบุษย์น้ำเพชร ตาบหลัง ทองคำฝังนิล (เป็นชื่อเรียกไพลินในสมัยโบราณ) ไพฑูรย์ มุกดา ทับทิม มีสังวาลต่อตาบฝังบุษย์น้ำเพชร กลางฝังบุษราคัม พาหุรัดเบื้องขวา ทองคำลงยา ๒ ซีก รอบฝังบุษราคัม ไพฑูรย์ มุกดา กระจังฝังบุษย์น้ำเพชร ดอกประจายามฝังเพชร ต้นพระกร เบื้องซ้าย ทองคำลงยาซีกเดียว ฝังมุกดา โกเมน ไพฑูรย์ กระจังฝังบุษย์น้ำเพชร ดอกประจายามฝังเพชร ปลายพระกรครึ่งซีก ข้างซ้ายและข้างขวา ทองคำลงยาฝังมุกดาและพลอยสีต่างๆ กรองเชิง

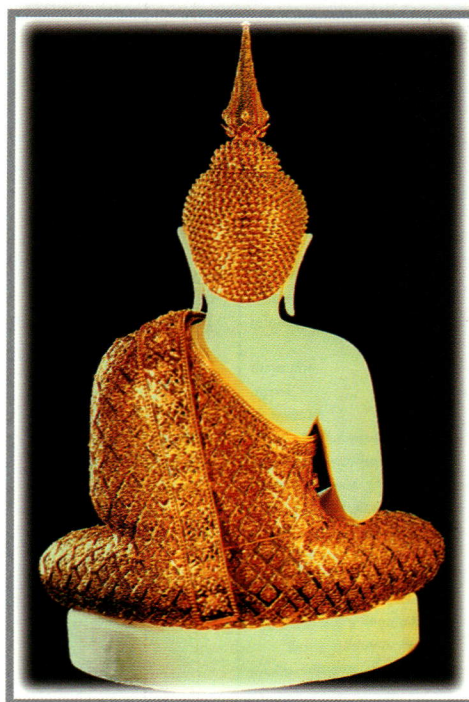

เครื่องชุกทองคำลงยาฝังมุกดา โกเมน กระหนกช้าง
ซ้ายขวา ทองคำลงยา ประดับเพชร และพลอย
ขนาดต่างๆ รัตพระองค์ด้านหน้าเครื่องชุกทองคำ
ลงยาฝังนิล (ไพลิน) ขนาดใหญ่และเล็ก พลอยสี
ต่างๆ พระสังวาลทองคำดอกจิกและลูกคั่นฝังมุกดา
พระสังวาลทองคำสายคู่ มีดอกประจายามฝังเพชร
กลางดอกฝังทับทิม เพชร มรกต บุษราคัม ไพฑูรย์

นิล (ไพลิน) เชิงสนับเพลาข้างซ้ายขวา ทองคำ
ลงยาฝังโกเมนขนาดใหญ่และเล็ก ลายขอบ
ฝังบุษย์น้ำเพชร พระธำมรงค์ ทองคำฝังเพชร
พระธำมรงค์ทองคำหุ้มฉนวน ยอดฝังเพชร พลอย
พระธำมรงค์ ทองคำฝังไพฑูรย์ บุษย์น้ำเพชร
พระธำมรงค์ ทองคำมงคลเพชร ยอดฝังเพชร

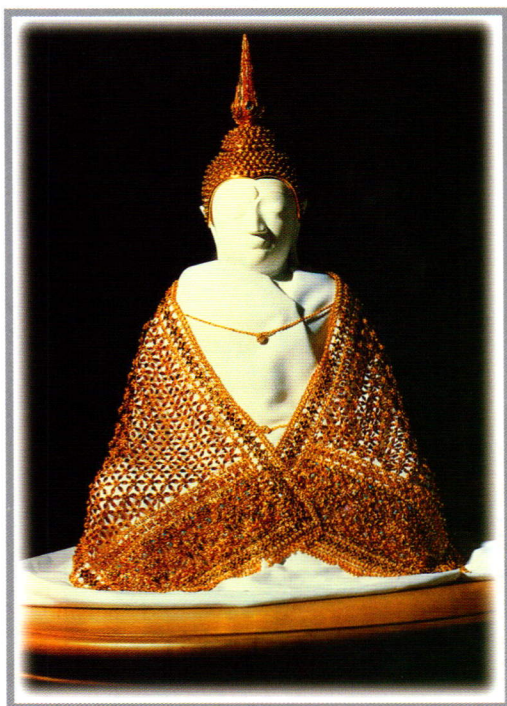
เครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรสุวรรณ ชุดใหม่

เครื่องทรงพระพุทธรูปตามธรรมเนียมปฏิบัติมากรัตนบุรี ชุตินิคม

เครื่องทรงพระพุทธรูปตามธรรมเนียมปฏิบัติมากรัตนบุรี
รัตนบุรี มีลักษณะประกอบด้วย พระศกทองคำ
ประดับเพชร พระรัศมีทองคำลงยา ตันพระรัศมี
ฝังพลอยสีดอกผักตบ ยอดฝังเพชร ผ้าสังฆาฏิ

ทองคำ มีดอกไม้กลางพื้น ยอดดอกไม้ประดับเพชร
นอกนั้นประดับพลอยสีต่างๆ ช้อนทับบนผ้าห่ม
ทองคำลงยา

เครื่องทรงพระพุทธรูปมหายานรัตนปริมากรฤๅณาว ชุตใหม่

เครื่องทรงพระพุทธรูปมหายานรัตนปริมากร
ฤๅณาว มีลักษณะประกอบด้วย พระศกทองคำ
ประดับเพชร พระรัศมีทองคำลงยา ต้นพระรัศมี
ฝังเพชร ยอดฝังเพชร ผ้าห่ม ทองคำลงยา ริมสอง

ด้านและชายสองด้านประดับเพชรและพลอยสี
ต่างๆ กลางผืนเป็นลายแก้วชิงดวง กลีบดอกลงยา
กลางดอกฝังพลอย มีดุมทองคำประดับเพชร
๒ ดุม มีสายสร้อยทองคำ ๔ สาย

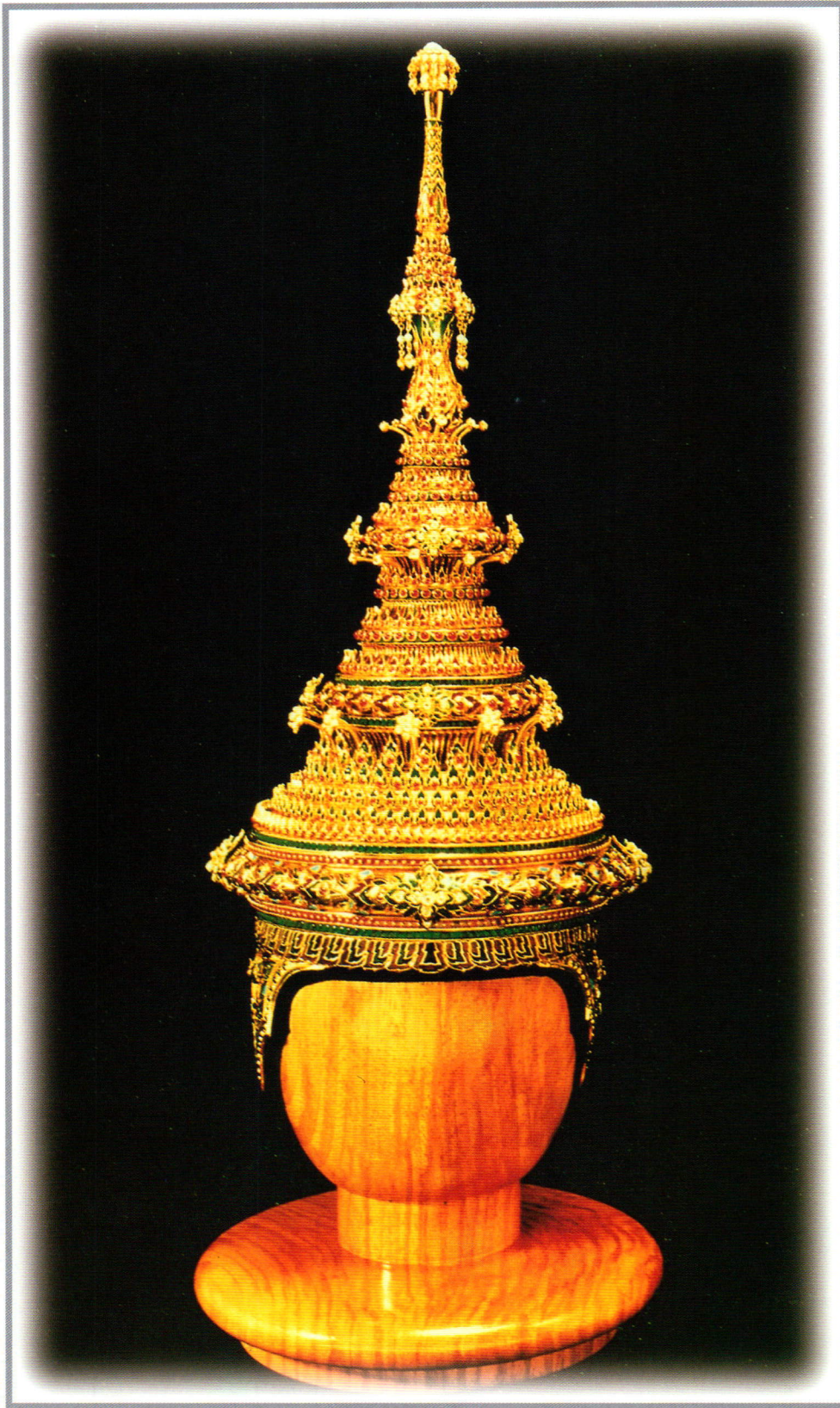
ในโอกาสฉลองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ได้มีการบูรณะซ่อมแซมเครื่องทรง ทั้ง ๓ ฤดู แต่ด้วยความเป็นศิลปโบราณวัตถุอันทรงคุณค่าที่มีลวดลายละเอียดอ่อนบางเป็นยอดฝีมือของช่างโบราณช่วงสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา ต่อกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงยังไม่ได้หาช่าง

ฝีมือซ่อมแซมให้เหมือนเดิม หรือให้เกิดความกลมกลืนทั้งในด้านวัสดุและฝีมือ

ในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี นายนิพัทธ์ พุกกะณะสุต อธิบดีกรมธนารักษ์ได้ปรึกษาหารือกับนายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง ผู้อำนวยการกาญจนาภิเษกวิทยาลัย

พระรัศมีทองคำ

พระมณฑปทองคำ

พระศกทองคำ

ช่างทองหลวง กรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญและ
หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประธานที่
ปรึกษาสมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับ
ซึ่งได้เห็นพ้องต้องกันว่าควรจะอนุรักษ์เครื่องทรง
พระพุทธรูปหามณีรัตนปฎิมากรชุดเดิมไว้เป็น
มรดกทางศิลปกรรมของชาติ และเพื่อเทิด

พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นจึง
ควรจัดสร้างเครื่องทรงชุดใหม่เพื่อถวายเป็น
พุทธบูชา ผลัดเปลี่ยนตามฤดูกาล ตามโบราณราช
ประเพณี ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชา
อนุญาตให้ดำเนินการได้เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน
พุทธศักราช ๒๕๓๘ กรมธนารักษ์จึงได้แต่งตั้ง

คณะกรรมการจัดสร้างเครื่องทรงพระพุทธรูป
มณีรัตนปฐุมิการขึ้นมาคณะหนึ่งดำเนินการเป็น
ลำดับมาตั้งแต่วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช
๒๕๓๘ ในการนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ทรงรับเป็นประธานที่ปรึกษา
เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙ และ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะกรรมการ
เข้าเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานข้อวินิจฉัย ในวันที่ ๑๑
มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙ ณ อาคารชัยพัฒนา
พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต
เริ่มดำเนินงานจัดสร้างตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๓๙
เป็นต้นมา ก่อนดำเนินการจัดสร้าง คณะกรรมการ
ได้จัดพิธีบวงสรวงสังเวย ณ พระอุโบสถวัดพระ
ศรีรัตนศาสดารามเพื่อความเป็นสิริมงคลและการ
ดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เมื่อวันที่ ๒๓
มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

ในการจัดสร้างเครื่องทรงพระพุทธรูป
มณีรัตนปฐุมิการชุดใหม่ คณะกรรมการมีมติให้
จัดสร้างโดยใช้เทคโนโลยีใหม่เพื่อแสดงถึง
เอกลักษณ์ฝีมือช่างในสมัยรัชกาลที่ ๙ โดยเน้น
ความคงทนสวยงาม แต่ยังคงรักษาความอลังการ
ไว้อย่างครบถ้วนเหมือนชุดเดิม และใช้วัสดุที่
คล้ายคลึงหรือพัฒนาให้เหมาะสมตามยุคสมัย
และได้ออกแบบการเจียรไนเพชรเป็นพิเศษแบบ
April cut ซึ่งสะท้อนแสงทุกมุม เมื่อจัดสร้าง
สำเร็จเครื่องทรงพระพุทธรูปมณีรัตนปฐุมิการ
ใหม่จะเป็นผลงานชิ้นเอกของช่างศิลปกรรม
อัญมณีและเครื่องประดับสมัยปัจจุบัน และแสดง
ให้เห็นถึงวิวัฒนาการของช่างฝีมือไทยด้วย

ในการจัดหาทุนสร้าง ได้มีการประเมิน
ราคาการจัดสร้างเครื่องทรงทั้ง ๓ สำหรับ ใน
เบื้องต้นไว้ประมาณ ๒๐๐ ล้านบาท ได้ระดมทุน
ด้วยการประสานงานกันหลายฝ่ายทั้งภาครัฐและ
เอกชน มีการประชาสัมพันธ์ทางโทรทัศน์ วิทยุ
สิ่งพิมพ์ ซึ่งทำให้ประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ

และเอกชนบริจาคทั้งเงินสด ทองคำ และอัญมณี
เป็นจำนวนมาก สำหรับทองคำ และอัญมณีที่ได้
รับบริจาคได้นำส่งบริษัท บิวตี้เจมส์ แพลตอว์ จำกัด
ผู้ดำเนินการสร้าง คัดเลือกเฉพาะส่วนที่สามารถ
นำไปใช้จัดสร้างได้ เนื่องจากเนื้อทองคำที่บริจาค
ไม่เท่ากัน ทองคำทั้งหมดจึงต้องนำไปทำให้บริสุทธิ์
ส่วนอัญมณีก็คัดเลือกเฉพาะที่สามารถใช้ได้
นอกจากนั้นได้รวบรวมไว้เพื่อที่จะถวายเป็น
พุทธบูชาต่อไป

เครื่องทรงชุดฤดูหนาว ได้ดำเนินการ
จัดสร้างตั้งแต่เดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘
ถึงเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙ ใช้เวลา
จัดสร้าง รวม ๕.๘๔๕ ชั่วโมง ใช้ช่างฝีมือปฏิบัติงาน
จำนวน ๖๒๖ คน ค่าใช้จ่ายในการจัดสร้าง ประมาณ
๓๐ ล้านบาท (ในราคาวัสดุและไม่รวมค่าแรง)
เครื่องทรงชุดฤดูหนาวประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒
ส่วน คือ

(๑) พระศกทองคำ ใช้พระศกทองคำสี
ประดับด้วยเพชรและไพลิน พระรัศมีทองคำยา
ตัวพระรัศมีฝัง ไพลิน ยอดฝังเพชร

(๒) ผ้าห่มทองคำ กลางผืนเป็นลายแก้ว
ชิงดวง กลีบดอกกลองยา กลางดอกฝังพลอย
ริมสองด้านและชายสองชายประกอบด้วยลวดลาย
ลงยาและฝังอัญมณีสีต่างๆ ดุมทองคำประดับเพชร
และสายสร้อยทองคำ ๔ สาย

คณะกรรมการอำนวยการจัดสร้างเครื่อง
ทรงพระพุทธรูปมณีรัตนปฐุมิการได้นำเครื่องทรง
ชุดฤดูหนาวทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงเปลี่ยน เมื่อวันที่ ๒๓
พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

เครื่องทรงชุดฤดูร้อน ได้ดำเนินการจัด
สร้างตั้งแต่เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙ ถึง
เดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๔๐ รวมเวลาจัด
สร้าง ๙ เดือน ใช้ช่างโลหะรูปพรรณ ๒๔ คน ใช้
เวลา ๑๑.๒๕๙ ชั่วโมง ช่างประดับอัญมณี ๒๐ คน

ใช้เวลาประมาณ ๓,๒๐๐ ชั่วโมง ช่างขัดทองรูปพรรณ ๑๐ คน ใช้เวลาประมาณ ๓,๒๐๐ ชั่วโมง มีค่าวัสดุ (ไม่รวมค่าแรง) ประมาณ ๗๐ ล้านบาท ใช้เพชรพลอยรวม ๓,๒๗๑ เม็ด น้ำหนักรวม ๒,๖๓๖.๔๗ กะรัต และทองคำ ๗,๕๐๐ กรัม ส่วนประกอบสำคัญของเครื่องทรงชุดฤดูร้อนจัดสร้างเหมือนเดิม ยกเว้น

๑. พระมงกุฎทองคำลงยา ในส่วนที่ลงยาสีของเดิมเปลี่ยนเป็นระดับพลอย

- ส่วนที่ลงยาแต่เดิมเป็นสีเขียวเปลี่ยนเป็นระดับพลอยมรกต (BUFF EMERALD) และมรกตหลังเบี้ย (CAB EMERALD)

- ส่วนที่ลงยาแต่เดิมเป็นสีแดง เปลี่ยนเป็นระดับพลอยทับทิม

- ส่วนที่ลงยาแต่เดิมเป็นสีน้ำเงินเปลี่ยนเป็นระดับพลอยไพลินหลังเบี้ย (CAB BLUESAPPHIRE)

๒. พระกรเจียก (ซ้ายและขวา) แต่เดิมลงยาสีเขียวเปลี่ยนเป็นระดับพลอยมรกต

๓. กระหนกปักไหล่ (ซ้ายและขวา) ของเดิมลงยาสีเขียวเปลี่ยนเป็นระดับพลอยมรกต

๔. เชิงสนับเพลลา (ซ้ายและขวา) ของเดิมลงยาสีแดงเปลี่ยนเป็นระดับพลอยทับทิมหลังเบี้ย

๕. พาหุรัด (ซ้ายและขวา) ของเดิมลงยาสีแดง เปลี่ยนเป็นระดับพลอยทับทิม

ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการเปลี่ยนสีและให้มีความคงทนมากกว่าการลงยาสีตามแบบของเดิม

คณะกรรมการได้นำเครื่องทรงชุดฤดูร้อนขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายเพื่อทรงเปลี่ยนเครื่องทรง เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

เครื่องทรงชุดฤดูฝน ได้ดำเนินการจัดสร้างตั้งแต่เดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๐ ถึงเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐ ค่าใช้จ่ายในการจัดสร้างประมาณ ๒๐ ล้านบาท ส่วนประกอบที่สำคัญของเครื่องทรงชุดฤดูฝนมี ๔ ส่วน คือ

๑. พระศกทองคำเครื่องทรงชุดฤดูฝน มีลักษณะเช่นเดียวกับเครื่องทรงชุดฤดูหนาว แตกต่างกันเฉพาะสีลงยาบริเวณพระรัศมี กับการประดับเพชรที่ยอดเม็ดพระศกมีลักษณะเป็นพระศกทองคำลงยาสีประดับเพชร กานเทสีเขียวมรกต ไพลิน และทับทิม

๒. ผ้าห่มดองทองคำประดับด้วยอัญมณีเพชร บุษราคัม ทับทิม มรกต ไพลิน

๓. สนับเพลลาทองคำประดับด้วยอัญมณีเพชร บุษราคัม ทับทิม มรกต ไพลิน

๔. ผ้าสังฆาฏิทองคำประดับด้วยอัญมณีเพชร มรกต กานเท ทับทิมและไพลิน

คณะกรรมการได้นำเครื่องทรงชุดฤดูฝนขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายเพื่อทรงเปลี่ยนเครื่องทรง เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

เครื่องทรงพระพุทธรูปหามณีรัตนปฐุมิการชุดใหม่ทีสร้างขึ้นในวโรกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก นับเป็นประจักษ์พยานแห่งความจงรักภักดีที่ประชาชนชาวไทยทั้งปวงมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ความศรัทธาเปี่ยมล้นในพระบวรพุทธศาสนา และความร่วมใจในการที่จะอนุรักษ์ศิลปโบราณวัตถุอันสูงค่าทางจิตใจวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามไว้ให้เป็นมรดกทางศิลปกรรมที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ภาคภูมิใจตลอดไป

ราชประเพณีพระราชทานน้ำสังข์ และใบมะตูม

นางสาวเพลินพิศ คำรากู

พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ

หอยสังข์มีถิ่นกำเนิดในมหาสมุทรอินเดีย ตั้งแต่ชายฝั่งทะเลทางตะวันออกของทวีปแอฟริกาทางมหาสมุทรแปซิฟิก แถบหมู่เกาะอินเดียตะวันออกจนถึงโปลินีเซีย พราหมณ์ในประเทศอินเดียใช้บรรจุน้ำเทพมนตร์ และเป่าในพิธีกรรมของพราหมณ์ เมื่อพราหมณ์เดินทางมาสู่ดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็ได้นำลัทธิประเพณีและการประกอบพิธีกรรมต่างๆ มาปฏิบัติและเผยแพร่ ราชสำนักไทยคงรับคติความเชื่ออย่างพราหมณ์มาใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน พระมหากษัตริย์พระราชทานน้ำจากสังข์

ใบมะตูม และทรงเจิม เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่ได้รับสังข์ที่ทรงใช้ในการพระราชพิธี พิธีต่างๆ นั้นมีลำดับการใช้ตามฐานันดรศักดิ์และเกียรติของผู้รับดังนี้

พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ เป็นสังข์เวียนขวามีความยาว ๑๔ เซนติเมตร ยอดหัวสังข์ประดับเพชรตัวสังข์และขอบปากสังข์ด้านบนประดับทองคำฝังเพชรผูกลายเป็นช่อดอกไม้ ขอบปากสังข์ด้านล่างประดับทองคำฝังเพชรผูกลายเป็นโบ กลางโบบมีอักษรคาถา นโมพุทธาย ที่ร่องปลายปากสังข์จารึกอักขระ อุ พระมหาสังข์องค์นี้มีพานรอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานน้ำพระพุทธรูปด้วยพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ แก่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพระราชพิธีฉลองพระชนมายุ ๓ รอบ

เรียกว่า พระมังสีพร้อมด้วยผอบทำด้วยทองคำ เป็นรูปตลับกลมทรงสูงข้างในบรรจุแป้งกระแจะ สำหรับใช้เจิม

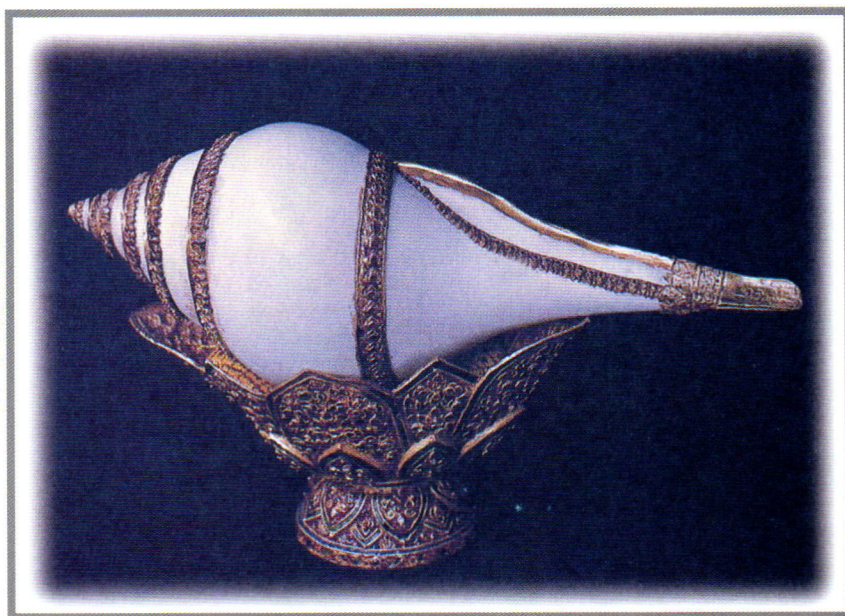
พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นไว้สำหรับบรรจุน้ำพระพุทธรูปสำหรับถวายสมบูรณาภิเษก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ของพระองค์เอง และพระมหากษัตริย์รัชกาลต่อมา นอกจากนั้นพระมหากษัตริย์ยังทรงใช้พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏในพระราชพิธีต่างๆ คือ

พระราชทานแก่พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป อาทิ พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์เมื่อประสูติได้ ๓ วัน ตามราชประเพณีจะมีการเวียนเทียนสมโภช เรียกว่า สมโภช ๓ วัน ในการนี้พระราชทานน้ำพระพุทธรูปด้วยพระมหาสังข์หลังรดที่พระเศียร พระราชทาน

ใบมะตูมวางไว้ที่ข้างพระกรรณและทรงเจิมด้วยแป้งกระแจะที่พระนลาฏ

ครั้งพระราชโอรส พระราชธิดาทรงเจริญพระชันษาครบ ๑ เดือน จะได้พระราชทานน้ำพระมหาสังข์ ใบมะตูม และทรงเจิม พร้อมทั้งพระราชทานพระนามและเครื่องพระอิสริยยศตามฐานันดรศักดิ์ ในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ ต่อมาจะพระราชทานในวโรกาสสำคัญๆ เช่น พระราชพิธีอภิเษกสมรส พระราชพิธีสถาปนาพระอิสริยยศักดิ์ พระราชพิธีฉลองพระชนมายุครบรอบนักษัตร มี พระชนมายุครบ ๓ รอบ ๕ รอบ ๖ รอบ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังทรงใช้พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ ในการสรงน้ำพระพุทธรูปสำคัญ พระราชทานรดยอดเสาหลักเมืองที่ทรงบรรจุดวงพระฤกษ์ พระราชทานรดช้างต้นในพระราชพิธีสมโภชขึ้น

พระมหาสังข์เดิม

ระวางช้างสำคัญ เนื่องจากช้างสำคัญหรือช้างเผือก นั้นมีศักดิ์เทียบเท่าเจ้าฟ้า เพราะเป็นช้างคู่พระ บารมีของพระมหากษัตริย์และบ้านเมือง

ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์รดที่โคนเรือใน พระราชพิธีขึ้นระวางเรือพระที่นั่ง เรือรบหลวง เพราะที่โคนเรื่อนั้นถือเป็นคตินิยมว่าเป็นที่สิงสถิต ของแม่ย่านาง

ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์รดที่ยอดธงชัย เฉลิมพลเมื่อทรงประกอบพระราชพิธีตรึงหมุดธง ชัยเฉลิมพลเพื่อพระราชทานประจำกรม กองทหาร ทุกเหล่าทัพเพราะมียอดธงชัยเฉลิมพลนั้นบรรจุ เส้นพระเจ้า (เส้นผม) ของพระมหากษัตริย์ อันึง พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏนี้มีราชประเพณีถือปฏิบัติว่า มิให้สตรีจับต้อง

พระมหาสังข์เดิม เป็นสังข์เวียนซ้าย มีความยาว ๒๐ เซนติเมตร รั้วเวียนรอบหัวสังข์ และปากสังข์เหลี่ยมทองคำเป็นลวดลายฝังเพชร ข้างในท้องสังข์ทำเป็นลายดอกมะเขือฝังบพแก้ว ร่องปลายปากสังข์จารึกอักษร อู มีพระมั่งสีทอง คำลงยารองรับ พระมหาสังข์องค์นี้มีประวัติปรากฏ

ในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ กล่าวว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จ เถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์และทรง สถาปนาพระบรมราชวงศ์จักรีนั้น ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ สถาปนาพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์ เจ้าลา ซึ่งมีความชอบโดยได้เชิญพระบรมอัฐิสม เด็จพระบรมราชชนกและสังข์อัฐราวัฏของเดิม มา ทูลเกล้าฯ ถวาย ให้เป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา ต้นราชสกุล เจษฎาธุรา จึงเรียกสังข์องค์นี้ว่าพระมหาสังข์เดิมเพราะเป็นสังข์ ที่สมเด็จพระบรมราชชนกทรงใช้มาตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลต่อๆ มาทรงใช้พระมหา สังข์เดิมหลั่งน้ำพระราชทานแก่หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ราชสกุล ราชินิกุล ในการสมรส พระราชทาน หรือในการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อมีอายุครบรอบนักษัตร ๕ รอบขึ้นไป

สังข์นคร เป็นสังข์เวียนซ้าย มีความยาว ๒๓ เซนติเมตร รั้วเวียนรอบหัวสังข์เหลี่ยมทองคำเป็น ลวดลายฝังเพชร ปากสังข์ซึ่งซ้อนกัน ๓ ชั้นเหลี่ยม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้พระมหาสังข์เดิมหลังน้ำพระพุทมนต์ พระราชทานแก่หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ราชสกุล ราชินิกุล ในการสมรสพระราชทาน

ทองคำเป็นลวดลายฝังพลอย ที่ตัวสังข์ด้านบนทำเป็นลายดอกมะเขือฝักราชภัฏ ร่องปลายปากสังข์ชั้นนอกจารึกอักษร อู มีพระมิ่งสิริทองคำรองรับสังข์นี้เป็นสังข์ที่เจ้าพระยานคร (น้อย) นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเรียกว่าสังข์นคร สังข์องค์นี้มีเรื่องเล่ากันว่าเมื่อข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายบังคมลาไปปฏิบัติราชการในต่างประเทศ หรือไปประจำหัวเมืองจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำสังข์นี้มาพระราชทานน้ำพระพุทมนต์

ในรัชกาลต่อมาถือเป็นราชประเพณีใช้สำหรับพระราชทานน้ำพระพุทมนต์แก่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมลาไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำต่างประเทศซึ่งเปรียบเสมือนเป็นผู้แทนพระองค์ นอกจากนี้ยังทรงใช้สังข์นครพระราชทานน้ำ

พระพุทมนต์แก่พระยาแรกนาพร้อมด้วย เทพีในพระราชพิธีพืชมงคล ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และงานสมรสพระราชทาน เป็นต้น

มูลเหตุที่ใช้สังข์รดน้ำและพระราชทานใบมะตูมนั้น มีตำนานกล่าวไว้ในหนังสือเทวปางของพราหมณ์ในปางพระนารายณ์ปราบสังข์อสูรว่ามีอสูรผีเสื้อน้ำตนหนึ่งไปลักคัมภีร์ไตรเพทของพระพรหมซึ่งนอนหลับอยู่ริมมหาสมุทรเพื่อรอเวลาเข้าเฝ้าพระอิศวร แล้วนำคัมภีร์ไปให้อสูรมัจฉาพระอิศวรรู้เหตุจึงให้พระนารายณ์อวตารไปปราบเพื่อตามคัมภีร์ไตรเพทคืนมาให้ได้ พระนารายณ์ไล่ล่าอสูรมัจฉา อสูรมัจฉาจึงเอาคัมภีร์ไตรเพทให้แก่สังข์อสูรกลืนซ่อนไว้ในท้อง เมื่อพระนารายณ์สังหารสังข์อสูรตายแล้วเอาพระหัตถ์ถึงปากสังข์เอาคัมภีร์ไตรเพทออกมาได้ แล้วจึงสาปสังข์ว่า ถ้ามนุษย์จะทำการมงคลพิธีก็จงเอาสังข์เข้าอยู่ในการ

สังข์นคร

พิธีนั้น ถ้าผู้ใดรดน้ำในอุทฺธสังข์ก็ให้เป็นมงคลกัน
อุบาทว์เสนียดจัญไร ทั้งนี้เนื่องด้วยปรากฏรอยนิ้ว
พระหัตถ์ของพระนารายณ์กดติดอยู่ตรงที่นั้น
พราหมณ์จึงนำสังข์มาบรรจุน้ำเทพมนตร์ใน
พิธีกรรมของพราหมณ์

ส่วนประเพณีการใช้น้ำพระพุทธรณ์บรรจุ
ในสังข์ก็โดยเหตุที่พระพุทธรูปเป็นศาสนา
ประจำชาติไทยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ
น้ำพระพุทธรณ์ที่พระราชทานนั้นก็เนื่องด้วยคติ
ในพระพุทธรูปโดยประเพณีทำน้ำพระพุทธรณ์
นี้พระสงฆ์วัดชนะสงครามจำนวน ๕ รูป เข้าไป
เจริญพระพุทธรณ์เสกน้ำ ณ หอศาสตราคม ใน
พระบรมมหาราชวังเป็นประจำทุกวันพระ ในเวลา
๑๓ นาฬิกา ครั้งหนึ่ง และเวลา ๑๘ นาฬิกาอีก
ครั้งหนึ่ง พระสงฆ์ชุดแรกเมื่อเจริญพระพุทธรณ์
เสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจวัง ๒ นายจะนำน้ำ
พระพุทธรณ์ส่วนหนึ่งใส่ในบาตร ๒ ใบ พร้อม
กำหุ้มผ้า แล้วเดินนำพระสงฆ์ ๒ รูปประพรม
น้ำพระพุทธรณ์ไปรอบพระมหามณเฑียร คือ
พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย โดยเข้าทางประตู
ดุสิตศาสดาไปออกประตูสนามราชกิจ พระสงฆ์
ชุดที่ ๒ เข้าไปเจริญพระพุทธรณ์เสร็จแล้วกลับ
นำพระพุทธรณ์นี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชูปโภคเก็บ
รักษาไว้สำหรับเชิญไปถวายพระมหากษัตริย์เป็น
น้ำสรงพระพักตร์ประจำวันเป็นราชประเพณีสืบมา
และใช้บรรจุในพระมหาสังข์ถวายเพื่อพระราชทาน
ในพระราชพิธีต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว

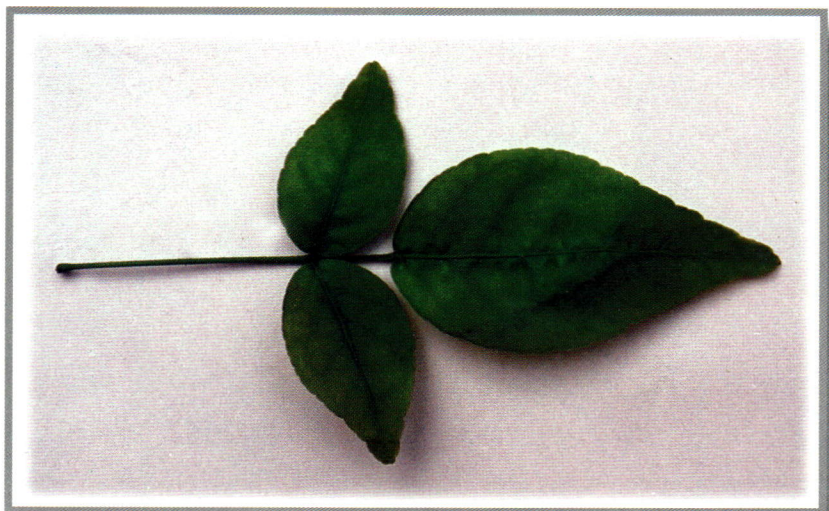
สำหรับใบมะตูมนั้น ตามตำนานเทวปาง
ของพราหมณ์ได้กล่าวไว้ว่า พรหมองค์หนึ่งจุติเป็น
ช้างชื่อเอกทันต์ มีอิทธิฤทธิ์กำลังมหาศาล ไม่ยอม
ปฏิบัติการใดๆ ตามที่พระนารายณ์มีโอองการ
พระนารายณ์ทรงกริ้วมาก จึงนำเอารุกขเจ็ดประการ
คือเถาไม้ต่างๆ เจ็ดชนิด ทรงร่ายมนต์แล้วฟาดลง
ที่รอยเท้าอันเป็นทางเดินของช้างเอกทันต์ ด้วย
อำนาจมนต์ของพระนารายณ์ทำให้ช้างเอกทันต์
ปวดหัวแทบจะแตกเป็นเจ็ดภาคจนหนีไม่ไหว วิ่ง
มาด้วยความโกรธตรงเข้าต่อสู้กับพระนารายณ์
แต่สู้ฤทธิ์พระนารายณ์ไม่ได้จึงบ้ายหน้าหนี พระ
นารายณ์จึงทรงเชือกบาศก์ขัดผูกมัดเท้าขวาของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระพุทธรูปด้วยสังข์นครแก่พระยาแรกนา ในพระราชพิธีพืชมงคล

ข้างเอกทันต์ แล้วทรงนำพระแสงตรีซึ่งเป็นเทพ
อาวุธประจำพระองค์ปักลงที่พื้นดินอธิษฐานให้เป็น
ต้นมะตูม จากนั้นเอาปลายเชือกบาศก์กระหวัด
ผูกไว้กับต้นมะตูม ข้างเอกทันต์จึงฟ่ายแพ้วต่อ
พระนารายณ์ พราหมณ์ถือว่าใบมะตูมซึ่งมีลักษณะ

เป็น ๓ แฉกคล้ายพระแสงตรี เป็นสัญลักษณ์แห่ง
ชัยชนะและเป็นมงคล จึงถวายพระมหากษัตริย์
ทรงใช้ในโอกาสพระราชทานน้ำสังข์เป็นราช
ประเพณีสืบมา

ใบมะตูม

พิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพ พระที่นั่งอภิเศกดุสิต

คุณหญิงคนิตา เลพะกุล

พระที่นั่งอภิเศกดุสิต พระราชวังดุสิต

พิพิธภัณฑศิลปาชีพ พระที่นั่งอภิเศกดุสิต ตั้งอยู่ในบริเวณพระราชวังดุสิต ถนนอุทอง ใน กรุงเทพมหานคร มีพระที่นั่งอนันตสมาคม อยู่ทางทิศใต้ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภาอยู่ทางด้านเหนือและพระที่นั่งวิมานเมฆอยู่ทางด้านตะวันตก คั่นด้วยคลองร่องไม้หอม

วังสวนดุสิต

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จกลับจากประพาสทวีปยุโรป ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๔๐ แล้ว โปรดให้ใช้เงิน พระคลังข้างที่อันเป็นพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ซื้อที่ดินสวนและท้องนาซึ่งตั้งอยู่ระหว่างคลองผดุงกรุงเกษมด้านทิศใต้ ไปจดคลองสามเสนด้าน

ทิศเหนือ และจัดทางรถไฟด้านทิศตะวันออก ปัจจุบันทิศตะวันตกจดถนนสามเสน เพื่อไว้เป็นที่ประทับร้อนและสำราญพระราชอิริยาบถในกรุงเทพฯ พระราชทานชื่อตำบลนี้ว่า **“สวนดุสิต”** เมื่อได้เสด็จทอดพระเนตรสถานที่แล้ว ก็โปรดให้ลงมือตัดถนน ขุดคลอง ทำสะพาน และสร้างพระราชอุทยาน ปลูกไม้ดอก ไม้ผล ไม้ยืนต้น และสร้างพลับพลา ที่ประทับแรม ครั้นการก่อสร้างสิ่งต่างๆ สำเร็จ พอจะประทับแรมได้แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการ **เถลิงพลับพลา และงานปีสวนดุสิต** ในวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็นที่ครึกครื้นเป็นเวลา ๕ คืน พระราชทานนามที่ประทับว่า **“วังสวนดุสิต”**

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระที่นั่งอภิเศกดุสิตด้านหน้าและด้านข้าง งดงามด้วยฝีมือฉลุลายไม้

โปรดให้ตัดถนนราชดำเนินในออกไปจากใจกลางพระนคร คือ พระบรมมหาราชวัง ผ่านสนามหลวงออกไปต่อกับถนนราชดำเนินกลาง และถนนราชดำเนินนอก มีประกาศแนวพระราชดำริว่า

“เพื่อให้บ้านเรือนแลเรือกสวนข้างถนนได้เป็นทำเลชุมชน มั่งคั่งด้วยการค้าขายสมบูรณ์ขึ้นโดยเร็ว”

และ

“ถนนสายนี้เป็นถนนตรงแนวหน้าพระที่นั่งซึ่งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในส่วนดุสิตนั้น จึงสมควรจะสร้างถนนในตำบลนี้ให้ใหญ่กว้าง ปลุกต้นไม้ตามแนวถนนให้เป็นทาง

ร่มรื่นแก่มหาชนที่จะเดินทาง แลทั้งจะได้เป็นถนนอันงามสง่าของพระนครอีกส่วนหนึ่งด้วย”

เมื่อพื้นที่สวนดุสิตสามารถติดต่อกับบริเวณภายในพระนครสะดวก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับแรม ณ วังสวนดุสิตเนื่องๆ ต่อมาจึงโปรดให้พระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) เป็นนายงาน จัดการรื้อ**พระที่นั่งมณฑาทรรัตนโรจน์** ที่สร้างค้างไว้ ณ พระราชวังจุฬาภุชราชฐาน เกาะสีชัง มาสร้างเป็นที่ประทับขึ้นในส่วนดุสิต พระราชทานนามใหม่ว่า **พระที่นั่งวิมานเมฆ** พระที่นั่งองค์นี้สร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลัง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้นสี่ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศร

นวดติวงค์ทรงออกแบบ เมื่อสร้างแล้วเสร็จก็โปรดให้มีการเฉลิมพระที่นั่งเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ และเสด็จมาประทับ ณ พระที่นั่งวิมานเมฆพร้อมด้วยพระมเหสี พระสนมเอก และพระราชธิดาหลายพระองค์

พร้อมๆ กับการสร้างพระที่นั่งวิมานเมฆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้สร้างเรือนแบบไทยขึ้นหมู่หนึ่งที่ริมอ่างหยก ตรงข้ามกับพระที่นั่งวิมานเมฆ มีสะพานเหล็กทอดถึงกัน พระราชทานนามว่า “เรือนต้น” ทรงใช้เป็นที่พักเสด็จออกให้บรรดา “เพื่อนต้น” ที่ทรงรู้จักมักคุ้น เมื่อครั้ง “เสด็จประพาสต้น” มาเฝ้าแทนใน

บรรยากาศที่เป็นกันเองตลอดรัชกาล

พระที่นั่งอภิเศกดุสิต

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับที่พระที่นั่งวิมานเมฆแล้วได้โปรดให้พระสถิตยนิมมานการ และพระยาราชนครินทร์ (กร หงสกุล) เป็นนายงานก่อสร้างท้องพระโรงสำหรับวังสวนดุสิตขึ้นทางทิศตะวันออกของพระที่นั่งวิมานเมฆ มีคลองร่องไม้หอมกั้นแนวระหว่างพระที่นั่งทั้งสอง พระราชทานนามว่า “พระที่นั่งอภิเศกดุสิต” เริ่มก่อสร้างในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๕ และแล้วเสร็จปลาย พ.ศ. ๒๔๔๗

พระที่นั่งอภิเศกดุสิตด้านหน้าและด้านข้าง งดงามด้วยฝีมือฉลุลายไม้

ลวดลายปูนปั้นตราแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ ประดิษฐานเหนือประตูทางเข้าห้องพระโรง พระที่นั่งอภิศกศดุสิต

พระที่นั่งอภิศกศดุสิตเป็นสถาปัตยกรรมรุ่นเดียวกับพระที่นั่งวิมานเมฆ กล่าวคือ เป็นอาคารไม้ที่ได้รับอิทธิพลการก่อสร้างแบบตะวันตก มีลวดลายฉลุงดงามอย่างที่เรียกสถาปัตยกรรมยุคนั้นว่า “ขนมปังขิง” หรือ ginger-bread องค์พระที่นั่งแม้จะสร้างเป็นพระที่นั่งไม้ชั้นเดียวหลังยาว มีขนาดเล็ก แต่ก็งดงามด้วยฝีมือช่างอย่างเอก เริ่มตั้งแต่ฝีมือฉลุลายไม้ต่างๆ ลวดลายปูนปั้นหน้าบันเป็นตราแผ่นดินที่ मुखหน้าและ मुखหลังของพระที่นั่ง ลวดลายเพดานและกระฉกสีที่คอสองของพระที่นั่ง ล้วนแต่งงดงามอย่างยิ่ง ภายในห้องพระโรงด้าน

เหนือทอดพระที่นั่งงวอดค์หนึ่ง และประดิษฐานพระมหาเศวตฉัตร เพื่อเสด็จออกขุนนางและประกอบพระราชพิธีต่างๆ ได้

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ (นพ ไกรฤกษ์) บันทึกไว้ว่า

“เมื่อสร้างพระราชมณเฑียรขึ้นที่สวนดุสิตแล้ว ทรงย้ายมาประทับแรมที่พระที่นั่งวิมานเมฆ วันจันทร์เป็นวันประชุมเสนาบดีที่พระที่นั่งวิมานเมฆ ก่อนเวลาประชุม บางทีก็มีการออกขุนนางที่พระที่นั่งอภิศกศดุสิต ทรงพระราชดำเนินทักทายปฏิบัติสนทนากัน...”

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๗ หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระที่นั่งอนันตสมาคมให้เป็นที่พักผ่อนสันทนาการ และใช้เป็นที่พักผ่อนรับแขกในเวลาที่ว่าง พระที่นั่งอภิเศกดุสิตได้ใช้เป็นที่พักผ่อนของสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาตลอดมา จนกระทั่งมีการสร้างสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาแห่งใหม่ขึ้น พระที่นั่ง

องค์นี้จึงได้เวนกลับมาอยู่ในความปกครองของสำนักพระราชวังดังเดิม

พิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพถาวรแห่งแรกในประเทศไทย

ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สำนักพระราชวังมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ร้านจิตรลดา และกรุงเทพมหานคร ร่วมดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมองค์

พระกระเป๋านลิลารูปทรงต่างๆ ฝีมือประณีตงดงาม จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพ

พระที่นั่ง และตกแต่งภายใน ตลอดจนบริเวณโดยรอบ เพื่อให้**พระที่นั่งอภิเศกดุสิตเป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะปาวาร** ขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะ พระที่นั่งอภิเศก

ดุสิต พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖

ภายในพิพิธภัณฑ์มีงานศิลปหัตถกรรมหลากหลายให้ได้ชม เช่น งานถมเงินและถมตะทอง งานเครื่องเงินและเครื่องทอง งานคร่ำ งานตกแต่งด้วยปีกแมลงทับ งานจักสานไม้ไผ่และย่านลิเภา งานดอกไม้ประดิษฐ์ งานแกะสลักไม้ งานทอผ้าไหมมัดหมี่ งานทอผ้าจาก งานประดับมุก และงาน

พระที่นั่งอภิเศกดุสิตด้านหน้าและด้านข้าง งดงามด้วยฝีมือสลักไม้

เซรามิก

งานถม ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์มีทั้ง**เครื่องถมเงินและถมตะทอง** อาทิ พระกระเปาะถือมืออักษรย่อพระนามาภิไธย ส.ก. ถมตะทองประดับเพชร ลวดลายและทรวดทรงต่างกันทุกใบ มีทั้งเป็นรูปหอย รูปพัด รูปหนังสือ ฯลฯ ฝีมือประณีตงดงามราวกับฝีมือช่างเอกของไทย ได้รับคำอธิบายว่า**พระกรุณัถมตะทอง** นั้น เป็นผลงานชิ้นสำคัญอันเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของช่างศิลปาชีพทุกภาคของประเทศไทย นอกจากนี้ ผลงานที่งดงามน่าอัศจรรย์ใญ่ยังมี กระบวยน้ำถมตะทอง ขนาดปรกติและขนาดจิ๋ววางอยู่คู่กัน**ชุดเขียนหมาก ขนาดจิ๋ว ตลับถมตะทองรูปผลไม้ประดับเพชร** เป็นรูปผลระกำ พักทอง ผักมะขาม ฯลฯ เปิดได้ทุกใบ

งานเครื่องเงินและเครื่องทองทำเป็นดอกบัว สัตตบงกช กลีบทำด้วยเงิน เกสรทำด้วยทอง ใบบัวทำด้วยเงิน เกรียน หงส์ เรือ น้ำเต้า ทำด้วยเงิน หาบเงิน หาบทอง ทำเป็นกระบุงลูกชนิดๆ พร้อมสาแหรกและไม้คาน ต้นไม้มีนกสีเขียวเกาะอยู่บนกิ่งไม้ ราชรถเงินเทียมกวางสองตัว กว้างนั้นเครื่องตกแต่งทำด้วยทอง ผลิตภัณฑ์ทุกชิ้นไม่ว่าเล็กหรือ

ใหญ่จะเลียนแบบของจริงไม่ผิดเพี้ยน

ดูที่น่าสนใจคือ **นกยูงทองคำ และคร่ำ** งานคร่ำที่ตั้งแสดงมีทั้ง กรรไกรหนีบหมากคร่ำทอง มีดตัดกระดาศร่ำทอง กรรไกรไทยคร่ำทอง กระเปาะถือคร่ำทอง ฯลฯ

หนังสือมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ อธิบายถึงการทำคร่ำ ว่า

“การทำคร่ำ คือการฝังเส้นทองหรือเส้นเงินเล็กๆ ที่บางราวกับเส้นผม ลงบนผิวข้าวของเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็ก โดยจะต้องทำให้ผิวเหล็กนั้นเกิดเป็นรอยที่ละเอียดจนไม่เห็นความกระด้าง ด้วยการใช้เหล็กสกัดที่คมบาง หากแต่แข็งแกร่ง ดีสลัดตัดกันไปมาบนผิวโลหะให้เกิดความขรุขระ จากนั้นจึงใช้เส้นทองหรือเส้นเงิน ตอกให้ติดเป็นลวดลายงามวิจิตรเช่นที่ต้องการ และเนื้อเหล็กเมื่อนานไปก็จะเกิดสนิมตามธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยขยับลวดลายให้แลดูงามเด่น แต่การทำคร่ำก็จะต้องรีบทำก่อนที่เนื้อเหล็กจะเกิดสนิม มิฉะนั้นจะตอกเส้นเงินเส้นทองไม่ติด เครื่องเหล็กซึ่งนิยมคร่ำเงินคร่ำทองนี้ มักจะเป็นเครื่องราชคัสตราวุธ เช่น

แจกันรูปโขนเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

พระแสงดาบ พระแสงหอก พระแสงกรรบิต
ขอพระคชาธาร ตลอดจนเครื่องใช้มงคลต่างๆ
ที่ต้องทำด้วยเหล็ก”

ประวัติการทำคร่ำ สันนิษฐานว่ามีกำเนิดมา
จากประเทศเปอร์เซีย แล้วได้แพร่หลายเข้ามาสู่
ประเทศจีน ลาว เขมร และไทยภาคใต้ เช่น เมือง
ปัตตานี เป็นต้น แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มทำมาแต่
สมัยใด จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
ขุนสารพัดช่าง ข้าราชการกรมวังนอก คือ กรม
ศิลปากรในปัจจุบัน ได้เรียนสืบทอดศิลปะนี้จาก
ครูชาวเขมรที่เข้ามาสอนในประเทศไทย ต่อมา
นายสมาน ไชยสุกumar ผู้เป็นบุตร ได้เรียนสืบทอด
ศิลปะนี้อีกทอดหนึ่ง แต่ศิลปะนี้ก็ได้เป็นที่รู้จัก
ของคนทั่วไป จนอาจจะกล่าวได้ว่าเกือบจะสูญ
หายไป สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงเล็งเห็นคุณค่าของศิลปะด้านนี้ จึงมีพระราช-
เสาวนีย์ให้ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ โดยให้นายสมานมา
สอนวิชาการทำคร่ำแก่นักเรียนศิลปาชีพฯ จน
ปรากฏมีวิชาการทำคร่ำขึ้น ในปัจจุบัน ได้มีการ
ทดลองคร่ำบนโลหะทองคำขาวเป็นผลสำเร็จดี นับ
เป็นก้าวใหม่แห่งวิวัฒนาการการทำคร่ำ ซึ่งนับได้
ว่าเริ่มมีชีวิตชีวาขึ้นมาใหม่ด้วยพระบารมี

งานศิลปาชีพที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถ ทรงภูมิพระราชหฤทัยนักเพราะเกิดขึ้น
จากพระราชดำริ คือ **งานตกแต่งด้วยปีกแมลงทับ**
เป็นกิริรี ไก่ฟ้า ตั๊กแก จิ้งเหลน ไก่ กิ้งก่า เสือพ่อแม่
ลูก ฯลฯ ที่วิจิตรพิสดารมากก็คือ ตลับเงินตกแต่ง
ด้วยย่านลิเภาสานสอดสลัปีกแมลงทับรูปร่างต่างๆ
ขอบฝาประดับเพชร

**หนังสือมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระ
นางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ** อธิบายถึงงาน
ตกแต่งด้วยปีกแมลงทับว่า

“งานศิลปะของไทยแต่อดีตรมีอยู่ไม่น้อยที่
ใช้ปีกแมลงทับที่มีสีเขียวเหลืองฟ้า หรือสีทองแดง

เหลืองเหลืองอันน่าอัศจรรย์ มาเป็นส่วนประกอบ
ตกแต่ง เช่น การใช้ปักลงบนผ้าสไบ เป็นต้น
ประกอบกับแมลงทับเป็นแมลงที่วงจรชีวิตสั้น เมื่อ
ถึงฤดูก็จะตายเองตามธรรมชาติ ตกอยู่ตามโคนไม้
ที่เป็นอาหาร เช่น มะขามเทศ เป็นจำนวนมาก
และสีอันวิจิตรที่ปีกนั้นก็มีความคงทนงดงาม
ไม่จืดจาง นอกจากนั้นยังมีคุณสมบัติที่เหนียว
สามารถตัดเป็นเส้นใหญ่ๆน้อยได้ตามความต้องการ
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงได้ทรง
พระราชดำริให้ใช้ปีกแมลงทับตกแต่งทำเป็นเครื่อง
ประดับต่างๆ ต่อมาก็ได้ทดลองใช้ปีกแมลงทับ
ตกแต่งตัวนกที่ทำจากไม้แกะสลัก โดยตัดเป็น
เส้นเล็กๆ อย่างชนกกิตติจนทั่วตัว เกิดเป็นงาน
ประติมากรรมอันงดงามน่าอัศจรรย์ขึ้นเป็นครั้งแรก
ในประเทศไทยเมื่อมีผลสำเร็จเป็นที่น่ายินดีเช่น
นี้แล้ว จึงได้ทรงพระราชดำริให้ตัดปีกแมลงทับ
เป็นเส้นเล็กลงไปอีก และสอดสลัลายกับย่านลิเภา
นับเป็นงานประณีตศิลป์ชิ้นสำคัญแห่งยุคสมัย
ซึ่งยังมีได้มีผู้ได้คิดประดิษฐ์มาก่อน นับเป็น
พระอัจฉริยภาพซึ่งจะต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์
ศิลปะของไทยอีกครั้งหนึ่ง”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนั้น
ทรงมีสายพระเนตรยาวไกล เมื่อทรง**ฟื้นฟูและ
พัฒนาอาชีพ**ใดที่เป็นประโยชน์แก่ราษฎรผู้ขัดสนจน
ยากแล้ว จะ**ทรงอนุรักษ์**งานนั้นควบคู่กันไปด้วย แม้
แต่เรื่อง **แมลงทับ** ที่พระราชทานแนวพระราชดำริให้
นำมาประดิษฐ์งานศิลปาชีพนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ ก็มีพระราชดำริให้มีการศึกษาค้นคว้า
และวิจัยการเพาะเลี้ยงแมลงทับ อันเป็น
แมลงพื้นบ้านที่ใครๆ ก็มองข้าม เพื่อให้รู้ถึงวงจร
ชีวิตและนิเวศวิทยาของมัน เมื่อสามารถทำได้แล้ว
ก็จะได้นำมาเป็นวัตถุดิบในการประดิษฐ์เป็น
ผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ต่อไป ซึ่ง
สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ได้รับสนองแนวพระราชดำริโครงการอนุรักษ์แมลง

ทับในประเทศไทย และมีนักวิชาการด้านกวีนิพนธ์หลายท่าน เริ่มต้นวิจัยเกี่ยวกับเพลงทับมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ แล้ว ปัจจุบันมีโครงการเพาะเลี้ยงเพลงทับในประเทศไทย

ในพิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพ พระที่นั่งอภิเศกดุสิต นี้ มีห้องจัดแสดงเครื่องจักสานย่านลิเภาและงานจักสานไม้ไผ่ลายขีด รูปทรง ขนาด และลายต่างๆ **การจักสานย่านลิเภา**เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้ ส่วน**การจักสานไม้ไผ่ลายขีด**เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคอีสาน เดิมทำเป็นเครื่องใช้ต่างๆ ในครัวเรือน เช่น กระบุง ตะกร้า บัดนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงส่งเสริมให้ประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายได้กว้างขวางขึ้น เช่น กระเป๋าถือ และแจกัน เป็นต้น การจักสานไม้ไผ่ลายขีดมีวิธีละเอียดซับซ้อน เครื่องจักสานไม้ไผ่ลายขีดจึงเป็นความงามประณีตที่ประทับใจผู้พบเห็น

ในห้องแสดง**ผ้าทอมือ** และหุ่นแสดงฉลองพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บางองค์ ผ้าฝ้ายที่จัดแสดงมีทั้งผ้าฝ้ายพื้นเมืองจากจังหวัดสุรินทร์ ผ้าฝ้ายเกล็ดเต่า ผ้าฝ้ายลายขีดแบบต่างๆ ผ้าแพรวา ผ้าไหมลายลูกแก้ว ลายขิด ลายราชวัติ ผ้าไหมมัดหมี่พริกไทย ผ้าขาวม้าไหมหางกระรอก ผ้ายกทอง และผ้าไหมมัดหมี่ ฯลฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเล่าว่า การทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นศิลปะเก่าแก่ของโลกอย่างหนึ่ง เฉพาะมัดหมี่ไหมไทยเท่าที่ศิลปาชีพได้รวบรวมไว้มีไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ลาย ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ตอนหนึ่ง ความว่า

“การทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นศิลปะเก่าแก่ของโลกอย่างหนึ่ง แต่จะเก่าแก่เพียงไหนนั้น ยังไม่มีหลักฐานมายืนยันได้แน่นอน เพราะทั้งใยไหมและ

สีย้อมล้วนเป็นของที่มาจากธรรมชาติ เมื่อนานเข้าก็เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา เพียงแต่มีหลักฐานว่ามัดหมี่ในทวีปเอเชียมีหลายประเทศ เช่น อินเดีย อินโดนีเซีย เขมร ลาว ไทย ในพม่าแถบเชียงตุง และในแคว้นสิบสองปันนา ก็มีบ้าง ส่วนหลักฐานของไทยนั้น ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุต แสง-วิเชียร เล่าว่า ในการขุดค้นที่บ้านเชียง ได้พบโครงกระดูกที่แสดงว่าคนเราได้ใช้ไหมเป็นเครื่องแต่งกายมา ๓-๔ พันปีแล้ว และหลักฐานปัจจุบันทำให้ทราบว่า กรุงศรีอยุธยา คนไทยก็ใช้ผ้าไหมมัดหมี่กันอยู่แล้ว คือมีจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธารามที่จังหวัดเพชรบุรี แสดงภาพผ้าไหมมัดหมี่รวมทั้งยังวาดภาพลายไหมทำไหมเจ็ดและหมากจับ อันเป็นตัวอย่างลายผ้าไหมมัดหมี่ที่เก่าแก่ที่สุดไว้ด้วย มัดหมี่ของแต่ละประเทศก็มีลวดลายและความงามแตกต่างกันออกไป เฉพาะมัดหมี่ไทยเท่าที่ศิลปาชีพได้รวบรวมไว้มีไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ลายแล้ว และอาจจะมีลายใหม่ๆ เกิดขึ้นได้เสมอ เพราะคนไทยเราเป็นศิลปิน ช่างคิด ช่างประดิษฐ์ อย่างผ้าไหมมัดหมี่ที่ทุกคนชมว่าสวยนี้ ชาวบ้านผูกปลายเอง คิดสืงเอง ออกมาสวยโดยที่ข้าพเจ้าหรือไม่มีใครไปแนะนำเลย”

นอกจากนี้ ยังมีงานปั้น แกะสลักหินสบู่ แกะสลักไม้ สลักหนังเป็นรูปชีวิตไทยๆ และวรรณคดีไทย งานประดับมุก งานเซรามิก และดอกไม้ประดิษฐ์ซึ่งเหมือนจริง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงยกย่องชาวนาชาวไร่ผู้ผลิตผลงานศิลปาชีพด้วยความภาคภูมิใจพระราชทานว่า

“...จากความคุ้นเคยใกล้ชิดกับราษฎรนี้เอง ข้าพเจ้าได้ค้นพบความสามารถที่แฝงอยู่ในตัวของคนไทย ทุกวันนี้ลูกหลานชาวนาชาวไร่ผู้ยากจนและการศึกษาน้อย กลับมาเป็นผู้จรรโลงรักษาศิลปะของบ้านเมืองเราไว้ได้อย่างยอดเยี่ยม คนไทยคนใดก็ตามที่ได้มีโอกาสฝึกหัดงานศิลปะล้วนแต่แสดงออกถึงฝีมืออันเลิศล้ำ ไม่เพียงแต่

จะทำงานในไร่นา ผลิตเมล็ดข้าวและอาหารต่างๆ มาเลี้ยงชาติเท่านั้น มือที่ทำงานหนักนี้ ยังสามารถ ประดิษฐ์ผลงานที่ละเอียดลออได้หลายรูปแบบ เช่น เครื่องถมเงินทอง และแพรพรรณอันสวยงาม เป็นต้น”

ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต กิตติมศักดิ์ และราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายฉลอง พระองค์ครูในฐานะสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๔ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชดำรัสถึง กำเนิดมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตอนหนึ่ง ความว่า

“จากความสามารถของชาวนาชาวไร่ตัวเอง ได้ก่อกำเนิดเป็นมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ขึ้น วัตถุประสงค์ก็คือ เพื่อหาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา ชาวไร่ผู้ยากจน นอกเหนือไปจากอาชีพเกษตรกรรม ที่เป็นอาชีพหลัก และยังเป็นการสืบทอดศิลป วัฒนธรรมประจำชาติไปสู่ชนรุ่นหลังของเราด้วย

ซึ่งงานของมูลนิธิฯ ก็ประสบผลสำเร็จพอสมควร แล้ว ได้ช่วยโอบอุ้มชาวนาชาวไร่ให้มีชีวิตที่ดีขึ้น ลูกหลานได้เรียนหนังสือต่อ ครอบครัวของเขา ก็มีความหวัง และมีผลงานศิลปะอันวิจิตรบรรจง เกิดขึ้นมากมายทั้งที่เป็นศิลปหัตถกรรมแบบโบราณ และศิลปหัตถกรรมที่คิดประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่”

และทรงเน้นให้เห็นว่า

“คนไทยแต่ละคนแต่ละภาค ต่างก็มีฝีมือ และความสามารถ พร้อมจะพัฒนาชาติให้เจริญ รุ่งเรือง ข้าพเจ้าได้ประจักษ์แล้วในฝีมือของคนไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าปลื้มและมีกำลังใจ เพิ่มขึ้นในการปฏิบัติงาน”

พิพิธภัณฑศิลปาชีพ พระที่นั่งอภิศุทธเปิดให้ประชาชนทั่วไปชมได้ทุกวัน ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น.-๑๖.๐๐ น. ค่าบัตรเข้าชม ๕๐ บาท นักเรียน นิสิต นักศึกษา ๑๐ บาท สำหรับชาวต่างประเทศ ค่าบัตรเข้าชมพิพิธภัณฑศิลปาชีพ รวมอยู่ในบัตรผ่านประตูที่ซื้อ ณ พระบรมมหาราชวัง เพื่อเข้าชมพระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งวิมานเมฆ และพิพิธภัณฑศิลปาชีพ พระที่นั่งอภิศุทธ

หัวโขน : การทำ

นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์

หัวโขน เป็นเครื่องสวมหัวประเภทหนึ่งสำหรับ
นักแสดงหรือผู้แสดงมหรสพที่เรียกว่า “โขน”
ใช้สวมหัวในการแสดงแต่ละคราว หัวโขนนั้นนอก
จากใช้สวมศีรษะหรือปิดบังหน้าผู้แสดงโขนแล้ว
หัวโขนยังเป็นศิลปวัตถุประเภทประณีตศิลป์ เป็น
งานศิลปะที่ได้รับการสร้างทำขึ้นอย่างวิจิตรประณีต
ด้วยกระบวนการช่างแบบไทยประเพณี ที่แสดง
ออกให้ประจักษ์ในภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ใน
งานศิลปะแบบไทยประเพณีประเภทหนึ่ง หัวโขน
จึงเป็นศิลปวัตถุที่มีรูปลักษณะควรแก่การดูชม
และเก็บรักษาไว้เพื่อการชื่นชมในรูปสมบัติและ

คุณสมบัติในฐานะศิลปกรรมไทยประเพณี

การสร้างหัวโขน เป็นงานช่างประณีตศิลป์
สาขาหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และ
ทักษะแห่งฝีมือในกระบวนการช่างปั้น ช่างหุ่น ช่างแกะ
สลัก ช่างรัก ช่างเขียน ช่างปิดกระຈก เป็นต้น
ประกอบการทำงานร่วมกันทำหัวโขนแต่ละหัวตั้งแต่
ต้นจนสำเร็จสมบูรณ์ หัวโขนแต่ละหัวจึงเป็นศิลป
วัตถุที่ได้รับการสร้างทำขึ้นด้วยคุณสมบัติทาง
ศิลปกรรมโดยแท้

การสร้างทำหัวโขนสำหรับใช้สวมหัวผู้แสดง
โขน เป็นการช่างศิลปะอย่างไทยประเภทหนึ่ง มีวิธี

การและขั้นตอนในการสร้างทำที่จัดเป็นภูมิปัญญา
ควรนำมาพรรณนาเป็นความรู้เพื่อทราบและให้คิด
เห็นเข้าใจในคุณค่าของหัตถ์และความรู้ความ
สามารถในการทำหัตถ์ โดยสาระและผลความ
ในลำดับๆ ต่อไปข้างหน้า

วิธีการและกระบวนการทำหัตถ์ โดยวิธีการ
อันเป็นไปตามระเบียบวิธีแห่งการช่างทำหัตถ์
ตามขนบนิยมอันมีมาแต่ก่อน และยังคงถือปฏิบัติ
การทำหัตถ์ของช่างทำหัตถ์บางคนต่อมาจน
กระทั่งปัจจุบัน อาจลำดับระเบียบวิธีของวิธีการ
และกระบวนการทำหัตถ์ ให้ทราบดังนี้

ว่าด้วยวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ วัสดุ
ปัจจัยสำหรับทำหัตถ์ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

วัสดุ

กระดาดสา กระดาดช้อย กระดาด
ฟาง โดยใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง

รักน้ำเกลี้ยง และรักตีลาย

สมุกใบทองแท่ง สมุกใบลาน
สมุกถ่านกะลา สมุกใบจาก โดยใช้อย่างใด
อย่างหนึ่ง

น้ำมันยาง

ปูนแดง

ชันผง

ทองคำเปลว

กระจกสี

พลอยกระจก

หนังวัวแห้ง

สีฝุ่น

กาวและแป้งเปียก

ยางมะเดื่อ

ลวดขนาดต่างๆ

เครื่องมือ

แม่พิมพ์หินสบู่หรือแม่พิมพ์หินอ่อน

ไม้ตีกระยง

ไม้เสนียด

ไม้คลึงรัก

มีดตัดกระดาด

เพชรตัดกระจก

ไม้ตบคืบกระจก

กรรไกร

เข็มเย็บผ้า และ ด้าย

ลวดหน้าต่างๆ และตุ้ตตุ้

เชียงไม้

แปรงทาสี

พู่กันขนาดต่างๆ

ฯลฯ

การเตรียมวัสดุ วัสดุที่จะต้องจัดเตรียมขึ้น
โดยเฉพาะสำหรับทำเป็นลวดลายต่างๆ ประดับตก
แต่งหัตถ์แต่ละแบบๆ คือ “รักตีลาย” ซึ่งต้อง
เตรียมทำขึ้นไว้ใช้ให้พอแก่งานเสียก่อน รักตีลาย
ประกอบด้วย รักน้ำเกลี้ยง* ชัน น้ำมันยาง ผสมเข้า
ด้วยกัน เอาขึ้นตั้งไฟอ่อนๆ เคี่ยวไปจนงวดเหนียว
พอเหมาะแก่การเอาลงกดในแม่พิมพ์หินทำเป็น
ลวดลาย เช่น กระจก รักตีลายเมื่อแข็งตัวแล้ว
ไม่เปลี่ยนแปลง รักตีลายนี้เมื่อเคี่ยวได้ที่ เอามา
ปั้นเป็นแท่งกลมยาวประมาณคืบ ๑ ใช้ปูนแดง
ผสมน้ำทาหุ้มให้ทั่ว ท่อด้วยใบทองให้มิดเก็บ
สำรองไว้ใช้ต่อไป

การเตรียมหุ่น หุ่นในที่นี้คือ “หุ่นหัตถ์”
แบบต่างๆ ซึ่งจะใช้เป็นต้นแบบสำหรับทำหัตถ์
มีดังต่อไปนี้:-

หุ่นพระอย่างปิดหน้า

หุ่นยักษ์โล้น

หุ่นยักษ์ยอด

* รักน้ำเกลี้ยง คือ รักดิบ

หุ่นลิงโล้น

หุ่นลิงยอด

หุ่นฆา-มงกุฏ

หุ่นเบ็ดเตล็ด เช่น หุ่นศีระฤกษ์ หุ่นศีระ

พระเคนศ เป็นต้น

หุ่นเป็นต้นแบบ ที่จะได้ใช้กระดาดปิดทับให้ทั่ว แล้วถอดออกเป็น “หัวโขน” ซึ่งภายในกลวง เพื่อที่จะใช้สวมครอบศีรษะได้พอเหมาะ หุ่นต้นแบบนี้แต่เดิมมาทำด้วยดินปั้นเผาไฟให้สุก ทำเป็นหุ่นศีระฤกษ์ ลิง และหุ่นเบ็ดเตล็ด กับทำด้วยไม้กลึงซึ่งมักทำเป็นหุ่นจอมฆา จอมมงกุฏ เป็นต้น

หุ่นหัวโขนชนิดสวมครอบศีรษะและปิดหน้ามักทำเป็นหุ่นอย่าง “รูปโกลน” มีเค้ารอย ตา จมูก ปาก ขมวดผม เป็นต้น แต่พอเป็นเค้าๆ ไม่ต้องชัดเจนนัก ส่วนใบหูนั้นละเอาไว้ยังไม่ต้องทำเอาไว้ต่อเติมภายหลัง

หุ่นหัวฆา-มงกุฏ ทำเป็นรูปทรงกระบอก ส่วนบนกลึงรัดเป็นชั้นๆ ขึ้นไปเป็นจอมแล้วละไว้ตรงส่วนเหนือบัวแว ซึ่งเป็นที่สวมยอดแบบต่างๆ เช่น ยอดชัย ยอดบัด ยอดทรงน้ำเต้า ฯลฯ โดยส่วนยอดนี้เป็นส่วนที่ทำต่างหากจึงเอามาสวมต่อขึ้นไปจากบัวแว

ปัจจุบันหุ่นหัวโขน มักทำด้วยปูนปลาสเตอร์ บ้าง ปูนซีเมนต์ก็มี

ว่าด้วยการปิดกระดาดทำหัวโขน การปิดกระดาดทับลงบนหุ่นนี้ ช่างบางคนเรียกว่า “พอกหุ่น” ก็มี เรียกว่า “ปิดหุ่น” ก็มี คือ การที่เอากระดาดสา กระดาดช่อย และกระดาดฟาง อย่างใดอย่างหนึ่ง ตัดเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมขนาดย่อมกว่าฝ่ามือเล็กน้อย นำมาทาเป้งเปียกให้ทั่ว แล้วปิดกระดาดทับซ้อนกันสัก ๒-๓ แผ่น จึงเอาไปปิดทับลงบนหุ่นเป็นลำดับๆ กันไปจนทั่วหุ่นศีรษะแบบนั้นๆ ทำเช่นนั้น

หลายชั้นให้หนาพอที่จะทรงตัวอยู่ได้ในภายหลังที่ถอดศีรษะกระดาดออกจากหุ่น จึงเอาหุ่นที่ปิดกระดาดเรียบร้อยแล้วออกตั้งผึ่งแดดให้แห้งสนิท ซึ่งมักใช้เวลาประมาณ ๓ วัน

อเนียงหุ่นที่จะเอามาปิดกระดาดทำเป็นหัวโขนแต่ละครั้งต้องใช้ดินสอพองผสมน้ำให้ข้นเล็กน้อยทาหรือ “พอน” ลงให้ทั่วบริเวณที่จะปิดกระดาดเอาออกผึ่งแดดให้แห้งเสียก่อนจึงปิดกระดาดทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้กระดาดซึ่งทาเป้งเปียกไว้นั้นติดหุ่น กับเป็นการสะดวกเมื่อคราวถอดศีรษะกระดาดออกจากหุ่น

หุ่นที่ปิดกระดาดเรียบร้อยและผ่านการผึ่งแดดแห้งสนิทแล้ว ต้องนำมา “ป่วน” หรือ “กวต” คือ การใช้ไม้เส้นียดกดถู ขัดกระดาดที่ปิดหุ้มหุ่นนั้นให้เข้ารูปและผิวเรียบ จึงจัดการถอดศีรษะกระดาดออกจากหุ่น

การถอดหุ่น คือ การเอาศีรษะกระดาดออกจากหุ่น ซึ่งทำด้วยการใช้มีดปลายแหลมกรีดตรงศีรษะกระดาดจากตอนบนให้ขาดเป็นทางลงไปทางด้านหลังจนสุดขอบกระดาดตอนล่าง จึงถอดศีรษะกระดาดออกจากหุ่น

ศีรษะกระดาดซึ่งถอดจากหุ่นแล้ว ต้องจัดการเย็บประสานริมกระดาดที่ขาดเป็นแนวหนึ่งให้ติดกันสนิท แล้วปิดกระดาดทับแนวทั้งด้านนอกและด้านในให้เรียบ จึงตัดริมส่วนขอบล่างของศีรษะกระดาดนั้นให้เรียบร้อย พอเสร็จการขั้นนี้ก็จะได้ศีรษะกระดาดที่เรียกว่า “กะโหลก” พร้อมที่จะนำมาปั้นและกระแหะ* รักษาด้วยส่วนละเอียดต่างๆ ต่อไป

การปั้นใบหน้าหัวโขน หรือกระแหะ เป็นขั้นตอนทำส่วนละเอียดต่างๆ คือ การใช้รักตีลายทำให้อ่อนตัวนำมาปั้นกระแหะเพิ่มเติมลงบนกะโหลก ทำส่วน คิ้ว ตา จมูก ปาก ไพรปาก

* กระแหะ คือ การนำเอารักมาปั้นทำใบหน้า

ขอคง ให้ได้รูปร่างชัดเจนและแสดงอารมณ์ของ ใบหน้านั้นตามขนบนิยมในใบหน้าแต่ละแบบนั้น ส่วนหนึ่ง ก็ทำการประดับลวดลายตกแต่งลงบน ตำแหน่งที่เป็นเครื่องศิราภรณ์สำหรับหัวโขนแต่ละ หัว เช่น ประดับส่วนเกี้ยวรักร้อย ประดับกระຈัง ชุ่มบนวงล้อมจอมชฎาและมงกุฎ และในขั้นนี้จะต้องจัดการทำส่วนหู สำหรับศีรษะยักษ์ ลิง และ พระที่ปิดหน้า เป็นต้น กับทำการเจียกจอนหู สำหรับประกอบชฎาและมงกุฎ ด้วยการใช้แผ่น หนังวัวแห้งนำมาตัด สลักกลุ่ทำเป็นลวดลาย โกลนๆ ขึ้นก่อนจึงปั้นรักติลาย หรือใช้รักติลาย ตีพิมพ์เป็นลวดลายละเอียด ติดประดับให้ครบ ถ้วนตามแบบที่เป็นขนบนิยม ติดประดับให้ตรง ตามตำแหน่งบนกะโหลกที่ได้ปั้นหน้า ติดลวดลาย ประดับไว้พร้อมอยู่แล้ว ก็จะสำเร็จเป็นศีรษะหรือ หัวโขนชิ้นหนึ่ง

การลงรักปิดทอง เป็นงานตกแต่งหัวโขน ให้สวยงาม งานขั้นนี้คือการใช้น้ำเกลี้ยงทาทั่บ ส่วนที่ทำการลวดลายต่างๆซึ่งต้องการให้เป็นสี ทองคำโดยทาร์กลัก ๒-๓ ทั่บ ซึ่งแต่ละทั่บหรือ ครั้งต้องปล่อยให้รักที่ได้ทาไว้คราวหนึ่งๆแห้งสนิท และเรียบเนียนทุ่บครั้งไป จนขั้นสุดท้ายทาด้วยรัก น้ำเกลี้ยงแต่บางๆ จึงนำทองคำเปลวมาปิดทั่บบน พื้นที่ๆ ได้ทาร์กไว้แน่นจนทั่ว

การประดับกระຈกหรือพลอยกระຈก เป็นการตกแต่งส่วนละเอียดให้มีขึ้นในลวดลาย โดยเฉพาะที่ไล่ตัวกระຈัง ไล่กระหนก ไล่ใบเทศ เป็นต้น ให้เกิดเป็นประกายแวววาวเมื่อรับแสงสว่าง ทำให้แลดูคล้ายประดับด้วยอัญมณีต่างๆ ดังที่มี ในเครื่องศิราภรณ์จริงๆ กระຈกที่นำมาตัดเป็นชิ้น เล็กๆมีรูปร่างพอเหมาะแก่การประดับลงเป็นส่วน ไล่ลวดลายดังกล่าวข้างต้นนั้น เรียกว่า “กระຈก เกรียบ” ปัจจุบันกระຈกชนิดนี้หาไม่ได้ง่าย ช่างทำ หัวโขนจึงใช้พลอยกระຈกประดับลงเป็นไล่ ลวดลายแทน การประดับกระຈกก็ดี ประดับพลอย

กระຈกก็ดี ทำให้ติดกับตัวลายต่างๆ ที่ปิดทองคำ เปลวไว้แล้วนั้นได้ ด้วยการ ใช้ “เทือกรัก” ทาบางๆ ลงตรงตำแหน่งที่ระดับกระຈกหรือ พลอยนั้น เทือกรักก็จะยึดขึ้นกระຈกหรือพลอย นั้นติดทนอยู่นานๆ

การระบายสีและเขียนส่วนละเอียด เป็น กระบวนการทำหัวโขนขั้นหลังที่สุด โดยก่อนที่จะ ระบายสีและเขียนส่วนละเอียดบนใบหน้าของหัวโขน ต้องใช้กระดาษปิดทั่บเนื้อที่ในวงหน้าทั้งหมดให้ทั่ว เสียชิ้นหนึ่งก่อน ปิดกระดาษให้ผิวเรียบเป็นพิเศษ แล้วฝึ้งให้แห้งสนิทจึงจัดการระบายและเขียนสีต่อไป

สีที่ใช้ระบายและเขียนส่วนใบหน้าหัวโขนนี้ ช่างทำหัวโขนตามขนบนิยม มักใช้สีฝุ่นผสมกา วกระถิน หรือยางมะขวิด โดยใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง ผสมน้ำ เรียกกันว่า “สีน้ำกา ว” บ้าง “สีฝุ่น” บ้าง สี ชนิดนี้มีคุณลักษณะสดใส และนุ่มนวลไม่สะท้อน แสง เหมาะสำหรับใช้ระบายและเขียนใบหน้าของ หัวโขน ซึ่งทำให้เกิดความต่างกันระหว่างความ นุ่มนวลบนส่วนใบหน้ากับความแวววาวของเครื่อง ศิราภรณ์ที่เป็นสีทองและประกายแก้วที่ติดตกแต่ง ไว้อย่างกลมกลืนกัน

การระบายสีและเขียนรูปลักษณะบนใบหน้า ของหัวโขนแต่ละหัวนั้น ต้องดำเนินการเป็นไปตาม แบบแผนอันเนื่องกับชาติพงศ์ของหัวโขนหัวนั้นๆ มีที่อธิบายไว้ในตำราว่าด้วย “พงศ์ในรามเกียรติ์” ซึ่งเป็นเนื้อความพิสดาร ที่พึงหาอ่านได้ในตำรานั้น จึงไม่จำต้องคัดมาแสดงไว้ในที่นี้ให้เป็นความยาว ต่อไป

อนึ่ง การเขียนเส้นแสดงส่วนละเอียดบน ใบหน้าของหัวโขนแต่ละหัวๆ นั้น เป็นเส้นที่ได้รับ การประดิษฐ์ขึ้นเป็นพิเศษ เรียกว่า “เส้นฮ่อ” ประกอบด้วย เส้นสีแดงอ่อน สีดินแดง และสีทอง ลากให้ทั่บเหลื่อมกันโดยเส้นสีทองอยู่ริมนอกเสมอ ส่วนเส้นที่เขียนเป็นเส้นคิ้ว เส้นขอบตา เส้นไพรปาก เรียกว่า “เส้นไพร” ประกอบด้วยเส้นสีแดงชาด

สี่เหลี่ยม และสี่ขาวอยู่ริมนอก บนเส้นไพร้มักเขียน “แระ” เป็นชนเรียงกันไป

หัวโขนบางหัวนิยมใช้เปลือกหอยมุกมาตัดเป็นชิ้นเล็กติดเรียงเป็นพื้นและดวงตาหรือใช้ชื่อหอยมุกมาทำเป็นเขี้ยวติดประดับวงในริมฝีปากของหัวโขนยักษ์และลิงก็มี ซึ่งช่วยให้สวยงามเพิ่มขึ้น

การทำหัวโขนถึงขั้นที่อธิบายมานี้ อาจถือว่าสำเร็จเป็นหัวโขนแล้ว แต่ยังไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้เนื่องด้วยหัวโขนนั้นสำหรับใช้สวมครอบศีรษะผู้แสดงโขนจนมืดหัว บังหน้าและตาเห็นอะไรไม่ได้ จึงต้องเจาะรูสองรูตรงแนวตาดำของหัวโขน ซึ่งกะให้ตรงกับตำแหน่งตาของผู้แสดงที่สวมหัวโขนนั้น เพื่อให้แลเห็นออกมาได้จากภายใน และผู้แสดงโขนนั้นต้องสวมหัวโขนระหว่างการเล่นหรือแสดงโขนอยู่นานๆ เป็นที่อับร้อน ทำให้เกิดเหงื่อไคลขึ้นภายในหัวโขน อาจทำให้กระดากที่ใช้ปิดเป็นกระโหลกนั้นเปียกและซับเหงื่อเรื่อยๆ เป็นเหตุให้เปื้อนง่ายเสียหายไปได้ ดังนั้นช่างทำหัวโขนจึงต้องใช้รักทาภายในหัวโขน เพื่อป้องกันกระดากเปียกและซับเหงื่อเข้าไว้ กับทั้งการทาร์กยังเป็นการรักษาความมั่นคงแก่หัวโขนอีกชั้นหนึ่งด้วย

หัวโขนแต่ละหัวเมื่อได้เจาะรูทั้งคู่ตรงดวงตาสำหรับผู้สวมหัวโขนแล้วดูออกมาได้แล้วนั้นถือว่าเป็นหัวโขนที่สำเร็จสมบูรณ์ตามขั้นตอนดัง

อธิบายมาแต่ข้างต้น

อนึ่ง หัวโขนแบบที่เป็นเครื่องยอดสำหรับยักษ์ก็ดี ลิงก็ดี คือ ส่วนที่ต่อหรือนำมาสวมต่อเป็นยอดขึ้นไปจากบัววง มีลักษณะเป็น ยอดชัย ยอดบัต หรือยอดเดินหน ยอดทรงอื่นๆ ก็ดี ย่อมต้องทำหุ่นขึ้นปิดกระดาก หรือใช้หนังวัวแห้งสลักเป็นลวดลายโกลน จึงติดลายพิมพ์ ลงรักปิดทองประดับกระຈกหรือพลอยกระຈก ทำนองเดียวกับการทำส่วนละเอียดในหัวโขนดังอธิบายมาแล้ว แล้วนำมาสวมต่อเป็นยอดขึ้นไปตามขนบนิยมอันเป็นลักษณะเฉพาะหัวโขนแต่ละหัว เช่น หัวพญาธร ยอดเป็นมงกุฎจีบ พญาชุต ยอดเป็นมงกุฎกระหนก อินทรีชิต ชฎายอดกบไฟเดินหน เป็นต้น

หัวโขนและวิธีการทำหัวโขนเป็นทั้งศิลปวัตถุและภูมิปัญญาของช่างประณีตศิลป์ไทย จัดเป็นสมบัติทางศิลปวัฒนธรรม ที่ได้รับการสร้างสรรค์และสั่งสมกันมาอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย โดยมีได้ขาดตอน หัวโขนแม้จะได้รับการสร้างขึ้นโดยประสงค์เป็นอุปกรณ์สำหรับการเล่นมหรสพอย่างหนึ่งก็ดี แต่หัวโขนเป็นสิ่งที่มีความสมบัติเพียบพร้อมด้วยศิลปะ ลักษณะ และรูปลักษณะที่เป็นขนบนิยมอันเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่มียานศิลปะประเภทเดียวกันนี้ในที่อื่นใดพอจะทัดเทียมหรือเสมอเหมือนได้

จากนิรุกติสมาคม ถึงวันภาษาไทยแห่งชาติ

นางสาวทรงสรรค์ บิลกำแหง
รองเลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน

วันภาษาไทยแห่งชาติ ตรงกับวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ซึ่งในปีพุทธศักราช ๒๕๔๓ นี้จะได้มีการเฉลิมฉลองกันเป็นครั้งแรก หลังจากที่คุณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามข้อเสนอของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อภาษาไทย แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เสนอผ่านทบวงมหาวิทยาลัยเข้าสู่การพิจารณาของคุณะรัฐมนตรีให้กำหนดวันที่ ๒๙ กรกฎาคม เป็น “วันภาษาไทยแห่งชาติ” เพื่อเฉลิมพระเกียรติและสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านภาษาไทย ในวโรกาสที่พระองค์ท่านทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ ด้วยในวันเดียวกันนี้ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นวันที่มีความสำคัญต่อวงการภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปเป็นประธานในการประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุมคณะอักษรศาสตร์ และได้พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณต่อวงการภาษาไทยด้วยการร่วมอภิปรายในหัวข้อ “การใช้ภาษาไทยในปัจจุบัน” กับผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน กระแสพระราชดำรัสในการอภิปรายได้แสดงถึงพระปรีชาสามารถและความสนพระราชหฤทัยต่อภาษาไทย ทั้งทรงให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาการใช้คำในภาษาไทยเป็นหลายประการ หลังจากนั้นมาก็ยังพระราชทานพระราชกระแสและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความ

สำคัญของภาษาไทยและปัญหาของภาษาไทยอยู่เป็นนิจ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นต่อวงการภาษาไทยอย่างหาที่สุดมิได้

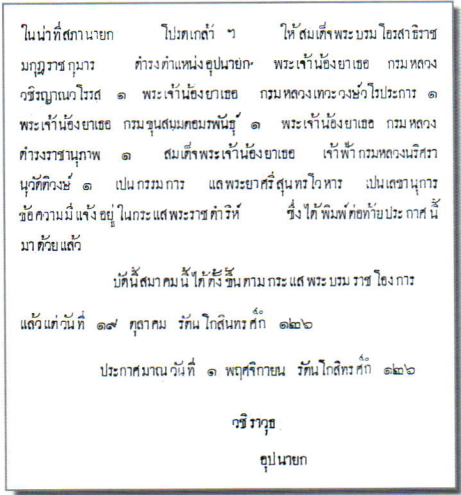
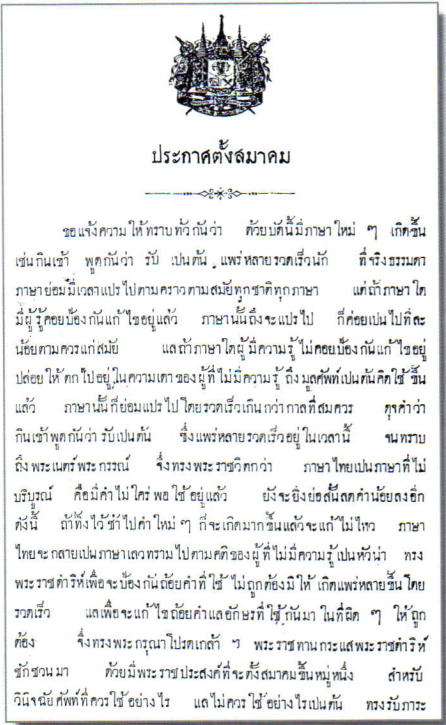
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชเจ้าอีกพระองค์หนึ่งซึ่งทรงสนพระราชหฤทัยและห่วงใยการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมอัยกาธิราชแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ได้มีผู้ศึกษาเปรียบเทียบพระราชกรณียกิจในทั้ง ๒ พระองค์แล้วพบว่าทรงมีพระบรมราโชบาย พระราชดำริ และทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและประเทศชาติในประการต่างๆ คล้ายคลึงกันอย่างเป็นที่น่าอัศจรรย์ เรื่องความสำคัญของภาษาไทยก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่เพียงแต่จะมีพระปรีชาญาณและพระอัจฉริยภาพในการใช้ภาษาไทยอย่างยอดเยี่ยมด้วยพระองค์เอง หากทั้ง ๒ พระองค์ยังทรงสนพระราชหฤทัยในปัญหาการใช้ภาษาไทยที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นวิกฤติภาษาที่เกือบจะไม่แตกต่างกันทั้งที่ระยะเวลาห่างกันร่วม ๑๐๐ ปี ดังปรากฏในกระแสพระราชดำริเรื่องตั้งสมาคม เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๐ สมาคมนี้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงคิดชื่อถวายเป็น “**นิรุกติสมาคม**” กิจการของสมาคมนี้เรียกว่า “**นิรุกติคดี**”

ข้อความต่อไปนี้ ผู้เขียนได้อัญเชิญประกาศตั้งสมาคมและกระแสพระราชดำริเรื่องตั้งสมาคม

มาลงไว้โดยเต็มทั้งฉบับ เพื่อให้ท่านผู้อ่านสามารถ
พินิจสภาพปัญหาการใช้ภาษาไทยเมื่อร้อยปีก่อน

เทียบกับสภาพในปัจจุบันได้อย่างชัดเจนว่ามีความ
เหมือนหรือความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

ประกาศตั้งสมาคม*

ขอแจ้งความให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยบัดนี้มีภาษาใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่น กินเข้า พุดกันว่า รับ เปนต้น
แพร่หลายรวดเร็วเกินกว่าที่จริงธรรมชาติภาษาย่อมมีเวลาแปรไปตามคราวตามสมัยทุกชาติทุกภาษา แต่ถ้า
ภาษาใดมีผู้รู้คอยป้องกันแก้ไขอยู่แล้ว ภาษานั้นถึงจะแปรไป ก็ค่อยแปรไปทีละน้อยตามควรแก่สมัย
แต่ถ้าภาษาใดผู้มีความรู้ไม่คอยป้องกันแก้ไขอยู่ปล่อยให้ตกไปอยู่ในความเดาของผู้ที่ไม่มีความรู้ถึงมูลศัพท์
เปนต้นคิดใช้ขึ้นแล้ว ภาษานั้นก็ย่อมแปรไปโดยรวดเร็วเกินกว่ากาลที่สมควร ดูคำว่ากินเข้าพุดกันว่ารับ
เปนต้น ซึ่งแพร่หลายรวดเร็วอยู่ในเวลานี้ จนทราบถึงพระเนตรพระกรรณ จึงทรงพระราชวิตกว่า ภาษา
ไทยเปนภาษาที่ไม่บริบูรณ์ คือมีคำไม่ใคร่พอใช้อยู่แล้ว ยังจะยิ่งย่อสั้นลดคำน้อยลงอีก ดังนี้ ถ้าทิ้งไว้ช้า
ไปคำใหม่ๆ ก็จะเกิดมากขึ้นแล้วจะแก้ไขไม่ไหว ภาษาไทยจะกลายเป็นภาษาเลวทรามไปตามคติของผู้ที่ไม่มี
ความรู้เปนหัวน่าว ทรงพระราชดำริห์เพื่อจะป้องกันถ้อยคำที่ใช้ไม่ถูกต้องมิให้เกิดแพร่หลายขึ้นโดยรวดเร็ว
แลเพื่อจะแก้ไขถ้อยคำแลอักษรที่ใช้กันมาในที่ผิดๆ ให้ถูกต้อง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
กระแสพระราชดำริห์ชักชวนมา ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะตั้งสมาคมขึ้นหมู่หนึ่ง สำหรับวินิจฉัยศัพท์ที่
ควรใช้อย่างไร แลไม่ควรใช้อย่างไรเปนต้น ทรงรับภาระในหน้าที่สถานายก โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรม-
โอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร ดำรงตำแหน่งอุปนายก พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวรโรส ๑
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรินทร์ ๑

* สกตการันต์และวรรคตอนตามต้นฉบับ

พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครา-
นุวัดดิวงษ์ ๑ เป็นกรรมการ แลพระยาศรีสุนทรโวหาร เปนเลขานุการ ข้อความมีแจ้งอยู่ในกระแสพระราช-
ดำริห์ ซึ่งได้พิมพ์ต่อท้ายประกาศนี้มาด้วยแล้ว

๔๐ บัดนี้สมาคมนี้ได้ตั้งขึ้นตามกระแสพระบรมราชโองการแล้วแต่วันที่ ๑๙ ตุลาคม รัตนโกสินทร-
ศก ๑๒๖

๔๐
ประกาศมาณวันที่ ๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

วชิราวุธ

อุปนายก

กระแสพระราชดำริห์เรื่องตั้งสมาคม คำชักชวน

ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ได้เกิดแล้วในประเทศสยามเปนชาติไทย ได้พูดภาษาซึ่งชาวสยามพูดมากกว่า ๕๐ ปี
แล้ว จึงเป็นผู้รักแลหวังจะให้ภาษานั้นยั่งยืนมั่นคงอยู่ ไม่ให้กลับกลายเป็นภาษาเลวยิ่งไปกว่าที่เคยพูด

ภาษาไทยย่อมแพร่หลายไปในผู้คนที่พูดเปนหลายล้าน ไม่ใช่แต่ในประเทศสยาม ซึ่งข้าพเจ้าไม่
ได้ประสงค์จะกล่าวถึงภาษาไทยเดิมนั้น แลไม่ได้ตั้งใจเฉพาะจะกล่าวถึงภาษาที่พูดอยู่ในแคว้นแคว้นแดนสยาม
ที่ควรเรียกว่าภาษาสยาม แต่หากต่างโวหารถ้อยคำยกย่องกันไปข้างนั้น ประสงค์จะกล่าวถึงภาษาสยาม
ที่พูดกันอยู่ในพระมหานครราชธานี ในราชสำนักแลในราชการตลอดทั่วพระราชอาณาเขตรเปนที่ตั้ง ขอให้
เข้าใจความประสงค์ไว้ชั้นหนึ่งดังนี้

ในประจจุบันนี้ มีคำพูดแปลกๆ ใหม่ๆ เช่นกับ **กินเข้า** เรียกว่า **รับ** เปนต้นอย่างหนึ่ง

คำลัดตัดสั้น ซึ่งมีใช้ทำนองพูดของชาวสยามฝ่ายตะวันตก เช่นเรียก **ตลาด** ว่า **พาน** เรียก **ตลาด**
ว่า **หลาด** แต่ได้เกิดขึ้นใหม่ เช่นกับ **ขีดไฟ** เรียกว่า **ไม้ขีด** **ฤชิต** แปล่า **เข็มกลัด** เรียกว่า **กลัด** แปล่า **เลื้อครุย**
เรียกว่า **ครุย** แปล่า นี้อย่างหนึ่ง

คำที่ขอยืมมาจากภาษาฝรั่ง เช่น **ยูนีฟอม** มาเรียกว่า **อยู่ในฟอม** **นอกฟอม** แต่งตัวนอกฟอม
นัมเบอ เรียกว่า **เบอ** เปนต้น นี้อย่างหนึ่ง

ยังคำที่พูดไม่มีภาษา เช่น ๖ โมง ๓ ทุ่ม จะเปนภาษาฝรั่งก็ไม่ใช่ ภาษาไทยก็ไม่ใช่ นี่เปนต้นอีก
อย่างหนึ่ง

คำพูดทั้งหลายตามที่ได้ยกตัวอย่างมาโดยสังเขป ๔ จำพวกนี้ เปนเหตุให้ภาษาสยามในพระ
ราชธานีเสื่อมเสียไปเปนอันมาก แลแพร่หลายออกไปยังหัวเมืองโดยรอบคอบแล้ว ภาษาเช่นนี้ย่อมเกิดขึ้น
เนื่องๆ ด้วยความเข้าใจผิด ในคำพูดเล่นของเจ้าแผ่นดิน แลเจ้านายชั้นสูง ฤาพระบรมราชธิบายบ้าง โดย
ความมักง่ายบ้าง โดยทำเปนที่ว่ารัฐภาษาฝรั่ง แต่ความจริงไม่รู้บ้าง พูดเลยไปตามเลย เขาพูดกันมากก็พูด
ตามเขาไปบ้าง จึงทำให้เสียภาษาลงไปโดยลำดับ สาเหตุเปนเช่นนี้ ข้าพเจ้าอาจจะจับมูลเหตุของศัพท์ที่พูด
ภาษาต่ำเช่นนั้นได้ ว่าเกิดจากเหตุอันใดแทบทุกอย่าง แต่หาควรที่จะกล่าวในหนังสือฉบับนี้ให้พ้นเผื่อไปไม่

ความปรารถนาที่จะเชื่อเชิญท่านทั้งหลาย ให้พิจารณาข้อความที่ได้กล่าวมาข้างต้น ให้เห็นความเสื่อมเสียของภาษาแล้ว จะคิดอ่านแก้ไขต่อไปอย่างใดนั้น มีความคิดดังนี้

การที่จะแก้ภาษาผิดเช่นนี้ จะแก้โดยหมายประกาศฤๅแต่งตำราเรียนอย่างหนึ่งอย่างใด ได้เคยทดลองแล้ว ไม่ใคร่มีผลเร็วทันใจ ฤๅไม่มีผลเสียเลย เช่นกับเรื่องทুমโง่ได้ประกาศแล้วทั้งในราชกิจจานุเบกษาแลกระทรวง ก็หาสำเร็จไม่ ถ้าจะรอแต่งตำราเรียน จะไปแก้ภาษาได้ต่อเด็กๆชั้นหลัง ในเวลานี้ภาษาจะยิ่งเสียหายลงไป แก้ไขไม่ทันห่วงที่ได้

ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าควรจะต้องตั้งเป็นสมาคมอันหนึ่งขึ้นไว้ ในหมู่ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าจะรับเป็นหัวหน้าเป็นประธาน ให้มีกฎราชกุมารเป็นอุปนายก ขอเชิญท่านทั้งหลายเข้าเป็นสมาชิก ให้มีเลขานุการสำหรับจดชื่อสมาชิกไว้เป็นสำคัญ

สมาคมนี้ สมาชิกไม่จำเป็นจะต้องออกเงินเข้าเรียรายอย่างหนึ่งอย่างใดในชั้นต้น แต่จะต้องกระทำความสนธิฐานให้มั่นคงในใจตัวก่อนเวลาที่จะรับเข้าเป็นสมาชิก ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

๑. ต้องตั้งใจว่าจะไม่ใช้ภาษาอย่างเลวทรามที่เกิดขึ้นนี้ด้วยตนเองเป็นอันขาด
๒. จะไม่ยอมรับเข้าใจภาษาเลวทรามชนิดนี้ ซึ่งผู้ใดจะมาพูดด้วยเป็นอันขาด
๓. จะตั้งใจแนะนำบอกเล่าสั่งสอนแก่บริษับริวารของตัว ฤๅเพื่อนข้าราชการ แลผู้หนึ่งผู้ใดที่ได้มาพูดแก้ตัว ด้วยภาษาเลวทรามเช่นนี้ ให้รู้ว่าคำที่พูดนั้นผิด ไม่เกรงใจและไม่เพิกเฉยตามแต่จะเป็นไปด้วยถือว่าไม่ใช่ธุระ
๔. จะลงโทษแก่ผู้ที่อยู่ในอำนาจ เช่น เสมียนนายเขียนหนังสือมีคำผิดมา ต้องให้ไปเขียนเสียใหม่ อย่าให้ยอมรับคำที่ผิดนั้นว่าเป็นที่เข้าใจ

ถ้าหากว่าสมาชิกผู้ใดได้กระทำในใจมั่นคงว่าจะประพฤติดังนี้แล้ว จึงให้จดชื่อลงในสมุดที่เลขานุการว่าตนเป็นสมาชิกของสมาคมอันนี้

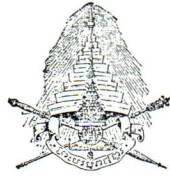
ในคำพูดเช่นนี้ บางทีมีคำที่ต้องการวินิจฉัยว่าจะใช้อย่างไรจึงจะควร ถ้ามีข้อปณหานี้ขึ้นให้สมาชิกทั้งปวงที่มีความรู้ แลสติปัญญาพากันหาฤๅกัน นำเสนอในที่ประชุมให้วินิจฉัย ถ้าวินิจฉัยกันได้ได้พระบรมราชานุมัติแล้ว จึงจดค่านั้นลงในบาญชีที่เลขานุการ ถ้าสมาชิกผู้ใดอยากจะทราบคำที่ควรใช้อย่างไร ให้มาถามที่เลขานุการ ฤๅเมื่อมีมากอาจจะพิมพ์เป็นตำราซื้อขายได้ จึงค่อยคิดอ่านต่อไป ในเวลานี้ขอเริ่มต้นไว้เพียงเท่านี้ หวังว่าท่านผู้ที่มีความรู้แลมีสติปัญญา ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต คงจะมีน้ำใจช่วยรักษาภาษาสยามสำหรับราชสำนักแลพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงถาวรเป็นภาษาอันดีสืบไปในภายหน้า

(พระบรมนามาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ ป.ร.

ฮอมเบ็ค* วันที่ ๒๖ สิงหาคม

รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

* ขณะนั้นประทับอยู่ที่เมืองฮอมเบ็ค ประเทศเยอรมนี ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรป ครั้งที่ ๒ ปัจจุบันคือ เมืองบาดฮอมบูร์ก (Bad Homburg) รัฐเฮสส์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.

กระแสพระราชดำริเรื่องตั้งสมาคม

คำชักชวน

ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ได้เกิดแล้วในประเทศไทย ได้พูดภาษาซึ่งชาวสยามพูดมากว่า ๕๐ ปีแล้ว จึงเป็นผู้แรกที่ควรจะให้ภาษานี้ยังยืนมั่นคงอยู่ ไม่ให้กลืนกลายเป็นภาษาเขาร้างไปกว่าที่เขายกพูดภาษาไทยย่อมแพร่หลายไปในผู้คนที่พูดเป็นหลายล้าน ไม่ใช่แต่ในประเทศไทย ซึ่งข้าพเจ้าไม่ได้ประสงค์จะกล่าวถึงภาษาไทยเดิมนั้น แต่ไม่ได้ตั้งใจเฉพาะจะกล่าวถึงภาษาที่พูดอยู่ในแคว้นสยามเท่านั้น ที่ควรเรียกว่าภาษาสยาม แต่หากทั้งชาวไทยด้วยกันก็เกี่ยวข้องกันไปบ้าง นี่ประสงค์จะกล่าวถึงภาษาสยามที่พูดกันอยู่ในพระมหามงกุฎราชธานี ในราชสำนักแลในราชวงศตลอดทั่วพระราชอาณาเขตระบอบที่ทั้งขอให้เรารู้ใจความประสงค์ไว้ซึ่งหนึ่งดังนี้

ในประเทศไทยนี้มีคำพูดแปลก ๆ อยู่มาก เช่น กับกันเข้ เรียกว่า กับ กันต๊าย อย่างหนึ่ง

คำที่ทั้งนี้ ซึ่งมิใช่ทำนองพูดของชาวสยามฝ่ายหนึ่งคน เช่นเรียกกันว่า ฟาน เรียกกลางว่า หลาก แต่ได้เกิดขึ้นใหม่ เช่นกับ

ซิดไฟ เรียกว่า ไม้ซิด ฤา ซิดเล่า เช่นกลที่เรียกว่า กลที่เล่า แล้วเรียกว่า คุย แปลว่า นี่อย่างหนึ่ง

คำที่ขอขึ้นมาจากภาษาฝรั่ง เช่น ยูนีฟอม มาเรียกว่า ยูนีในฟอม นอกฟอม แต่กับนอกฟอม นมียอ เรียกว่า เบอ แปลว่า นี่อย่างหนึ่ง

ยังคำที่พูดไม่มีภาษา เช่น ๖ ๖ ๓ ๓ ๓ ๓ จะแปลภาษาฝรั่งที่ไม่ใช่ ภาษาไทยที่ไม่ใช่ นี่เป็นต้นอีกอย่างหนึ่ง

คำพูดทั้งหลายตามที่ได้อีกที่ข้างมาโดยสั่งเจป ๔ จำพวกนี้ เป็นเหตุให้ภาษาสยามในพระราชธานีเสื่อมเสียไปเป็นอันมาก แต่แพร่หลายออกไปยังหัวเมืองไทยรอบคอบแล้ว ภาษาเช่นนี้ย่อมเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยความเข้าใจผิด ในคำพูดเดิมของเจ้าแผ่นดิน แต่เจ้านายชั้นสูง ฤาพระบรมราชานุบายบ้าง ไทยความมักง่ายบ้าง ไทยทำเล่นที่พูดภาษาฝรั่งแต่ความจริงไม่รู้บ้าง พูดเลยไปตามเลย เขาพูดกันมากก็พูดตามเขาไปบ้าง จึงทำให้เสียภาษาลงไปโดยลำดับ สาเหตุเช่นนี้ข้าพเจ้าอาจจะจับมูลเหตุของศัพท์ที่พูดภาษาเก่าเช่นนี้ได้ ว่าเกิดจากเหตุอันใดแทบทุกอย่าง แต่หาควรที่จะกล่าวในหนังสือฉบับนี้ให้พ้นเสียไปไม่

ความปรารถนาที่จะเชื้อเชิญท่านทั้งหลาย ให้พิจารณาข้อความที่ได้กล่าวมาข้างนี้ ให้เห็นความเสื่อมเสียของภาษาแล้ว จะคิดอ่านแก้ไขต่อไปอย่างใดนั้น มีความคิดดังนี้

การที่จะแก้ภาษาผิดเช่นนี้ จะแก้โดยหมายประกาศแจกจ่ายว่าควรเรียนอย่างหนึ่งอย่างใด ได้เคยทดลองแล้ว ไม่ใคร่มีผลเร็วทันใจ ฤาไม่มีผลเสีย เช่นกับเรื่องทูน ไม่ได้ประกาศแต่ทั้งในราชกิจจานุเบกษา และกระทรวง ก็หาสำเร็จไม่ ถ้าจะรณรงค์ทั่วราชอาณาจักร ไปแก้ภาษาได้ต่อกัน ๆ ขึ้นหลัง ในเวลานี้ภาษาจะยิ่งเสียหนักลงไป แก่ไขไม่ทันที่จะได้

ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าควรจะต้องเป็นสมาคมอันหนึ่งขึ้นไว้ ในหมู่ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าจึงรับเป็นหัวหน้าเป็นประธาน ให้มีกฎราชกุมารเป็นอุปนายก ขอเชิญท่านทั้งหลายเข้าเป็นสมาชิก ให้มีเลขานุการสำหรับจดชื่อสมาชิกไว้เป็นสำคัญ

สมาคมนี้ สมาชิกไม่จำเป็นต้องออกเงินเข้าเสียรายอย่างหนึ่งอย่างใดในขึ้นกับ แต่จะต้องกระทำตามมติฐานให้มั่นคงในใจไว้ก่อนเวลาที่รับเข้าเป็นสมาชิก ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

๑. ที่จะต้องไว้ใจว่าจะไม่ใช้ภาษาอย่างแหวทวนที่เกิดขึ้นนี้ด้วยตนเองเป็นอันขาด

๒. จะไม่ยอมรับเข้าใช้ภาษาแหวทวนชนิดนี้ ซึ่งผู้ใดจะมาพูดด้วยเป็นอันขาด

๓. จะตั้งใจแนะนำบอกเล่าสั่งสอนแก่บริวารของตัว ฤาเพื่อนข้าราชการ และผู้หนึ่งผู้ใดที่ได้มาพูดแก่ตัว ด้วยภาษาแหวทวนเช่นนี้ ให้รู้ตัวว่าคำพูดนั้นผิด ไม่ควรจะกล่าวแต่จะเปลืองไป ด้วยถือว่าไม่ใช่ฐานะ

๔. จะตั้งใจแก้ไขผู้ที่อยู่ในอำนาจ เช่นเสมียน ทนายเขียนหนังสือมีคำผิดมา ต้องให้ไปเขียนเสียใหม่ อย่าให้ยอมรับคำที่ผิดนั้นว่าเป็นที่เข้าใจ ถ้าหากว่าสมาชิกผู้ใดได้กระทำในใจนั้นคงจะประพฤติดังนี้แล้ว จึงให้ชักชวนในหมู่ที่ได้อ่านการ ว่าท่านเป็นสมาชิกของสมาคมอันนี้

ในคำพูดเช่นนี้ บางทีมีคำที่ต้องการวินิจฉัยว่า จะใช้อย่างไรจึงจะควร ถ้ามีข้อขัดแย้งกันขึ้น ให้สมาชิกทั้งปวงที่มีความรู้ แต่สติปัญญาประกอบด้วยกัน นำเสนอในที่ประชุม ให้วินิจฉัยด้วยมติให้พระบรมราชานุบายอันใด จึงจะดำเนินต่อไป ในบัญญัติที่ได้อ่านการนี้สมาชิกผู้ใดจะกล่าวหาว่าผิดอย่างใด ให้มาตามที่ได้กล่าวการ

ฤาเมื่อมีมากอาจจะพิมพ์เป็นตำราซื้อขายได้ จึงค่อยคิดอ่านต่อไป ในเวลานี้ขอเชิญท่านไว้เพียงเท่านี้ หวังว่าท่านผู้ที่มีความรู้และมีสติปัญญา ทั้งคุณศัพท์บรรพต คงจะมีน้ำใจช่วยรักษาภาษาสยามสำหรับราชสำนักแลพระมหามงกุฎราชธานี ให้มั่นคงถาวรเป็นภาษาอันที่สืบไป ในภายหน้า

(พระบรมราชานุญาต) จุฬาลงกรณ์ ป. ร.

สมเด็จ บัดนี้ ๒๖ สิงหาคม

รัตนโกสินทร์ ปีที่ ๑๒๖

นิรুক্তิสมาคม ที่ตั้งขึ้นตามกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวข้างต้น แม้บทบาทของสมาคมนี้จะไม่มีความสำคัญให้ศึกษาได้มากนักด้วยตั้งขึ้นในตอนปลายรัชกาล แต่สาระสำคัญในพระราชกระแสที่กล่าวถึงปัญหาการใช้ภาษาไทย ที่แม้จนทุกวันนี้ก็ยังมีความอยู่ ได้ทรงเสนอทางแก้ไขที่เป็น**รูปธรรม**ด้วยการให้แต่ละคน**สร้างวินัยในตนเอง** และรณรงค์ด้วยการสร้าง**เครือข่ายและแนวร่วม** ในการใช้ภาษาที่ถูกต้อง งดงาม เหมาะสม ร่วมกัน **ทักท้วง แนะนำ ตักเตือน** ผู้ใช้ภาษาไม่ถูกต้อง ให้รู้ว่าการที่พูดนั้นผิด โดยไม่เกรงใจ ไม่เพิกเฉยตามแต่จะเป็นไปด้วยถือว่าไม่ใช่ธุระ จึงควรที่เราชาวไทยทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่สนใจการใช้ภาษาให้ถูกต้อง จะได้ร่วมกันตั้งปณิธานเนื่องใน **“วันภาษาไทยแห่งชาติ”** ว่าเราจะน้อมรับแนวพระราชดำรินี้มีความเป็นอมตะมาร่วมร้อยปีนี้ไปปฏิบัติ คือ

“เราจะรักษาภาษาไทยด้วยการใช้ภาษาให้ถูกต้อง โดยเริ่มที่ตนเอง เราจะชักชวนผู้อื่นให้ร่วมสืบสานความคิดนี้ต่อไป เราจะไม่เพิกเฉยต่อผู้ที่ใช้ภาษาไม่ถูกต้องด้วยถือว่าไม่ใช่ธุระ”

หากทำได้เช่นนี้ “วันภาษาไทยแห่งชาติ” ก็จะเป็นวันที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อวงการภาษาไทยสมเจตนารมณ์ในการก่อตั้งทุกประการ.

เอกสารอ้างอิง

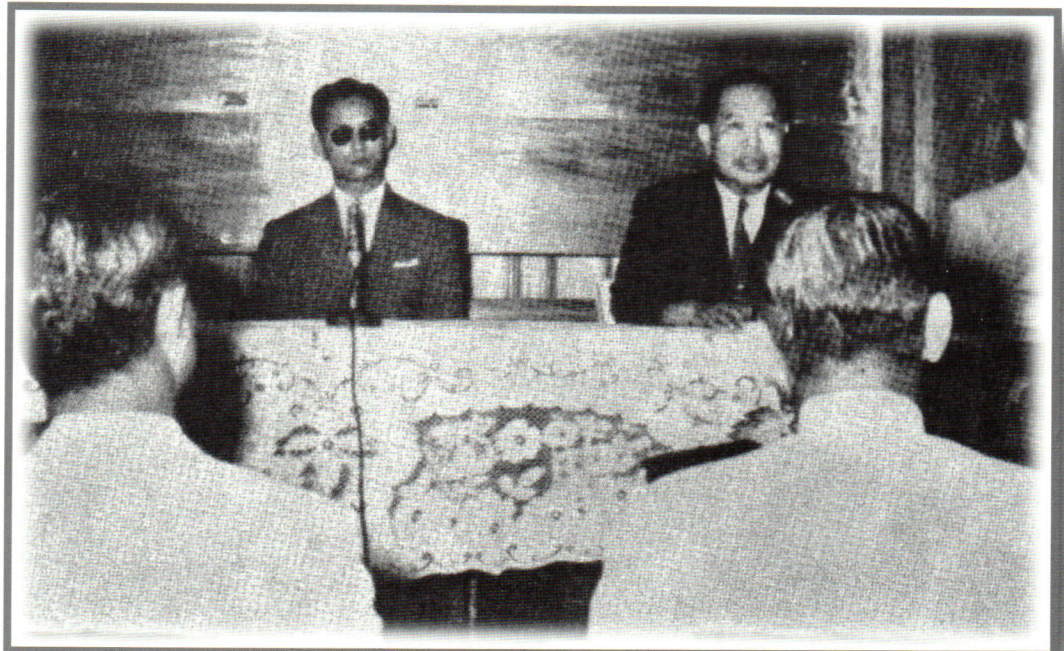
หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๖ ร ๖ บ๑๐/๑๐ เรื่อง ตั้งวรรณคดีสโมสร

และนิรুক্তิสมาคม. (๑๗ กรกฎาคม ๒๔๕๗-๒๔ มีนาคม ๒๔๖๘).

ที่มาของวันภาษาไทยแห่งชาติ

นางสาวบุหรง ศรีนก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นประธานในการประชุม

เนื่องจากคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามข้อเสนอของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อภาษาไทย แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอผ่านทบวงมหาวิทยาลัยให้กำหนดวันที่ ๒๙ กรกฎาคม เป็น “วันภาษาไทยแห่งชาติ” เพื่อเฉลิมพระเกียรติและสนองพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้านภาษาไทยในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ ในพุทธศักราช ๒๕๔๓ คงมีผู้อยากทราบความเป็นมาว่า เพราะเหตุใดจึงกำหนดให้วันที่ ๒๙ กรกฎาคม เป็น “วันภาษาไทยแห่งชาติ”

เหตุที่กำหนดวันนี้ เพราะเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นวันประวัติ-

ศาสตร์สำคัญยิ่งในวงการภาษาไทย คือ ชุมชนภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ประชุมทางวิชาการซึ่งจัดขึ้นทุกสองสัปดาห์ในวันอาทิตย์ต้นและปลายเดือน เพื่อปรึกษาหารือถึงปัญหาความเสื่อมโทรมและข้อบกพร่องในการศึกษาวิชาภาษาไทย การประชุมในวันนั้นเป็นโอกาสพิเศษยิ่ง เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์มาทรงร่วมประชุมด้วย ถึงแม้จะเป็นการเสด็จพระราชดำเนินโดยมิได้มีการกำหนดการล่วงหน้า ปรากฏว่ามีผู้เข้าร่วมประชุมอย่างเนืองแน่น ณ ห้องประชุมคณะอักษรศาสตร์ ถึง ๔๐๐ กว่าคน เป็นเหตุการณ์พิเศษกว่าทุกครั้ง

ผู้เข้าร่วมประชุมรอรับเสด็จ

การประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย ในวันนั้น นอกจากมีบรรยากาศความปลาบปลื้ม ของบรรดานักวิชาการด้านภาษาไทยแล้ว สิ่งสำคัญ ยิ่งที่ควรนำมาทบทวนเล่าไว้อีกครั้ง คือสาระของ การประชุม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน ทั้งสาระที่เป็นกระแสพระราชดำริ พระราชปราชญ์ และพระราชวินิจฉัยร่วมกับสมาชิกและผู้เข้าร่วม ประชุมในประเด็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แก่ทางวิชาการภาษาไทยและคนไทยทั้งชาติ ซึ่งขอ สรุปรื้อความจากบทความเกี่ยวกับการประชุม ทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทยฯ จากวารสาร วัฒนธรรมไทย ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ กันยายน และ ฉบับที่ ๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๗ ดังต่อไปนี้

การประชุมในวันนั้น ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. สุนชาติ สวัสดิ์กุล ประธานชุมนุมภาษาไทยได้ขอ

พระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูล อัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเป็น ประธานของที่ประชุม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้ **ม.ร.ว.สุนชาติ สวัสดิ์กุล** เป็นเลขานุการที่ประชุม และโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปวงศ์ประพันธ์ นายสุกิจ นิมมาน-เหมินท์ **ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ** และ **ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช** ซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมประชุม ได้ มีโอกาสชี้แจงประเด็นปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับภาษา ไทย อย่างน่าประทับใจยิ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราช ดำรัสเมื่อเริ่มการประชุม ในลักษณะของการเปิด ประเด็นปัญหาในด้านการรักษาภาษาไทยเป็น เบื้องต้นแก่คณะผู้เข้าร่วมประชุมมีความตอน หนึ่งว่า

“ก่อนอื่นต้องขอขอบใจ และแสดงความยินดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเข้าห้องประชุม

ที่มีการก่อตั้งชุมนุมภาษาไทย เพื่อรักษาและศึกษาเรื่อง ภาษาไทย และขอขอบใจที่ต้อนรับในวันนี้ ซึ่งท่านทั้งหลายไม่ได้เชิญมาแต่ว่าเชิญตัวเองมา เพราะสุดแสนจะทนทาน การที่มีชุมนุมภาษาไทยนั้นเป็นสิ่งสมควรอย่างยิ่ง **เพราะว่าภาษาไทยนั้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ ภาษาทั้งหลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่ง คือ เป็นทางสำหรับแสดงความคิดเห็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งสวยงามอย่างหนึ่ง เช่นในทางวรรณคดี เป็นต้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาเอาไว้ให้ดี ประเทศไทยนั้นมีภาษาของเราเอง ซึ่งต้องหวงแหน ... เราโชคดีที่มีภาษาของตนเองแต่โบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้**

ปัญหาเฉพาะในด้านรักษาภาษาไทยนี้ก็มีหลายประการ อย่างหนึ่ง**ต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในทางออกเสียง** คือ ให้ออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน อีกอย่างหนึ่ง **ต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในวิธีใช้** หมายความว่า วิธีใช้คำมาประกอบเป็นประโยคนับ

เป็นปัญหาที่สำคัญ ปัญหาที่สาม คือ **ความร่ำรวยในคำของภาษาไทย** ซึ่งพวกเรานึกว่าไม่ร่ำรวยพอ **จึงต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่มาใช้** การบัญญัติศัพท์ใหม่ก็เป็นสิ่งสำคัญเหมือนกัน จำเป็นแต่ก็เป็นอันตราย ฉะนั้นในปัญหาทั้งสามนี้ วันนี้นักถึงปัญหาที่สามเป็นใหญ่...”

ในส่วนของปัญหาในการบัญญัติศัพท์ใหม่ มาใช้นี้ได้พระราชทานกระแสพระราชดำริไว้ว่า

“...สำหรับคำใหม่ที่ตั้งขึ้นมีความจำเป็นในทางวิชาการไม่ใช่น้อย แต่บางคำที่ง่าย ๆ ก็ควรจะมี ควรจะใช้คำเก่าๆ ที่เรามีอยู่แล้ว ไม่ควรจะมาตั้งศัพท์ใหม่ให้ยุ่งยาก แต่ก็อาจเป็นด้วยเห็นว่าไม่โก้พอ ก็ต้องใช้คำใหม่ๆ แต่การตั้งคำใหม่นั้นมีหลักหลายประการ และผู้ที่ตั้งคำนั้นต้องรู้คำและหลักของภาษาหลักซึ่งทั้งภาษาไทยทั้งภาษาต่างประเทศ ไม่ใช่เฉพาะภาษาอังกฤษต้องทราบถึงภาษาอื่นๆ ด้วย ต้องทราบถึงหลักภาษาอังกฤษเอง คือมาจากไหน มาจากความคิดอะไร เพื่อจะไม่ให้ผิดไปอย่าง

ตกลงขบขันที่เดียว ... คำใหม่ ๆ ที่มีประวัติชั้น
โคมลอยเช่นเดียวกันใหม่ ๆ อาจทำให้ภาษาเราไม่มี
ความหมาย ภาษาเราอาจเป็นภาษาที่ไม่มีหลักเลย
เรียกว่าไม่มีบ่อเกิดเพราะว่าบ่อเกิดผิดมาหมด
บิดเบี้ยวมาจนกระทั่งภาษาไม่เป็นภาษา...”

หลังจากทรงเปิดประเด็นการประชุมโดย
ทรงยกปัญหาการบัญญัติศัพท์ใหม่แล้วได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ผู้เข้าร่วม
ประชุมซึ่งมีส่วนในการบัญญัติศัพท์ได้มีโอกาส
กราบบังคมทูลและชี้แจงความคิดเห็นแก่ผู้เข้าร่วม
ประชุม ซึ่งในบางประเด็นที่มีพระราชดำริ**ไม่สอดคล้องก็จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน**
กระแสพระราชดำริทุกครั้ง ทำให้การประชุมมีความ
ตื่นตัวอย่างที่เรียกว่ามีบรรยากาศทางวิชาการ
ที่ทุกคนกระตือรือร้นที่จะแสดงความคิดเห็นความรู้
ประสบการณ์ต่อวงการประชุมอย่างดียิ่ง

เมื่อทรงเปิดโอกาสให้นักวิชาการกราบบังคม
ทูลแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางแล้ว ทรงตั้ง
ข้อสังเกตในลักษณะสรุปประเด็นปัญหาการ
บัญญัติศัพท์ว่า

“ขอมีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ภาษาไทยหรือ
ภาษาทั้งหลายที่ใช้กันในปัจจุบันนั้นเป็นภาษาที่มีชีวิต
เป็นภาษาที่ประชาชนใช้ ย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง
ในความหมาย ถ้าเราบัญญัติศัพท์อะไรขึ้นมาก็จะ
ขอให้ประชาชนทั้งประเทศเป็นผู้ที่มีความคิดใน
ด้านภาษาเป็นศัพท์บัญญัติกรกันทั้งชาติหรือเป็น
วิทยาการผู้ที่มีความรู้ทั้งชาติก็ได้ เราจะไปโกรธ
ประชาชนแทนโกรธตัวเองไม่ได้ แก่ตัวไม่หลุด
ทางที่ดีเราบัญญัติศัพท์แล้วก็ต้องลองดูว่าเขาเข้าใจ
หรือเปล่า ... แต่ว่าพูดถึงบัญญัติศัพท์ คำต่างๆ
ที่มาจากคณะกรรมการประชาชนก็มีมาใช้ บางทีก็มา
ใช้อย่างผิดๆ ถูกๆ ไม่ใช่หน้าที่ของผู้บัญญัติศัพท์
ที่จะโกรธ เพราะว่าเป็นผู้ทำเป็นผู้สร้างขึ้นมา ต้อง
ทราบถึงผลสะท้อนที่จะมี...”

พระราชดำริเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์นี้ได้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน
ไว้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมอีกว่า

“...ขออย่างหนึ่ง การบัญญัติศัพท์ก็ตาม การ
ใช้ศัพท์ก็ตาม กิจการใดๆ ก็ตาม ต้องมีเหตุผล
เสมอที่จะทำลงไป อย่าให้เหตุผลนั้นชวนไปเป็นเหตุ
ผลทางการเมือง เหตุผลทางรักชาติเกินควร หรือ
เป็นความรู้สึกรักตัวเองเกินไปจนแสดงว่า ตัวรู้
หรือตัวเก่งเกินไปเพราะว่าไม่ใช่เหตุผล ไม่ใช่หลัก
ที่ถูก หลักของภาษาคืออย่างที่เราบอกไว้แล้วในตอน
ต้นว่าเป็นประโยชน์ เพื่อให้คนเข้าใจซึ่งกันและกัน
ภาษามีไว้สำหรับแสดงความคิด คนเรามีสมองที่
จะคิด คราวนี้ถ้าคิดอยู่คนเดียวก็เหงา อยากให้คนอื่น
คิดบ้าง หรืออยากทราบความคิดของผู้อื่นก็
ต้องใช้ภาษาเป็นสื่ออย่างไรก็ต้องใช้ภาษา ถ้าไม่ใช้
ภาษาคนก็ภาษามือ ภาษาลิง ภาษานกก็ต้องเป็น
ภาษาอยู่ดี แต่คนเราเป็นสัตว์ที่ประเสริฐที่มีภาษา
พูดกันได้รู้เรื่อง ถ้าจะทำลายภาษาที่พูดกันรู้เรื่อง
เช่นนี้ก็กลายเป็นลิงเพราะเราถือว่าลิงเขาต่ำต้อย
กว่ามนุษย์ ความมุ่งหมายของภาษา คือ แสดง
ความคิดต่อกัน ถ้าเราจะบอกว่านี่คือ ถ้วย (ทรงชี้
ถ้วยแก้ว) คนอื่นมาแย้งว่าไม่ใช่ถ้วย ถ้วยนี้แก้ว
ต่างหากก็ได้เหมือนกันขอให้ตกลงกันก็แล้วกัน คือ
คำต้องมีความหมายชัดเจนต้องตกลงกัน แต่เมื่อ
คนไทยเรามีตั้ง ๒๕-๒๖ ล้านคน ก็ต้องตกลงกัน
ทั้งหมดว่าคำนั้นแปลว่าอะไร แต่เมื่อคนบัญญัติ
ศัพท์คำที่พูดยากหรือเข้าใจยากก็อาจจะปิดความ
หมายไปได้ ต่อไปอีก ๕๐ ปี ๑๐๐ ปี
ก็อาจจะไม่ทราบว่คำมาจากอะไร”

นอกจากนี้ในฐานะทรงเป็นประธานในที่
ประชุมได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้เข้า
ร่วมประชุมอื่นๆ ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น
เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางความคิด เช่น
นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์
ปราโมช เป็นต้น เมื่อแต่ละท่านอภิปรายประเด็น
เสริมความรู้ความเข้าใจในด้านปัญหาการบัญญัติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย

ศัพท์ ก็จะมีพระราชทานบรมราชวินิจฉัยหรือพระราชดำริส่วนพระองค์เพิ่มเติม เช่น เมื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความวิบัติในภาษาไทย ผู้ที่มักทำผิดในการใช้ภาษา ความรังเกียจความไม่เข้าใจความหมายของคำแล้วตีความกันง่ายๆ ด้วยความสะเพร่า ตลอดจนถึงการให้ข้อคิดว่าภาษาไทยมิใช่มีแต่ภาษาไทยภาคกลางแต่ยังมีภาษาไทยภาคเหนือ ภาษาไทยภาคอีสาน ยังคงใช้เป็นภาษาไทยอยู่ ฉะนั้นนอกจากจะรักษาภาษาไทยภาคกลาง พยายามชำระสะสางให้ถูกต้องแล้วยังเป็นหน้าที่ของคนไทยที่จะต้องรักษาหรือพยายามอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะรักษาภาษาหลักของภาษาไทยในภาคต่างๆ ให้คงอยู่เพื่อเป็นหลักทดสอบได้ไม่ให้สูญสิ้นไป

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ยังได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับราชาศัพท์ว่า “เป็นของจำเป็น เป็นหน้าที่

ของผู้จงรักภักดีทุกคนจะต้องพูดให้ได้ เพราะเหตุว่าทุกวันนี้เป็นสมัยที่ประชาชนและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้าใกล้ชิดกันได้ดีที่สุดตั้งแต่ตั้งประเทศไทยมาไม่เคยปรากฏ ถ้าหากว่าไม่มีสื่อที่จะกราบบังคมทูลให้เข้าถึงได้แล้วก็หมดความหมายทรงพระราชอุตสาหะเท่าไรก็เปล่าประโยชน์ เป็นหน้าที่ของราษฎรผู้จงรักทุกคน ... ถ้าไม่ทราบก็จะต้องเริ่มเรียนราชาศัพท์กันโดยด่วน ปล่อยให้เลยไวก่อนได้อีกต่อไปแล้ว ไม่มีเหตุใดๆ เลยที่จะหลีกเลี่ยงไม่ใช้ราชาศัพท์...”

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับการให้ความสำคัญในการศึกษาภาษาไทยภาคต่างๆ ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเสนอแก่ที่ประชุมเพิ่มเติมโดยทรงเปรียบเทียบกับศิลปะพื้นเมืองว่า...

“...การรักษาภาษาในชนบทนั้นก็ต้องทำให้

คิดถึงศิลปะทางการร่ำรำของชาวบ้าน เดียวนี้
เวลาไปต่างจังหวัดก็ไปดูแสดงร่ำรำพื้นเมือง
ไว้ใจไม่ได้แล้วว่าเป็นพื้นเมืองจริงหรือไม่จริง
เพราะว่าดูแล้วเขาบอกว่าจริงของจังหวัดนั้น แต่
แท้จริงศิลปากรทั้งนั้น เพราะว่าศิลปากรได้ไปหา
การร่ำรำของการพื้นเมืองแล้วเอามาดัดแปลง
เพราะเห็นว่าเป็นชาวบ้านเกินไปไม่สวยงามเอามา
ประกอบขึ้นเพื่อให้พอใจ อาจเป็นการกลั่นกรอง
ผู้ใหญ่ที่บอกว่าการร่ำรำทำเปล่าไม่ดี อะไรเป็นต้น
ก็ต้องมาใส่ร่องเท้าหรือการแต่งตัวรุ่มร่ามต้องเอา
มาเปลี่ยนแปลงให้หรูหราจนกระทั่งเป็นแบบอย่าง
ชาวจังหวัดที่เป็นบ่อเกิดของการร่ำรำหรือศิลปะ
แบบนั้นก็ต้องเอาอย่างศิลปากร เพราะครูบา
อาจารย์ที่ไปสอนเด็กๆ ก็มาจากส่วนกลางอย่างหนึ่ง
อีกอย่างหนึ่งนึกว่าอะไรมาจากในกรุงต้องสวยงาม
และถูกต้องตามผู้ใหญ่ต้องการจนกระทั่งเดี๋ยวนี้
... นี่เป็นข้อสังเกตในการเปรียบเทียบศิลปะกับภาษา
ภาษาก็น่าจะเป็นศิลปะเหมือนกัน อาจจะไม่ทราบว่า
ภาษามาจากไหน ภาษาของไทยเราเป็นของจริงอยู่
ที่ไหน **เพราะว่าเราพยายาม** ก่อขึ้นมาโดยไม่มี
หลักฐาน ไม่มีความรอบคอบพอ และก็แพร่ไป
ต่างจังหวัดไปทำลายภาษาพื้นเมือง ซึ่งจะเป็น
หลักประกันของความบริสุทธิ์ของภาษา ...”

การประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประธาน
ในที่ประชุมในวันนั้นยังทรงพระกรุณาให้โอกาสแก่
ผู้บัญญัติศัพท์ทางการแพทย์ให้เข้าร่วมประชุม คือ
นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ
ประสบการณ์ในการบัญญัติศัพท์ทางการแพทย์
เพิ่มเติมซึ่งทำให้ผู้ร่วมประชุมได้รับความรู้เพิ่มเติม
อีกด้วย

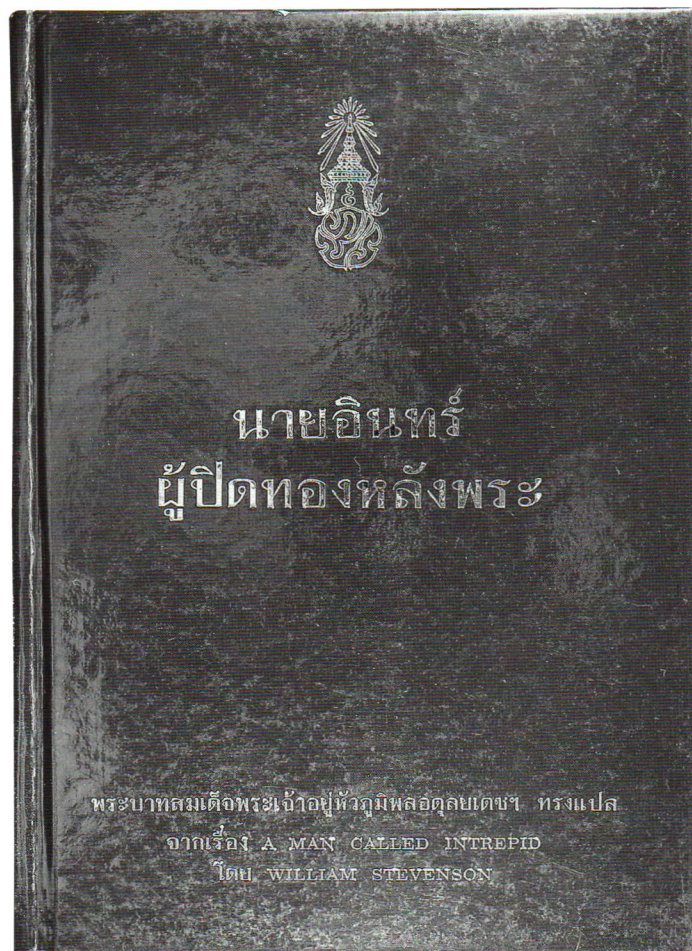
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ
ประทับเป็นประธานในการประชุมทางวิชาการของ
ชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ในวันนั้น ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา
จนถึง ๑๒.๓๐ นาฬิกา จึงยุติการประชุมและเสด็จ
พระราชดำเนินกลับ

แม้เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของ
วงวิชาการภาษาไทยจะผ่านมานานเกือบ ๔๐ ปี
แต่พระราชดำริสกระแสนพระราชดำริ และพระ
บรมราชวินิจฉัย ที่**พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน
ไว้ยังคงเป็นสิ่งทันสมัยมีค่ายิ่ง ดูเหมือนว่าประเด็น
ปัญหาต่างๆ จะยังมิได้รับความสนใจแก้ไขอย่าง
จริงจังเท่าที่ควร และดูจะทวีมากขึ้นตามกาลเวลา
ที่ล่วงไปด้วย

ภาษาไทยในพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช

นางเนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓
เป็นวันภาษาไทยแห่งชาติ สืบเนื่องมาจาก
เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิน
ไปเป็นประธานในการประชุมทางวิชาการของ
ชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาล-

งกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงร่วมอภิปรายในหัวข้อ
“การใช้ภาษาไทยในปัจจุบัน” จึงถือเอาวันที่ ๒๙
กรกฎาคมเป็นวันมงคลยิ่ง จัดเป็นวันภาษาไทย
แห่งชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราช
นิพนธ์และพระราชทานพระราชนิพนธ์แปลไว้หลายเรื่องที่มีชื่อ

เสียงและแพร่หลายได้แก่ เรื่องพระมหาชนก ตีโต และนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ทุกเรื่องแสดงถึงพระปรีชาสามารถในการใช้ภาษาไทย และเหมาะสมตามสภาพกาลเวลา เช่นเรื่องพระมหาชนก เป็นเรื่องชาดกในพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงใช้คำที่เหมาะสมกับกาลของชาดก

เรื่องตีโต และเรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ทรงแปลได้อย่างดีเยี่ยมดังที่เคยมีพระราชปรารภไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๕ ว่า **“ภาษาพูดของคนไทยกับฝรั่งย่อมไม่เหมือนกัน คนแปลภาษาจากชาวจากเรื่องบันเทิงผิดกันมาก เพราะเอาภาษาที่เขาใช้พูดมาแปลที่นี้กว่าถูก แต่ความหมายผิด นี่อันตราย ฝรั่งกับไทยมีวิธีคิดไม่เหมือนกัน...”**

เรื่องตีโต กับ นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ จึงทรงแปลได้อย่างลึกซึ้งโดยใช้ภาษาไทยง่ายๆ ตัวสะกดการันต์ถูกต้อง ใช้สำนวนไทยแท้ไม่มีสำนวนฝรั่งปนทรงใช้คำทับศัพท์สะกดการันต์ตามเสียงในภาษาต่างประเทศได้อย่างถูกต้อง เช่น ชื่อในภาษาอังกฤษและเยอรมัน เรื่องทั้งสองนี้ทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงเหตุการณ์ก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้อย่างดี ได้ทราบถึงหน่วยการกรรมลับของฝ่ายอักษะและฝ่ายสัมพันธมิตร

การใช้ภาษาไทยในพระราชนิพนธ์ ขอจำแนกไว้เป็นหัวข้อดังนี้

- บรรยายเหตุการณ์
- ถ้อยชนคำเหมาะสม
- ไพเราะภาษา
- ชวนคิดศัพท์แสง
- แสดงแผนผัง

บรรยายเหตุการณ์ ทรงบรรยายเหตุการณ์ได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ตั้งแต่ต้นจนจบ

เรื่องพระมหาชนก เป็นเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลจากพระสุตตันตปิฎก

ขุททกนิกายชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๒ ดังมีในพระราชปรารภว่า

“เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาธีรวงค์ (วิน ฐมฺมสโร มหาเถร) วัดราชผาติการาม เรื่องพระมหาชนกเสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยานในกรุงมิถิลา เรื่องมีใจความว่า ที่ทางเข้าสวนหลวงมีต้นมะม่วงสองต้น ต้นหนึ่งมีผล อีกต้นหนึ่งไม่มีผล ทรงลึ้มรสมะม่วงอันโอชะ แล้วเสด็จเยี่ยมอุทยาน เมื่อเสด็จกลับออกจากสวนหลวงทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วงที่มีผลรสดี ถูกข้าราชบริพารดึงทิ้งจนโค่นลง ส่วนต้นที่ไม่มีผลก็ยังคงตั้งอยู่ตระหง่าน แสดงว่าสิ่งใดดีมีคุณภาพ จะเป็นเป้าหมายของการยึดแย่ง และจะเป็นอันตรายในท่ามกลางผู้ที่ขาดปัญญา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัย จึงทรงค้นเรื่องพระมหาชนกในพระไตรปิฎก (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๒) และทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษตรงมาจากมหาชนชาดก ตั้งแต่ต้นเรื่องโดยทรงดัดแปลงเล็กๆ น้อยๆ เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลมหาชนกเสร็จสมบูรณ์เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๑ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองพระราชพิธีกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙

เรื่องพระมหาชนก เริ่มเรื่องตั้งแต่พระมหาชนกแห่งเมืองมิถิลาสิ้นพระชนม์ พระอริฏฐชนก พระโอรสองค์ใหญ่ได้ครองราชสมบัติ ต่อมาทรงระวางพระโปลชนก พระอนุชา จนเกิดสงครามระหว่างพี่น้อง พระอริฏฐชนกถูกฆ่าสิ้นพระชนม์ พระโปลชนกขึ้นครองราชสมบัติ พระมเหสีของพระอริฏฐชนกทรงหนีไปได้ขณะกำลังทรงพระครรภ์ ประสูติพระโอรสนามมหาชนก พระมหาชนกเมื่อเติบโตใหญ่ทรงทราบกำเนิดของพระองค์ได้ขอ

ติโต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงแปล
จากเรื่อง Tito ของ Phyllis Auty

ทูลรอนจากพระมารดา ลงเรือสำเภาไปค้าขาย เรือ
แตกทรงว่ายน้ำอยู่ถึงเจ็ดวันเจ็ดคืน จนนางมณี
เมขลามาช่วยพาไปที่เมืองมิลลา พระโปลชนก
เสด็จสวรรคตพอดี พระมหาชนกได้ครองราช
สมบัติต่อมา ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิศ
ราชธรรม ทรงตั้ง “ปุทะเลียมหาวิชชาลัย” เพื่อให้
ประชาชนได้รับการศึกษา

เรื่อง “ติโต” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงแปลจากเรื่อง Tito ของ Phyllis Auty เมื่อ

พุทธศักราช ๒๕๑๔ โดยได้รับความยินยอมจาก
เจ้าของเรื่อง พร้อมทั้งเขากล่าวหาซึ่งในพระมหา
กรุณาธิคุณที่ทรงสนพระราชหฤทัยในหนังสือของเขา

จุดประสงค์ในการแปล ทรงพระราชนิพนธ์
ไว้ในคำนำว่า “เพื่อให้ข้าราชการบริพารได้ทราบถึง
บุคคลที่น่าสนใจคนหนึ่งของโลก”

เหตุการณ์ในเรื่อง ติโต มีโดยย่อดังนี้
ติโต เป็นลูกชวานาที่มีชีวิตค่อนข้างยาก
ลำบาก เขาเป็นชาวสลาฟภาคใต้อันประกอบด้วย

เซอร์บ โครแอต สโลวิน มอนเตเนกริน มาเซโดเนีย และบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา มี ๓ ศาสนาคือ คาธอลิก ออร์ทอดอกซ์ และมอสเล็ม ตีโตต้องใช้ความพยายามในการรวมกลุ่มคนเหล่านี้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อให้รอดพ้นจากเยอรมนีเข้ายึดครอง ตีโตได้รับการศึกษาน้อย แต่เขาพากเพียรเรียนด้วยตนเองสามารถพูดภาษาเยอรมันและรัสเซียได้ดี เขาจึงพยายามให้ชาวยูโกสลาเวียได้รับการศึกษามากที่สุด

ตีโตเข้าสู่การเมืองด้วยการเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ แต่ไม่ยอมตกเป็นเครื่องมือของรัสเซีย เขาติดคุกและถูกจับเป็นเชลยหลายครั้ง แต่หนีรอดออกมาได้ ตีโตพยายามรวบรวมพลพรรคใต้ดินต่อสู้กับเยอรมันที่เข้ามาครอบครองแคว้นต่างๆ ของยูโกสลาเวีย ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เขาขอความช่วยเหลือไปยังอังกฤษและรัสเซียแต่ไม่ได้รับการช่วยเหลือเท่าที่ควร เขารู้สึกว่าถูกหักหลัง เมื่อประเทศเหล่านี้ตกลงกันจะแบ่งดินแดนของยูโกสลาเวีย ตีโตจึงสั่งสอนอบรมให้พลพรรคของเขารู้จักสามัคคีมีวินัยเป็นอันดับหนึ่งจนเขาสามารถรวบรวมดินแดนของยูโกสลาเวียให้เป็นปึกแผ่น ล้มเลิกระบอบราชาธิปไตยประชาชนก็พร้อมใจกันเลือกตีโตเป็นผู้นำประเทศยูโกสลาเวียหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒

เรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลจากเรื่อง A Man called Intrepid เขียนโดย วิลเลียม สตีเวนสัน (William Stevenson) โดยได้รับความยินยอมและซาบซึ้งใจอย่างยิ่งจากเจ้าของเรื่อง ซึ่งนายวิลเลียม สตีเวนสันไม่ขอค่าลิขสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากขอพระราชทานหนังสือภาคภาษาไทยเพียง ๖ เล่มเท่านั้น

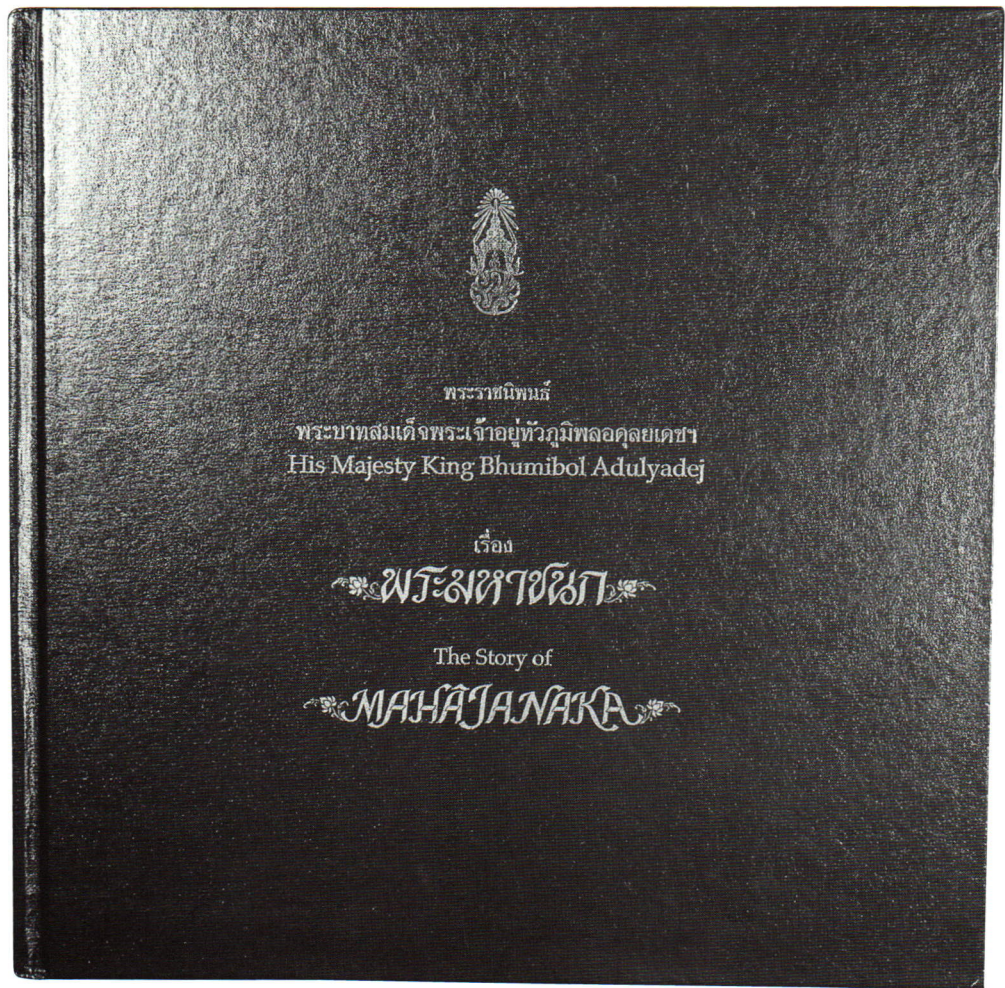
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลาว่างวันละเล็กน้อยแปลเรื่องนี้เป็นเวลาประมาณ ๓ ปี จึงจบบริบูรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

โปรดกระหม่อมให้จัดพิมพ์ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๖ พรรษา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

นายอินทรปิต หรือนายอินทร์ เป็นนามรหัสของหัวหน้าฝ่ายราชการลับ ชื่อจริงคือ เซอร์ วิลเลียม สตีเฟนสัน (Sir William Stephenson) ชาวแคนาดา หัวหน้าฝ่ายจารกรรมในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เซอร์ วิลเลียม สตีเฟนสัน เป็นผู้เขียนคำนำเรื่องนี้เอง ส่วนเนื้อเรื่องนายวิลเลียม สตีเฟนสันเป็นผู้เขียน

เนื้อเรื่องย่อๆ มีดังนี้

วิลเลียม สตีเฟนสัน หรือนายอินทร์เป็นบุคคลร่างเล็ก เจ็บข้อม เกลียวฉลาด เขาเป็นนักธุรกิจผู้ยิ่งใหญ่ จึงใช้ธุรกิจบังหน้าเป็นเจ้าหน้าที่สืบราชการลับของอังกฤษก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขณะนั้นซีกโลกตะวันตกพรรคนาซีของเยอรมันนีอดอล์ฟ ฮิตเลอร์เป็นผู้นำ พรรคฟาสซิสต์ของอิตาลีมีมุสโสลินีเป็นผู้นำ พรรคคอมมิวนิสต์บอลเชวิคของโซเวียตรัสเซียมีสตาลินเป็นผู้นำ นายอินทร์เป็นสายลับพิเศษสุดยอดระหว่างประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดีลาโน รูสเวลท์ แห่งสหรัฐอเมริกา กับนายกรัฐมนตรี วินสตัน เชอร์ชิลล์ แห่งอังกฤษ นายอินทร์เป็นคนฉลาดสามารถค้นคิดการส่งสัญญาณโทรเลข ดักฟังคำสั่งวิทยุในอากาศ ทำให้ล้วงความลับของข้าศึกได้ จนได้สมญาว่า **“นักวิทยาศาสตร์หนุ่มผู้ปราดเปรื่อง”** เขาเริ่มทดลองบันทึกเสียงในฟิล์ม **“ภาพยนตร์พูดได้”** แล้วก้าวเข้าสู่อุตสาหกรรมสร้างรถยนต์ นายอินทร์ได้ดัดแปลงเครื่องเอนิกมามาใช้ระบบไฟฟ้า เครื่องเอนิกมาคือเครื่องเขียนรหัสที่จะสามารถปกปิดความลับจากคู่แข่งที่เสาะหาความลับ นายอินทร์สนิทสนมกับนักวิทยาศาสตร์ นักคณิตศาสตร์ และนักประพันธ์หลายคน นายอินทร์พยายามทุกวิถีทางขัดขวางมิให้ฮิตเลอร์สร้างระเบิดปรมาณูได้ แต่เขาพยายามช่วยให้ฝ่าย

สัมพันธมิตรสร้างระบิดปรมาณูได้เป็นผลสำเร็จ เขาได้ตั้งหน่วยราชการลับ บี.เอ็ล.ซี. ที่ตำบล เบลิตชิลีในประเทศอังกฤษ และช่วยดำเนินการ ตั้งหน่วยราชการลับ เอ็ฟ.บี.ไอ. ขึ้นในอเมริกา เขาต้องเดินทางไปมาอย่างลับๆ ระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศส แคนาดา อเมริกา และประเทศต่างๆ ในยุโรป และแอฟริกา

ฮิตเลอร์วางแผนจะเป็นเจ้าครองโลก ร่วมกับ อิตาลีเป็นฝ่ายอักษะ อังกฤษกับฝรั่งเศสเป็น ฝ่ายพันธมิตร ฮิตเลอร์ทำลายล้างพวกยิวใน เยอรมันและในยุโรปอย่างทารุณโหดร้าย เข้าโจมตี ยึดโปแลนด์ เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และเตรียมเข้าโจมตีอังกฤษ นายกรัฐมนตรี เชมเบอร์เลนของอังกฤษทำท่าจะประนีประนอม

กับฮิตเลอร์ แต่เซอร์ซิลล์ซึ่งขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทหารเรือไม่ยอม พยายามใช้ หน่วยจารกรรมลับขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลที่ โดยมีนายอินทร์เป็นสื่อกลาง แต่อเมริกายังวางตัว เป็นกลาง แม้อังกฤษจะถูกโจมตีอย่างย่อยยับทั้ง ทางเรือและทางอากาศ แต่เมื่อญี่ปุ่นซึ่งกลายเป็น พันธมิตรของนาซีโจมตีเพิร์ล ฮาร์เบอร์ ฐานทัพของ อเมริกาที่เกาะฮาวายจนเสียหายยับเยิน อเมริกาจึง ประกาศเข้าสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทันที จนทำให้ เยอรมันพ่ายแพ้ในที่สุด สงครามยังไม่สิ้นสุด ประธานาธิบดีรูสเวลต์ถึงแก่กรรม แฮร์รี่ ทรูแมนได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดี ต่อมาฮิตเลอร์กระทำ อัศวินบาตกรรม เยอรมันยอมแพ้ อเมริกาทิ้ง ระบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมาและเมืองนางาซากิ

ทำให้ญี่ปุ่นซึ่งพยายามเป็นเจ้าครองทวีปเอเชียต้องยอมแพ้

ตลอดเวลาที่ทำการลับ สตีเฟนสันหรือนายอินทร์ไม่เคยได้รับเงินเดือน และได้บริจาคทรัพย์สินส่วนตัวเป็นจำนวนมากเพื่อให้สงครามชนะเมื่อสงครามยุติแล้วเขามีชีวิตอยู่อย่างสงบกับภรรยาที่เกาะเบอร์มิวดา นายอินทร์ใจแข็งทั้งเอกสารต่างๆ ที่เป็นส่วนตัวแท้ๆ รวมทั้งสิ่งของที่ระลึกอย่างเด็ดขาด แต่เขามีความจำดีเยี่ยม ทั้งเมรีภรรยาของเขาก็มีความสามารถอย่างน่าอัศจรรย์ในการรำลึกเรื่องราวต่างๆ เมื่อนายวิลเลียม สตีเวนสันเขียนเรื่องนี้ขึ้น นายอินทร์ซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเซอร์ วิลเลียม สตีเฟนสัน บอกเขาว่า **“นี่เป็นหนังสือของคุณ จงเขียนตามที่คุณเห็นดีเห็นชอบ”** แต่เขาคัดค้านไม่ยอมให้กลายเป็นเรื่องชีวิตประวัติของเขา

ถ้อยคำเหมาะสม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ภาษาไทยได้เหมาะกับทุกเรื่อง เช่นเรื่องพระมหากษัตริย์ใช้ภาษาอย่างการเขียนเรื่องชาดก ใช้คำที่เหมาะสมตามกาล เช่นขึ้นต้นเรื่องว่า **“ในอดีตกาลอันพันคนนาวิสัย ครั้งหนึ่งมีพระราชานามว่ามหาชนก...”**

ตอนที่พราหมณ์ทศปาโมกข์เห็นพระเทวีทรงบรรยายว่า **“ด้วยอำนาจแห่งพระมหาสัตว์ผู้บังเกิดในพระครรภ์ของพระเทวีก็เกิดสิเนหา รวากะว่าเป็นน้องสาวของตน”**

ตอนเรือแตก พระมหากษัตริย์ทรงเตรียมพระองค์ก่อนกระโดดลงทะเล ทรงบรรยายว่า **“แล้วชุบผ้าเนื้อเกลี้ยงสองผืนด้วยน้ำมันจนชุ่ม ทรงนุ่งให้มัน”**

เพียงสี่คำว่า ทรงนุ่งให้มัน ก็มองเห็นภาพได้อย่างชัดเจน

อีกตอนหนึ่งว่า **“ทรงมนสิการถึงวาทะของนางมณีเมขลา ในกาลที่อุ้มพระมหาสัตว์ขึ้นจากมหาสมุทร”** ทรงใช้คำที่ไพเราะเหมาะสมกับเนื้อเรื่องทุกประการ

เรื่องติโต เป็นพระราชนิพนธ์แปลที่ทรงใช้คำเรียบง่าย ไม่ดูเด็ดดุนแรงเหมือนเรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ทรงแปลคำที่มองเห็นภาพ เช่นเรียกติโตว่า **“ทหารลูกทุ่ง”**

ตอนที่ติโตแต่งตัวอย่างโก๋หว่านไปพบกับเซอร์ซิลล์ ทรงแปลว่า **“เซอร์ซิลล์เรียกเครื่องบินนี้ว่า เลือ่รัดคนบ้าทองเหลืองอร่าม”**

อีกตอนหนึ่งที่รัสเซียเข้ามาช่วยติโต ทรงแปลว่า **“พวกปาร์ติซานก็เริ่มผิตหวังในพันธมิตรฝ่ายโซเวียต ซึ่งวางตัวเป็นกองทัพลดแอก ที่ขาดวินัย”**

อีกตอนหนึ่งที่ทรงใช้คำที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ว่า **“หากมิได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยสำนักงานช่วยเหลือและฟื้นฟูแห่งสหประชาชาติ คงจะได้เกิดทุพภิกขภัยทั่วประเทศ”**

เรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ทรงพระราชนิพนธ์แปลโดยใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ บางตอนทรงใช้คำดูเด็ดดุนใจ แต่เหมาะกับเหตุการณ์ เช่น

“แต่หากว่าเผยแพร่หมดเปลือกกล่อนจ้อน ก็หมดเปลือกหอยป้องกันตัว” (หน้า ๖)

“เขาตะเบ็งเสียงว่า ‘ยูนี่กัวไไไม่รู้อะไร กำลังเกิดขึ้น แต่อย่าให้เซดเลย ไอร์ูหมดว้ย’” (หน้า ๓๑)

“ถ้าเพียงแว่วข่าวว่าจะมีการคบคิดลั้มรัฐก็ บ้าจี้ เล้นกระตุก” (หน้า ๖๑)

“แต่การแปลความหมายของฮิตเลอร์ในคำว่า ‘ที่อยู่อาศัย’ หรือ เลเบนชวาม์นั้น ไม่ได้เร็วชือๆ ดังที่ผู้ชื่นชมต่างประเทศจะนึกคิด” (หน้า ๓๐)

“เธอยังคงพึมพำท่องมนต์พิเศษที่ปลุกเธอตื่นจากนิทรา” (หน้า ๑๐๑)

“ออกขุนอันครุจึงกล่าวว่า ‘นักรบทั้งหลาย สู้เจ้าจัญญ์ธนาการสู้ต่อไปบาดแผลที่กายดูช้ำนั้นเพียงเล็กน้อย’”

“สตีเฟนเริ่มกระโจนเข้าสู่สงครามวิหุ”

(หน้า ๑๕๐)

“วันรุ่งขึ้นนั้นเองมหาอำนาจอีกประเทศหนึ่ง
ก็เริ่มแยกเขี้ยวยิงฟัน” (หน้า ๑๗๐)

“ถึงแม้ว่าในยามสงบแล้วเขาคงจะไม่
สามารถได้ตำแหน่งสูงกว่าตำแหน่งกำนันบ้านนอก
นั่งเรือหางยาวไปวัด” (หน้า ๔๒๑)

“ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในบรรดาโทรทัศน์ต่าง
นี้พำนักอยู่ที่โรงแรมเล็กๆ ในแมนแฮตตัน”
(หน้า ๔๔๔)

“จากรูสเวลท์ ถึง เซอร์ซิลล์ ‘ไซโย’”

เห็นได้ว่าทรงใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับ
เหตุการณ์ และโยงเข้ากับคำที่ใช้ในภาษาไทย เช่น
กำนันบ้านนอก เรือหางยาว เว้าซ้อๆ เป็นต้น
ทรงใช้คำออกขุน สูเจ้า ตูข้า เพราะทรงแปลจาก
โคลงเก่าเรื่อง Fight On จาก The Ballad of Sir
Andrew Barton ทรงแปลเป็นกาพย์เรื่อง
ออกขุนอันตรู บาร์ตัน (หน้า ๑๓๕)

ไพเราะภาษิต พระราชนิพนธ์ในพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๓ เล่มนี้ทรงแปลให้เข้า
กับสำนวนสุภาษิตไทยได้อย่างไพเราะหลายตอน

จากเรื่องพระมหาชนก มีสำนวนสุภาษิต
คำสอนมากมาย เช่น

“เพราะเราไตร่ตรองอยู่ คือรู้ว่าชื่อว่
ความเพียรของบุรุษย่อมไม่เสียหาย ย่อมตั้งอยู่ใน
ความสุซ”

“บุคคลเมื่อกระทำความเพียร แม้จะตายก็
ย่อมไม่เป็นหนี้”

“ด้วยว่าโศกะของสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าสำเร็จ
ด้วยความคิดมิได้ เพราะมิได้สำเร็จด้วยความคิด
ฉะนั้นควรทำความเพียรทีเดียว เพราะสิ่งที่มีได้คิด
ไว้ ย่อมมีแก่ผู้ที่มีความเพียร”

จากเรื่องติโต มีสำนวนสุภาษิตบ้างบางตอน
เช่น

“ติโตรู้สึกว่ถูกหักหลัง และขมขื่นอย่างยิ่ง”

“เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำหรับ

ติโต”

จากเรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ
ทรงแปลสำนวนและภาษิตอังกฤษเป็นสำนวน
และภาษิตไทยได้อย่างไพเราะไว้หลายตอน เช่น

“เมื่อใครพบสตีเฟนสันเป็นครั้งแรก
จะรู้สึกทันทีว่าเขาเป็น**คนเล็กพริกขี้หนู**”

“องค์การ ‘ห้องมืด’ ต้องย้าย...ไปอยู่อาคาร
สงครามที่ ๑๔๑ อีสต์ ถนนที่ ๓๗ เสมือน**ผู้ตี
ตกยาก**”

“ณ กรุงลอนดอน **น้ำกำลังท่วมทุ่ง**ในรัฐสภา”

“กองทัพย่อยนี้ต้อง**ม้วนเสื่อ** ถูกย้ายไป
ทั้งโขยง”

“ในทางตรงกันข้าม ยักษ์ใหญ่ต้อง**เสียเหลี่ยม
เสียเชิง**”

“มี**หนอนบ่อนไส้**ให้ข่าวร้ายภายในสถาน
เอกอัครราชทูตสหรัฐ”

“ซูเวอร์ได้ชื่อว่าเป็นตำรวจที่มีอำนาจมาก
ที่สุดในโลก แต่มาบัดนี้เขาจำต้อง**เอาหูไปนาเอาตา
ไปไร่เสีย**”

“จารบุรุษ**นกสองหัว**ที่รู้จักกันในนาม ‘**ไทร
ซิคเคิล**’”

“แต่เบอร์มิวดาก็ได้รับหลักฐานของความ
หน้าไหว้หลังหลอกของวิซิคอบถ้วน”

“ชาวอังกฤษคนหนึ่งสะดุ้งโหยงเหมือน
กระต่ายตื่นตูม เมื่อแลเห็นป้าย ‘ราชการลับ’”

“เราจึง**ห้าแแต้ม**กำหนดิตีเยียนอังกฤษ”

“สตีเฟนสันนึกว่าเขา**กำจัดพวกหนอน
บ่อนไส้**ไปหมดแล้ว”

ชวนคิดศัพท์แสง พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรงแปลชื่อขบวนการต่างๆ สมญานาม
ต่างๆ จากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยได้อย่าง
ไพเราะ ชวนคิด มองเห็นภาพพจน์ บางครั้งก็ขำขัน
ดังตัวอย่างจากเรื่องพระมหาชนก ตามเนื้อเรื่องว่า
พระมหาชนกได้ทรงตั้งมหาวิทยาลัยให้ชื่อว่า
“ปุทะเลยมหาวิชชาลัย” โดยทรงแปลจากคำ

“โพธิyalัย” และนัยว่าเพื่อรำลึกถึงปูทะเลยักษ์
ตอนเรือแตก

จากเรื่องติโต เช่น

“จากเหตุการณ์สำคัญที่ประอะเปื้อนด้วย
เลือด”

“เขาได้ผ่านมรสุมหนักมาก”

จากเรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ทรง
คิดศัพท์แสงได้แปลกๆ ลึกซึ้ง เหมาะกับตัวบุคคล
และเหตุการณ์ เช่น

“พลปืนจะถือว่าใช้ได้----หรือทิ้งลูกดอก
เหล็กบนหัวของพวกเยอรมันได้ ลูกดอกเหล็ก หมายถึง
ถึง ลูกกระเบิด”

“ตอนบรรยายลักษณะของฮิตเลอร์ว่า ‘ทุก
คนที่ได้ประสบสายตาค้นบ้นาค้างดังนี้ก็ต้องรู้สึกลับ
มันแทงแสบเข้าไปถึงทรวง”

“ส่วนสติเฟินสันก็ล่องหนอย่างเงิบๆ ใน
หมอกที่ฟุ้งด้วยข่าวปลอม”

“ชาวอังกฤษตั้งใจที่จะดำเนินสงครามกอง
โจร...และกำลังมีการจัดตั้งตระเตรียมอยู่แล้วในรูป
‘หน่วยช่วยรบ’ (Auxiliary Units)”

“เขากล่าวว่าข้อนี้จะนำโลกไปสู่เวจี”

Big Bill ทรงแปลว่า บิลล์เบิ้ม หมายถึง
นายพล โดโนแวน

Little Bill ทรงแปลว่า บิลล์เบ๊ยก หมายถึง
นายอินทร์

“ผู้ที่ปอดแตกไม่กล้าสู้ก็ให้เลิกไป”

สาวพรหมจารีครวญ ทรงแปลจาก The
Virgin’s Lament

“เบล็ตซลีย์ และเบอร์มิวดามีความสำคัญ
เสมือนเป็นหูเป็นตาของ บี.เอ็ส.ซี ส่วนแคมป์
เอ็กซ์ ก็เป็นกำปั้นของ บี.เอ็ส.ซี”

“แมสเกลไลน์บินตรงจากแคมป์ เอ็กซ์ไป
ทั่วทุกมุมโลก เพื่อสร้างสรรค์กองทัพที่ไม่มีจริง
ป็นใหญ่เก๊ ฐานบินลวง กองทัพเรือปลอม”

เป็นการใช้ศัพท์ไม่ซ้ำกัน แต่มีความหมาย

เหมือนกัน คือ ไม่มีจริง เก๊ ลวง ปลอม

“เอละวา ลั่นกลองศึกละว้ย”

ทำให้ผู้อ่านคึกคัก มองเห็นภาพสงครามอยู่
ข้างหน้า

“ความจริงเฟลิมมิง ชอบเครื่องกลไกตุ๊กกะ
ฉีกเหลือเกิน”

ตุ๊กกะฉีก หมายถึง เล็กๆ น้อยๆ ไม่เป็นเรื่อง

แสดงแผนผัง พระราชานิพนธ์ในพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกเล่มแทรกไว้ด้วยแผนผัง
แผนที่ และรูปภาพ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่อง
ได้อย่างแจ่มแจ้ง

เรื่องพระมหาชนก เป็นหนังสือที่เพียบพร้อม
ด้วยแผนผัง แผนที่ และรูปภาพโดยเฉพาะรูปภาพ
ประกอบซึ่งมีจิตรกรผู้มีชื่อเสียงของประเทศไทย
เป็นผู้วาด มีภาพประกอบทุกหน้าตั้งแต่ต้นจนจบ
เป็นภาพงดงามวิจิตรตระการตาแบบศิลปะไทย
ภาพพระมหาชนกกำลังว่ายน้ำอย่างวิริยะอุตสาหะ
ภาพนางมณีเมขลา ภาพมะม่วงสองต้น ต้นหนึ่งมี
ผลตกเต็มต้น อีกต้นหนึ่งไม่มีผล ทุกภาพทำให้
เข้าใจเรื่องซาบซึ้งยิ่งขึ้น

แผนผัง เช่น

“ภาพพยากรณ์สำหรับออกเดินทางจากเมือง
จัมปาในวันที่ ๒๐ เมษายน ไปสุวรรณภูมิโดย
สวัสดิภาพ”

“แผนผังพยากรณ์ว่าจะบรรลุที่หมายอัน
เลิศอย่างไม่คาดฝัน แม้จะต้องล่าช้าไปบ้าง และ
ต้องฝ่าอันตรายนานัปการ”

“แผนผังผ่านเส้น Tropical Cyclone”

“แผนผังวันนี้เป็นวันอุโบสถ นางมณีเมขลา
ออกสำรวจมหาสมุทร”

“แผนผังวิธีฟื้นฟูต้นมะม่วง ๙ วิธี”

แผนที่ บอกแผนที่ของชมพูทวีป ที่ตั้งของ
สุวรรณภูมิในประเทศไทย เมืองมิลินาในอินเดียไว้
อย่างชัดเจน

แผนผังและแผนที่ ทรงวาดด้วยฝีพระหัตถ์

จากการคำนวณวัน เวลา และระยะทาง

เรื่องติโต มีแผนที่หลายภาพของทวีปยุโรป บอกอาณาเขตของแต่ละประเทศ แต่ละปีคริสต์ศักราช

“แผนที่แสดงการบุกประเทศยูโกสลาเวียของเยอรมันแบบสามง่าม”

“แผนที่แสดงการรุกครั้งแรกของเยอรมัน และ ‘การเดินทางไกล’”

นอกจากนี้รูปภาพประกอบมากมาย เป็นภาพของติโตหลายภาพ หลายกาลเวลา ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องติโตได้ดียิ่งขึ้น

เรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ มีแผนผังแผนที่ และรูปภาพมากมาย

แผนผัง เช่น

แผนผังแสดงหุ่นจำลองของกรุง “พราก” ซึ่งใช้เพื่อการวางแผนและการฝึก

แผนผัง “จุดไม่โคร” เมื่อขยายขึ้นมาได้พบความลับทางทหาร

“แผนผังในคู่มือช่วยให้ ‘อัลตรา’ สามารถพัฒนาการขบรหัสลับของ ‘เอนิกมา’ ได้”

“แผนผังของ ‘จุดไม่โคร’ ที่ซ่อนอยู่ในกุญแจ”

แผนที่ เช่น

“แผนที่ลับที่ยึดมาจากการบุรุษเยอรมันคนหนึ่ง และเอียน เฟลมมิงเป็นผู้มอบให้นายอินทร์แสดงทวีปอเมริกาใต้แบ่งออกเป็นเขตที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของเยอรมัน ๕ เขต”

“แผนที่ประเทศฝรั่งเศสที่ถูกยึดครองของ เอ็ส.โอ.อี. ในแผนที่ระบุ ‘พรอสเปอร์’ ซึ่งเป็นข้าราชการกรมที่ใหญ่ที่สุด ทำงานมากที่สุดและเสี่ยงภัยมากที่สุดในการข้าราชการทั้งหลาย”

รูปภาพ มีรูปภาพบุคคลสำคัญๆ มาก เช่น รูปภาพของวินสตัน เชอร์ชิลล์ เซอร์ วิลเลียม สตีเฟนสัน นายพลโดโนเวน เอียน เฟลมมิง เครื่องเอนิกมา สตรีสายลับของสตีเฟนสัน ภาพแคมป์ เอกซ์ ฯลฯ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์หนังสือที่ทรงคุณประโยชน์มหาศาล

เรื่องพระมหากษัตริย์ทรงสอนให้ปวงชนชาวไทยได้พากเพียร ต่อสู้อุปสรรคนานัปการ ทรงเห็นคุณค่าของการศึกษา และทรงตระหนักในอาชีพการงานของคนไทย จึงมีพระบรมราชานุญาตตัวอย่างการฟื้นฟูต้นมะม่วงไว้ถึง ๔ วิธี ซึ่งกลีกรสามารถนำมาใช้ในการกลีกรได้เป็นอย่างดี

เรื่องติโต ทรงสอนให้ข้าราชการและประชาชนรู้ซึ่งถึงความรักสามัคคี ดังที่ติโตและประชาชนชาวยูโกสลาเวียปฏิบัติ จนรอดพ้นเงื้อมมือของเยอรมันมือสราญได้

เรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ทรงสอนให้คนไทยได้ตระหนักว่า การทำความดีนั้นไม่จำเป็นต้องเปิดเผย ความดีนั้นไม่สูญหายไปไหน แม้จะทำอยู่เบื้องหลัง ลักวันหนึ่งก็จะเป็นที่แจ้งประจักษ์แก่คนทั้งหลาย

การใช้ภาษาไทยในพระราชนิพนธ์ เป็นตัวอย่างที่ดีซึ่งผู้อ่านรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม พรั่งพร้อมด้วย บรรยายเหตุการณ์ ถ้อยคำเหมาะสม ไพเราะภาษา ชวนคิดศัพท์แสง แสดงแผนผัง จึงทำให้พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอมตะตลอดกาล

ภาษาไทยในพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คุณหญิงกนิษฐา เลขาฯคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวาดภาพสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓
เป็นวันภาษาไทยแห่งชาติ สืบเนื่องมาจาก
เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราช
ดำเนินไปเป็นประธานในการประชุมทางวิชาการ
ของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย ทรงร่วมอภิปรายในหัวข้อ

“การใช้ภาษาไทยในปัจจุบัน” จึงถือเอาวันที่ ๒๙
กรกฎาคมเป็นวันมงคลยิ่ง จัดเป็นวันภาษาไทย
แห่งชาติ

นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ขึ้นครองราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาล
ที่ ๙ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ได้ทรงบำเพ็ญ
พระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของ

ประชาชนมาเป็นเวลายาวนานกว่า ๕๐ ปี ได้พระราชทานพระราชดำรัส พระบรมราโชวาท แก่บุคคล คณะบุคคล และสถาบันต่างๆ มากมาย พระราชดำรัสแต่ละองค์ล้วนเต็มไปด้วยเนื้อหาสาระ พระราชทานข้อคิด ข้อเตือนใจ เข้าใจง่ายจนเกิดความรู้สึกคล้อยตาม พระราชดำรัสทุกองค์ทรงยึดหลักภาษาไทย มีทั้งบรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร อุปมาโวหาร เทคนิควิหาร และสาธกโวหาร กล่าวได้ว่า มีในทุกลักษณะ แสดงถึงพระปรีชาสามารถในการใช้ภาษาไทย ดังจะขออัญเชิญพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ในด้านต่างๆ มาพอเป็นตัวอย่าง

การให้การศึกษาเด็กต้องเริ่มตั้งแต่เกิด

เด็กและเยาวชนเป็นพื้นฐานสำคัญของชาติ การพัฒนาประเทศในด้านใดก็ตาม ไม่อาจสำเร็จได้หากขาดบุคคลที่มีคุณภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็ก ตั้งแต่เด็กแรกเกิดไปจนถึงเยาวชน

“... การให้การศึกษาแก่เด็กต้องเริ่มตั้งแต่เกิด ขึ้นต้น ก็ต้องสอนให้รู้จักใช้้อยวะและประสาทส่วนต่างๆ ต้องคอยควบคุมฝึกหัด จนสามารถใช้้อยวะและประสาทส่วนนั้นๆ ทำกิจวัตรทั้งปวงของตนเองได้ เมื่อสามารถทำกิจวัตรของตัวเองได้แล้ว ถัดมา ก็ต้องสอนให้รู้จักทำการต่างๆ ให้รู้จักแสวงหาสิ่งต่างๆ ตามที่ต้องการให้ได้มากขึ้น เพื่อทำให้ชีวิตมีความสะดวกมีความสบาย ---”

(พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของ วิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๔)

ผู้ฉลาดย่อมรู้ธรรมชาติของเด็ก

“...ผู้ฉลาดย่อมรู้ธรรมชาติของเด็กว่าเด็กวัยใด ลักษณะใด ชอบการฝึกหัดอบรมแบบใด เขาย่อมสังเกตทราบ ว่า เด็กวัยหนึ่งต้องหัด ต้องประคับประคองให้ทำจึงจะได้ผล อีกวัยหนึ่งต้อง

เคี่ยวเข็ญ ต้องบังคับ ต้องกดขี่ให้ทำ จึงจะได้ผล อีกวัยหนึ่งต้องแสดงเหตุผลผัดขิ้นให้เห็นก่อน เพื่อชักนำให้ทำ จึงจะได้ผล แต่ไม่ว่าจะสอนเด็กวัยใด ลักษณะใด ผู้สอนจะต้องลงมือประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างด้วยตนเอง ให้ได้เห็นได้ดูลู่ตลอดเวลา โดยไม่ละเลยความประพฤติปฏิบัติที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในตัวเด็กเป็นอันขาด ไม่ว่างจะเป็นข้อปฏิบัติเล็กน้อย ปลีกย่อยเพียงใด---

(พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๒๒)

หน้าที่สำคัญของนักเรียน

“หน้าที่สำคัญของนักเรียนอยู่ที่เรียนให้เต็มกำลัง และให้สำเร็จ การจะเรียนให้ได้อย่างนั้นจะอย่างไร ก็ต้องเข้าใจว่า เราจะต้องมีวิชาสำหรับสร้างตัวให้มีความสุขความเจริญต่อไปข้างหน้า ถ้าไม่ชวนขวนขวายศึกษาเสียแต่ต้นจะไม่มีโอกาส จะทำให้ชีวิตอับเฉาเป็นคนไร้ประโยชน์ เพราะไม่มีความรู้ติดตัว เมื่อเข้าใจแล้วอย่างนี้ จะได้รับการเรียนขยันเรียนด้วยความบากบั่นอดทน เพราะรู้ซึ่งถึงประโยชน์และคุณค่าของวิชาความรู้---

(พระราชทานแก่คณะครู นักเรียนโรงเรียนวังไกลกังวล
วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๒๑)

หนังสือเป็นคล้ายๆ ธนาคารและออมสิน

“...หนังสือเป็นการสะสมความรู้และทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้สร้างมา ทำมา คิดมาแต่โบราณกาลจนทุกวันนี้ หนังสือจึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นคล้ายๆ ธนาคารความรู้และเป็นออมสิน เป็นสิ่งที่จะทำให้มนุษย์ก้าวหน้าได้โดยแท้---

(พระราชทานแก่คณะสมาชิกห้องสมุดทั่วประเทศ
วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๔)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต. พร่อน อ. ตากใบ จ. นราธิวาส

กีฬาเป็นอุปกรณ์การศึกษาที่สำคัญ

“---การกีฬา นั้น นับเป็นอุปกรณ์การศึกษาที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นการกล่อมเกลาให้เด็กมีจิตใจ อุดหนุน กล้าหาญ รู้แพ้รู้ชนะ ปลุกฝังพลานามัยให้ แข็งแรง เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้มีสมรรถ- ภาพ ทั้งในทางจิตใจและร่างกาย เป็นผลสืบเนื่อง ไปถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติอันเป็นยอดแห่ง การปรารถนา---”

(พระราชทานในวันเปิดการแข่งขันกรีฑานักเรียนประจำปี
วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๔)

ชาตินั้นเปรียบได้กับชีวิตคน

“---ชาตินั้นเปรียบได้กับชีวิตคน กล่าวตาม หลักความจริง คนเราประกอบด้วยร่างกายส่วนหนึ่ง จิตใจส่วนหนึ่ง ทั้งสองส่วนคุ่มกันอยู่บริบูรณ์ชีวิต ก็คงอยู่ ส่วนใดส่วนหนึ่งทำลายไป ชีวิตก็แตกดับ เพราะอีกส่วนหนึ่งจะต้องแตกทำลายไปด้วย ชาติ

ของเรานั้นมีพื้นแผ่นดินและประชากรอันรวมกัน อยู่เป็นส่วนร่างกาย มีศิลปวิทยา มีธรรมเนียม ประเพณี มีความเชื่อถือและความคิดจิตใจที่จะ สามัคคีกันอยู่เป็นปึกแผ่นซึ่งรวมเรียกว่า ‘ความเป็น ไทย’ เป็นส่วนจิตใจ ชาดไทยเราดำรงมั่นคงอยู่ก็ เพราะยังมีทั้งบ้านเมืองและความเป็นไทยพร้อม บริบูรณ์ แต่ถ้าความเป็นไทยของเรามีอันต้องเสื่อม สลายไปด้วยประการใดแล้ว ชาตาก็ต้องสิ้นสูญ เพราะถึงหากบ้านเมืองและผู้คนจะยังอยู่ ก็ไม่มี สิ่งใดประสานยึดเหนี่ยวให้รวมกันอยู่ได้ จะต้อง แตกแยกจากกันไปในที่สุด เหมือนส่วนต่างๆ ของ ร่างกายที่ต้องแตกจากกันเมื่อสิ้นชีวิต---”

(พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๒๑)

พระพุทธศาสนาแสดงความจริงของชีวิต

“...เนื้อหาสาระและกฎเกณฑ์ของพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นจากการค้นหาความจริงของชีวิต ด้วยปัญญามนุษย์ พระพุทธศาสนาแสดงความจริงของชีวิต แสดงทางปฏิบัติที่จะทำให้บรรลุความสุขสูงสุดของชีวิต มีวิธีการสอนที่ยึดหลักเหตุและผล ว่าทุกสิ่งเกิดจากเหตุ ผู้ใดประกอบเหตุอย่างไรเพียงใดก็ได้ผลอย่างนั้นเพียงนั้น หากจะถามว่าพระพุทธศาสนาเป็นอะไร ก็ต้องตอบว่า โดยเนื้อหาที่เป็นเรื่องความจริงของชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นปรัชญา โดยวิธีการสอนที่ยึดหลักเหตุผล พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์ หรือพูดให้ชัดลงไปอีกก็เป็นวิทยาศาสตร์ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงมีความเห็นว่า การสอนพระพุทธศาสนา ที่ถูกต้อง คือการสอนให้คนสามารถพิจารณาหาค้นหาหลักธรรมะจากชีวิต และนำหลักธรรมะนั้น มาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์”

(พระราชทานในการเสด็จฯ พุทธสมามคมแห่งประเทศไทย

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๓)

ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ

“...มีคนเขาบอกว่าธนาคารข้าวนั้นไม่เหมาะสมที่จะเรียก**ธนาคารข้าว** คือคำว่าธนาคารนี้เขาคัดค้านกัน ไม่ทราบว่าเป็นใจของท่านทั้งหลายเข้าใจกิจการนี้หรือไม่ ได้เห็นบ้างหรือไม่ หรือได้คัดค้านในใจบ้างหรือไม่ว่า การใช้คำว่า**ธนาคาร**นี้ไม่ถูก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธนาคารโคกระบือ เขาก็ยังคัดค้าน อาจจะเป็นว่านักธนาคารเขาไม่ชอบใจ ที่ว่านักธนาคารนั้นเขาถือว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ ทำไมจะไปเปรียบเทียบกับโคกระบือ แต่ขอแก้ว่าไม่ใช่แก้ตัว แต่แก้คำว่าธนาคารนั้นอาจจะเรียกว่าเป็นกิจการ อาการก็แปลว่าดีหรืออาคาร ฐานะก็แปลว่าเงินหรือทอง หรือทรัพย์ ที่ใช้สำหรับซื้อขายของ แทนการแลกเปลี่ยนของ ก็เป็นฐานะ ฐานะก็อาจจะ

เรียกว่าเป็นความร่ำรวย ธนาคารก็เป็นอาคารที่เก็บความร่ำรวยไว้ ถ้าหากว่าจะเรียกว่าธนาคารข้าวที่จริงเป็นอาคารเป็นอยู่ คำนี้คนบางคนเขาอยากให้เรียกว่า **กิจการยืมข้าว** ยืมข้าวนี้เขาเรียกกันที่เก็บข้าวจะเรียกกันว่ากิจการที่เก็บข้าวก็ไม่ถูกแล้ว เพราะว่าการธนาคารข้าว นั้น มีกิจการที่เกี่ยวข้องเหมือนการธนาคาร มีข้าวอยู่เป็นทุน และเมื่อชาวบ้านที่อยู่หมู่บ้านที่ตั้งธนาคารข้าว นั้น เขาขาดแคลนข้าว เขาต้องการมีข้าวใช้ เพราะว่าเขายังเกี่ยวไม่ได้ หรือไม่มีเงินไปซื้อ เขาก็มาขอยืมคือกู้จากธนาคารข้าวเสร็จแล้ว เมื่อทำการเก็บเกี่ยวได้เรียบร้อยแล้ว เขาก็จะเอามาคืน หรือเขาอาจจะไปหากินรับจ้างทำงาน จะสร้างถนน หรือสร้างบ้าน หรือมาทำสวน หรืออะไรก็ตาม และมีเงิน เขาก็ซื้อข้าวไปทดแทนข้าวที่เขาขอยืมมา หรือกู้มา โดยมีดอกเบีย---

(พระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๓)

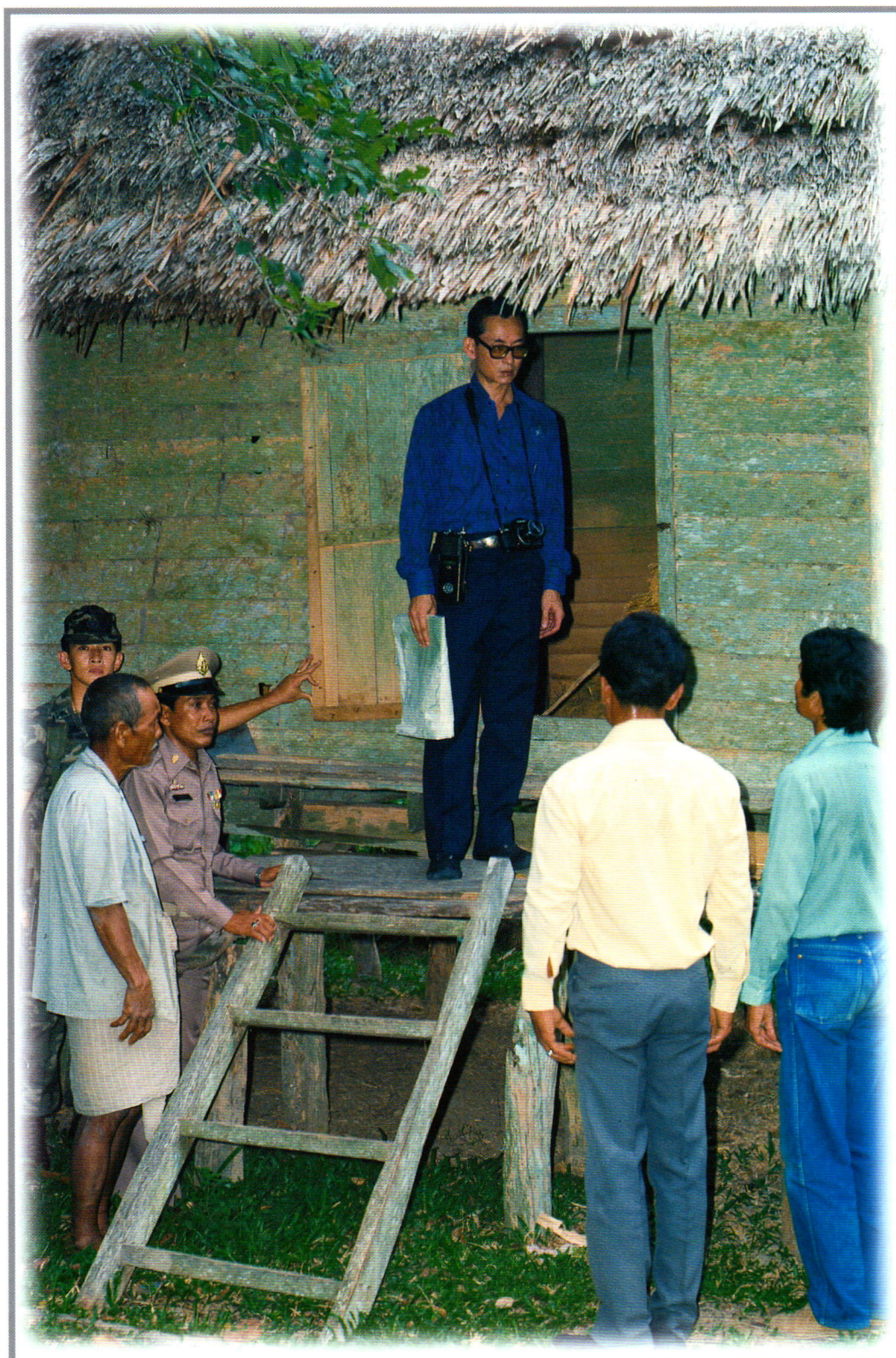
กฎหมายเป็นใหญ่ในบ้านเมือง

“...มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสนใจมากขึ้น และที่จะสนใจจริงๆ ทั้งเวลาเป็นนักศึกษา ทั้งเวลาสำเร็จการศึกษาไปแล้ว จะไปเป็นอาจารย์ หรือจะไปเป็นทนาย จะไปเป็นผู้พิพากษา หรือเป็นอะไรก็ตามในทางอาชีพที่เลือกแล้ว ก็ให้พิจารณาดูจะอย่างไรเพื่อให้มีระเบียบเรียบร้อย และกฎหมายเป็นใหญ่ในบ้านเมือง---

(พระราชทานแก่คณะกรรมการสมาคมทนายความ
แห่งประเทศไทย วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๓)

ศิลปินต้องอาศัยวิชาช่าง

“...ท่านทั้งหลายก็ได้รับปริญญาทางศิลปะแล้ว จึงควรจะคำนึงถึงความเป็นศิลปิน ซึ่งหมายถึงความสามารถตามธรรมชาติที่จะเห็นความงาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ทอดพระเนตรธนาคารข้าว

และคิดถึงความงาม เมื่อเกิดความคิดแล้วก็ต้องอาศัยวิชาความรู้หรือเทคนิค เช่น วิชาช่าง เป็นต้น จึงจะแสดงออกมาเป็นจิตรกรรม ปฏิมากรม หรือศิลปกรรมในลักษณะอื่นๆ ได้ ท่านทั้งหลายจะออกไปมีหน้าที่การงานเกี่ยวข้องกับศิลปะโดยตรงควรจะได้ตระหนักว่าต้องฝึกฝนทั้งความเป็นศิลปินทั้งวิชาช่างของท่านไปพร้อมกัน---

(พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
มหาวิทยาลัยศิลปากร วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๐๗)

หยุดคิดสักนิดเดียวก็นพอ

“---เมื่อวานขึ้นนี้ ได้พูดกับลูกเสือชาวบ้าน ขอร้องให้เขาคิดว่าเมืองไทยคืออะไร เดี่ยวนี้มีความสงบพอสมควร ทุกทวีปในโลกนี้มีการทะเลาะกันอย่างร้ายแรง แล้วเขาได้รับประโยชน์อะไรมั๊ย ทุกคนก็ตายกันหมด อย่างที่เขาตายเป็นแสน แล้วก็มีห้วงจะตายเป็นล้านมีประโยชน์อะไรของเราอย่าไปเอาอย่างเราเอาอย่างมานานแล้วเราทำตัวอย่างมามากแล้ว ตอนนี้อายุไปเอาอย่างที่เขาทำกันให้ดูในทวีปทั้งหมด ก็ที่เอ่ยว่ามีทั้งทวีปอาฟริกา อเมริกา เอเชีย แล้วก็ยุโรปด้วยกันทั้งนั้น ขอย่าให้เป็นอย่างนั้น

ถ้าไม่ให้เป็นอย่างนั้น หมายความว่าทุกคนจะเป็นข้าราชากร จะเป็นพ่อค้าประชาชน เป็นใครก็ตามที่ถือว่าตัวเองเป็นคนไทย ต้องมีความคิดหน่อย ให้มีความคิดที่เรียกว่าใช้ปัญญาเฉียบแหลมหน่อย หยุดคิดสักนิดเดียวก็นพอ คือว่าเรามีปัญหาอะไร แทนที่จะอ้าปากทันทีที่จะพูดไป เราหยุดคิดสักนิด ถ้าฝึกไว้ดี๊ๆ แม้แต่วินาทีเดียวก็นพอ แล้วก็อย่าทำผิด เมื่อไม่ทำผิดแล้ว เรื่องนั้นก็ไม่ได้เกิดเป็นเรื่องร้าย เป็นเรื่องดีทั้งนั้น ที่ขอย่าอย่างนี้ เพราะเรามาดูเห็นชาวต่างชาติ ทั่วโลก มันน่าเศร้าที่สุด ถ้าหาก

ว่าเราประเทศไทยสักประเทศหนึ่งในโลกมีความสงบ มันก็จะดี ตอนนี้อาจจะเป็นตัวอย่างสำหรับประเทศอื่น เราไม่ต้องทำอะไรอื่น เราทำอะไร ให้คิดให้ดีๆ แล้วจึงทำ ทำไป จึงจะถือได้ว่าเป็นไทย---

(พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๕)

ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้พอยู่พอกิน มีความสงบ

“---คนอื่นจะว่าอย่างไรช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอกินพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พอยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่ แบบพอยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอดแต่เรามีความพอยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอยู่พอกินนี้ได้เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ประเทศต่างๆ ในโลกนี้กำลังตก กำลังแย่ กำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยวด ทั้งในอำนาจ ทั้งในความก้าวหน้า ทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิด และมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้พอยู่ดี กินดีพอสมควร ขอย่า พอควร พอยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล---

(พระราชทานแก่คณะผู้แทนสมาคม
องค์การเกี่ยวกับศาสนา ครู นักเรียนโรงเรียนต่างๆ
นักศึกษามหาวิทยาลัย ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗)

รัฐบาล คือคณะที่รักษาประเทศ

“---รัฐบาล แปลว่า คณะที่รักษาประเทศ รักษารัฐ จึงเป็นคณะที่สูงสุด จะต้องหาคนที่มีความตั้งใจตั้งใจที่จะทำหน้าที่อย่างสูงที่สุด ฉะนั้น การที่มาแปลงคำปฏิญญานี้จึงเป็นสิ่งสำคัญเตือนใจว่า หน้าที่สำคัญ จะต้องพิจารณาอยู่เสมอว่า การปกครองประเทศนั้นจะต้องทำในสิ่งที่มีความเร่งด่วนที่สุดก่อน ให้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ และเที่ยงธรรม เพื่อให้รักษาประเทศให้มั่นคงและมีความเจริญก้าวหน้า ฉะนั้นท่านทั้งหลาย ผู้ที่ตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่นี้ ก็จะต้องมีกำลังใจเข้มแข็ง และมีกำลังกายแข็งแรง เพื่อที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ดี ก็ขอให้ท่านได้มีกำลังกายนี้กำลังใจนี้ให้สมบูรณ์ เพื่อปฏิบัติงานโดยมีประสิทธิภาพและมีความสำเร็จ ขอให้ทุกๆ ท่านได้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ในความมั่นคงของประเทศ และความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศเป็นสำคัญ---”

(พระราชทานในโอกาสที่นายกรัฐมนตรีนำคณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๓๗)

ภาษาไทยในพระราชดำรัส และพระบรม-
ราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่อัญเชิญมา
พอเป็นตัวอย่างนี้ นอกจากแสดงให้เห็นถึง
พระปรีชาสามารถในการใช้ภาษาไทยทุกรูปแบบแล้ว
ยังแสดงถึงความห่วงใย ความรักราชนิกร และ
ประเทศชาติเป็นที่สุด จึงเป็นหน้าที่ของคนไทย
ทุกคนต้องช่วยกันรักษาชาติประเทศ ดังที่ทรง
เตือนให้ทุกคนรำลึกไว้เสมอว่า “---ชาติบ้านเมืองนั้น
เป็นที่เกิดที่อาศัย ไม่มีสิ่งใดจะมีคุณ และสำคัญ
ยิ่งไปกว่าได้---”

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

นางณัฏฐกักร จันทวิช

นายอีเวน เซาท์ปี-เทลยัวร์ ประธานองค์การเรือโลกแห่งสหราชอาณาจักรทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสภานแสดงความยินดีจากเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ องค์อุปถัมภ์องค์การเรือโลก เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ เหยียรางวัลเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เป็นเหยียรางวัลมรดกทางทะเลขององค์การเรือโลก ประจำปี ค.ศ. ๑๙๙๒

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ หรือ สุวรรณหงส์ เป็นชื่อเรือพระที่นั่งลำหนึ่งในกระบวนเรือพระราชพิธี หรือ กระบวนพยุหยาตราชลมารค ซึ่งเป็นกระบวนเรือในการเสด็จพระราชดำเนินทางน้ำของพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยา ชื่อเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ปรากฏเป็นครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. ๒๐๙๑ ครั้งนั้นมีชื่อว่า เรือพระที่นั่งชัยสุพรรณหงส์ จากพงศาวดารกล่าวว่า เป็นเรือพระที่นั่งที่ขุนพิเรนทรเทพได้จัดส่งไปเพื่ออัญเชิญพระเทียรราชา ซึ่งขณะนั้นทรงผนวชอยู่ที่วัดราชประดิษฐฐาน ทูลอารณาให้

ทรงลาผนวชขึ้นเสวยราชสมบัติ เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ต่อมาปรากฏชื่อเรือพระที่นั่งนี้ อีกในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่ชื่อเรือเปลี่ยนเป็น เรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์

บทเหเรือ พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ทำให้ชื่อเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายว่าเป็นเรือพระที่นั่งลำหนึ่งในกระบวนพยุหยาตราที่สมเด็จพระเจ้าบรมโกศเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาท และเรียกชื่อว่า เรือพระที่นั่งสุวรรณหงส์ ดังความว่า

“สุวรรณหงส์ทรงพู่ห้อย
เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์

งามขัดข้อยลอยหลังสินธุ์
ลิลลาคเลื่อนเดือนดาชม”

การประกอบพิธีบวงสรวงเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ก่อนนำเรือลงน้ำ

อย่างไรก็ดี เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ บางครั้งเปลี่ยนจากเรือพระที่นั่งศรี เป็นเรือพระที่นั่งไชย โดยจัดเป็นเรือพระที่นั่งลำทรง หรือ เรือพระที่นั่งรองสลับเปลี่ยนกับเรือเหราข้ามสมุทรคือถ้าใช้เรือพระที่นั่งไชยสุพรรณหงส์เป็นเรือพระที่นั่งลำทรง ก็จะใช้เรือเหราข้ามสมุทรเป็นเรือพระที่นั่งรอง ซึ่งการใช้พายในเรือพระที่นั่งรองจะใช้พายทองรองขาด ส่วนเรือพระที่นั่งลำทรงใช้พายทองในพิธีลอยพระประทีป ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ใช้เรือรูปสัตว์ต่างเป็นกระธงหลวง ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ใช้เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช และเรือชัย แดงแทนกระธงใหญ่สองลำ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช ประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ ส่วนเรือชัยตั้งพานพุ่ม ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ใช้เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์แทนกระธงหลวงตั้งพานพุ่ม

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปรากฏชื่อเรือพระที่นั่งราชพิธีใน

กระบวนพยุหยาตราชลมารค ๖๗ ลำ และชื่อเรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์ ปรากฏอยู่ด้วยลำหนึ่ง กล่าวว่าเป็นเรือพระที่นั่งที่มีโขนเรือ (คิระชะ) รูปหงส์ ตกแต่งด้วยสีทอง บนพื้นเรือสีดำ เรือลำนี้มีขนาดเรือยาว ๑๘ วา กว้าง ๕ ศอก ๒ คืบ ๖ นิ้ว ลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว กาลัง ๗ ศอก

จากลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง ของ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งแต่ง พ.ศ. ๒๓๔๐ ปรากฏชื่อเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เป็นเรือพระที่นั่งรองลำหนึ่ง ในกลุ่มเรือพระที่นั่ง ๓ ลำ ซึ่งได้แก่ เรือพระที่นั่งเหมพิมานบรรยงก์ เป็นเรือพระที่นั่งลำทรง เรือพระที่นั่งไกรสรमुख และเรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์ สองลำนี้เป็นเรือพระที่นั่งรอง ในลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง พรรณนาความงามของเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ไว้ว่า

สุพรรณหงส์เห็นเห็นฟ้า	ชมสินธุ์
ดุษฎีพาทรมหินบิน	ฟองฟ้อง
จตุรमुखพิมานอินทร์	อรอาสน์
เป็นที่นั่งรองร้อน	ทุเรศร้างวังเวง

ลวดลายไม้จำหลักลายก้านขตนกคาบบนตัวเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เป็นเรือสำคัญลำหนึ่งมาตลอดจนเสื่อมสภาพลง และปลดระวางเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ กล่าวได้ว่า เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ลำที่กล่าวนี้ได้เป็นต้นแบบของ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ลำปัจจุบันซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พลเรือตรี พระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) เป็นสถาปนิกต่อเรือนี้ และโปรดเกล้าฯ ให้เรียกนามเรือว่า “สุพรรณหงส์”

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ลำปัจจุบันประกอบพิธีลงน้ำวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๔ น้ำหนัก ๑๕.๖ ตัน กว้าง ๓.๑๕ เมตร ยาว ๔๔.๗๐ เมตร ลึก ๐.๙๐ เมตร กินน้ำลึก ๐.๔๑ เมตร ฝีพาย ๕๐ นาย นายท้าย ๒ นาย นายเรือ ๒ นาย พายที่ใช้เป็นพายทอง พลพายจะพายในท่านกบิน และถือเป็นธรรมเนียมว่า ถ้าจะเปลี่ยนท่าพายเป็นพายธรรมดา หรือพายกระเดียด จะต้องรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตเสียก่อน จึงเปลี่ยนท่าพายได้ กล่าวได้ว่า เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ได้รับ

การบูรณะซ่อมแซมตลอดมาโดยความร่วมมือกันระหว่างกองทัพเรือกับกรมศิลปากรเท่าที่มีหลักฐานในการซ่อมครั้งสำคัญๆ ซึ่งเป็นการซ่อมใหญ่ ตั้งแต่เปลี่ยนไม้ตัวเรือ ตอกหมัน และเขียนซ่อมลายลงรักปิดทองหลายครั้ง ดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๑๐ ซ่อมเพื่อใช้ชั่วคราวให้ทันใช้ในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้ากฐิน โดยให้แล้วเสร็จภายในวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๐

- พ.ศ. ๒๔๑๒ ซ่อมใหญ่ โดยซ่อมทำตัวเรือใหม่ทั้งหมด ตั้งแต่วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๒ จนถึง วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๓ ต่อจากนั้นมีการเขียนซ่อมลวดลายเรือ และเครื่องตกแต่งประกอบเรือ ตั้งแต่วันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๓ จนถึงวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๑๕

- พ.ศ. ๒๔๒๔ ซ่อมใหญ่เปลี่ยนไม้ตัวเรือที่ชำรุดบางส่วน ตกแต่งลวดลายลงรักปิดทองทาสีเรือใหม่และอื่นๆ เพื่อให้ทันใช้ในงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๕ เริ่มซ่อมทำตั้งแต่วันที่ ๔ กันยายน

พ.ศ. ๒๕๒๔ จนถึงวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

- พ.ศ. ๒๕๓๐ ซ่อมเปลี่ยนตัวไม้ที่ผูก
ตอกหมั่น ตกแต่งลวดลายลงรักปิดทอง ทาสีเรือ
ใหม่ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐
- วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐

- พ.ศ. ๒๕๓๙ ซ่อมตัวเรือ ตอกหมั่น
ตกแต่งลายกระจิงที่ตัวเรือและพระแท่นกัญญา
ตกแต่ง จัดทำรูปเทพนมโลหะประดับตกแต่งฐาน
บุษบกเตียงลา ๒ ตัว แกะสลักนาคปักประดับ
หลังคาบุษบก ๕ ตัว ซ่อมและแกะสลักสาหร่าย
ประดับเสา ๔ ต้น เสริมความมั่นคง เพื่อให้ทัน
งานพระราชพิธีกาญจนาภิเษก และเสด็จพระราช
ดำเนินถวายผ้าพระกฐิน โดยซ่อมตั้งแต่วันที่ ๕
เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๙-วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ.
๒๕๓๙

- พ.ศ. ๒๕๔๒ ซ่อมแซมลายรดน้ำ ลงรัก
ปิดทองทั้งลำ ซ่อมกระฉากปิดทองประดับกระฉาก
ปิดทองประดับกระฉากที่ฐานบัลลังก์กัญญา
ตกแต่งติดผ้า幔เรือ และปลูกตมรมภายในบัลลังก์
กัญญาใหม่ เริ่มดำเนินการวันที่ ๑๖ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยทางหุ่นส่วน ปวช. ลิขิตการสร้าง

การจัดกระบวนพยุหยาตราชลมารคใน
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
มหาราช มีกระบวนพยุหยาตราชลมารคจนถึง
พ.ศ. ๒๕๔๒ รวม ๑๑ ครั้ง ด้วยกันคือ

๑. กระบวนพยุหยาตราชลมารคในการ
ฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๕๐๐ ในครั้งนั้นเรียกว่า “กระบวนพยุห-
ยาตรา” เพราะเป็นกระบวนเรือพระราชพิธี
อัญเชิญพระพุทธรูป พระไตรปิฎก และพระสงฆ์
แห่ไปตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา

๒. กระบวนพยุหยาตรา (น้อย) ชลมารค
ในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน
ณ วัดอรุณราชวราราม วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๕๐๒ ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงมีพระราชดำริที่จะฟื้นฟูพระราชประเพณี การ
เสด็จถวายผ้ากฐินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารค

๓. กระบวนพยุหยาตรา (น้อย) ชลมารค
ในการเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีถวายผ้า
พระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม วันที่ ๒ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๕๐๔

๔. กระบวนพยุหยาตรา (น้อย) ชลมารค ใน
การเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีถวายผ้า
พระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม วันที่ ๒๒ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๐๕

๕. กระบวนพยุหยาตรา (น้อย) ชลมารค
ในการเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีถวายผ้า
พระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม วันที่ ๓๐ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๐๗

๖. กระบวนพยุหยาตรา (น้อย) ชลมารค
ในการเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีถวายผ้า
พระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม วันที่ ๑๙ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๐๘

๗. กระบวนพยุหยาตรา (น้อย) ชลมารค
ในการเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีถวายผ้า
พระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม วันที่ ๒๗ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๑๐

๘. กระบวนพยุหยาตรา (ใหญ่) ชลมารค
เฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี วันที่ ๕
เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ และวันที่ ๑๓ เมษายน
พ.ศ. ๒๕๒๕ จัดกระบวนพุทธพยุหยาตรา อัญเชิญ
พระพุทธรูปหีบห่อออกให้ประชาชนสงฆ์ในวัน
สงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ของไทย เพื่อเป็นสิริ
มงคลด้วย แต่วันที่ ๑๓ เมษายน มีได้อัญเชิญเรือ
พระที่นั่งสุพรรณหงส์ออก

๙. กระบวนพยุหยาตรา (ใหญ่) ชลมารค
ในการเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีถวายผ้า
พระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม วันที่ ๑๖ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๓๐

๑๐. กระบวนพยุหยาตรา (ใหญ่) ชลมารค

ในการเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙

๑๑. กระบวนพยุหยาตรา (ใหญ่) ชลมารค ในการเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒

รางวัลเกียรติยศมรดกทางทะเล

นอกจากความงดงามในศิลปกรรมที่ประกอบขึ้นเป็นเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ประกอบกับเป็นเรือที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยแล้ว ยังมีความสำคัญในความเป็นมรดกของโลก

เหรียญรางวัลมรดกทางทะเล “เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์” ขององค์การเรือโลกแห่งสหราชอาณาจักร ประจำปี ค.ศ. ๑๙๙๒

ลำหนึ่งที่แสดงถึงความมีอัจฉริยะในการต่อเรือของช่างไทยสมัยโบราณ ที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติได้อย่างดียิ่ง นอกจากนี้ยังเป็นงานศิลปกรรมที่รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ จึงได้ทะนุบำรุงเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์เป็นอย่างดี จนสามารถนำมาใช้ในการพระราชพิธีต่างๆ มาจนปัจจุบัน อันถือได้ว่าเป็นการสืบทอดความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในการต่อเรือ การเดินเรือ และการค้าขายทางทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งกำเนิดขึ้นมาเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว

ด้วยความสำคัญของเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ดังกล่าวมาแล้ว จึงทำให้องค์การเรือโลกแห่งสหราชอาณาจักร ให้ความสนใจส่งผู้แทนมาพิจารณามอบรางวัลเรือโลกแก่เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ต่อมาในวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ (ค.ศ. ๑๙๙๒) คณะกรรมการองค์การ WORLD SHIP TRUST ประกอบด้วย นายอีเวน เซาท์บี-เทลยัวร์ (MR. EWEN SOUTHBY-TALYOUR) ประธานองค์การเรือโลก (WORLD SHIP TRUST) นายไมเคิล ไทเนน (MR. MICHAEL TYNAN) นักกฎหมายประจำองค์การฯ และนายเจมส์ ฟอริซซ์ (MR. JAMES FORSYTHE) ได้เดินทางมายังราชอาณาจักรไทย และได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหรียญรางวัลมรดกทางทะเลขององค์การเรือโลก “เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์” (THE WORLD SHIP TRUST MARITIME HERITAGE AWARD “SUPHANNAHONG ROYAL BARGE”) ประจำปี ค.ศ. ๑๙๙๒ จากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเหรียญรางวัลดังกล่าวให้แก่ นายสุวิชัย รัตติภูมิ อธิบดีกรมศิลปากร ในขณะนั้น ซึ่งเป็นกรมที่รับผิดชอบดูแลรักษาเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ปัจจุบันเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ และเหรียญรางวัลมรดกทางทะเล

H.M. YACHT BRITANNIA

I am delighted that the World Ship Trust has decided to honour the Fine Arts Department of the Ministry of Education for its care of the Suphannahong Royal Barge. The preservation of this interesting and historic craft will be very much appreciated by future generations. It is an important part of Thailand's heritage and I congratulate all those who have had a part in keeping it in such excellent condition.

Patron
International Maritime Heritage Year

1992

หนังสือจากองค์การเรือโลก แห่งสหราชอาณาจักร มอบรางวัลมรดกทางทะเลแก่
เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ของราชอาณาจักรไทย

ขององค์การเรือโลก “เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์” จัดแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี ในคลองบางกอกน้อย นอกจากนี้ เจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ (DUKE OF EDINBURGH) ทรงส่งสาส์นแสดงความยินดีในโอกาสที่เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ได้รับรางวัลดังกล่าวด้วย

องค์การเรือโลก แห่งสหราชอาณาจักร เป็นองค์การที่ได้จดทะเบียน เป็นองค์การการกุศลอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๙) มี ดยุกแห่งเอดินบะระ เป็นองค์อุปถัมภ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาและความรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเดินเรือ การต่อเรือ ส่งเสริมการทะนุบำรุงรักษาเรือสมัยโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ทั้งต่อโลกและมนุษยชาติ เพื่อให้เป็นมรดกที่ล้ำค่าที่สาธารณชนรุ่นหลังจะได้ชื่นชมต่อไป รวมทั้งดำเนินการสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรือต่างๆ เพื่อบันทึกไว้เป็นหลักฐานและเป็นประโยชน์ในการทะนุบำรุงเรือนั้นๆ

องค์การเรือโลกได้เคยมอบรางวัลแก่องค์กรบุคคลและเรือต่างๆ แล้ว ๑๒ เหรียญ ที่สำคัญมีเรือวาซา (WASA) ของสวีเดน เรือแมรีโรส (MARY ROSE) ของสหราชอาณาจักร เรือจิลแลนด์ (JYLLAND) ของเดนมาร์ก เรือยูเอสเอสคอนสติติวชัน (USS CONSTITUTION) ของสหรัฐอเมริกา และในปีเดียวกับที่มอบเหรียญรางวัลให้แก่เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ของราชอาณาจักรไทยก็ได้มอบรางวัลให้แก่เรือมิคาซา (MIKASA) ของญี่ปุ่นด้วย

เครื่องแต่งกายโบราณละคร

นายปัญญา นิตยสุวรรณ

เครื่องแต่งกายผู้แสดงโขนตัวลิง (ทูลมาน)

๖ เครื่องแต่งกายโขนนั้น ท่านผู้รู้เล่าว่าแต่เดิม ได้มาจากเครื่องแต่งกายของผู้เล่นชักนาค ดึกดำบรรพ์ ในพระราชพิธีอินทราภิเษก การเล่น ชักนาคดึกดำบรรพ์ในพระราชพิธีอินทราภิเษก คือ การเล่นกวนน้ำอมฤต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์เล่าเรื่องกวน น้ำอมฤตไว้เป็นเรื่องย่อๆ ในหนังสือ “บ่อเกิดแห่ง รามเกียรติ์” ว่า

“เทวดาและอสูรอยากจะได้ใคร่อยู่คง พ้นจาก ความตาย จึงชวนกันกวนเกษียรสมุทรทำน้ำอมฤต

เอาเขามนตร์คีรีเป็นไม้กวนเอาพญาวาสูกีรีเป็นเชือก พญาวาสูกีรีพันพิษเป็นไฟพากันได้ความเดือดร้อน พระนารายณ์เชิญให้พระอิศวรเสวยพิษเพื่อดับ ความร้อน พระอิศวรก็เสวยพิษเข้าไป (พระศอจึง เป็นสีนิลเพราะพิษไหม้) เทวดาและอสูรชักเขา มนตร์คีรีหมุนกวนไปอีก จนเขาทะลุลงไปใต้โลก พระนารายณ์จึงอวตารเป็นเต่าไปรองรับเขามนตร์ คีรีไว้มิให้ทะลุเลยไปได้อีก การกวนจึงกระทำต่อ ไปได้สะดวก เทวดากับอสูรทำสงครามกันชิง น้ำอมฤต พระนารายณ์ฉวยน้ำอมฤตไปเสีย

เครื่องแต่งกายพระ - นาง

พ้นจากฝั่งเกษียรสมุทรแล้ว พวกอสูรมิได้มีโอกาส
กินน้ำอมฤตก็ตายในทิวเขานั่นมาก เทวดาจึงได้
เป็นใหญ่ในสวรรค์”

การเล่นชักนาคดึกดำบรรพ์ จะต้องสร้าง
รูปจำลองภูเขามนทศิรีที่สนามกลางแจ้ง ทำตัว
พญานาคพันรอบๆ ภูเขานั้น แล้วมีผู้แต่งกายเป็น
อสูร เทวดา พาลี สุคริพ วานรบริวาร ตลอดจน
เทพเจ้าต่างๆ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์
พระอินทร์ เป็นต้น การแต่งกายของผู้ที่เล่น
ชักนาคดึกดำบรรพ์นี้เอง ที่ผู้แสดงโขนนำมาใช้เป็น

เครื่องแต่งกายในเวลาแสดงโขน

ส่วนการแต่งกายของผู้แสดงละครในสมัย
โบราณ ปรากฏตามหลักฐานว่าแต่งอย่างคนสามัญ
แต่จัดแต่งให้รัดกุมขึ้นเพื่อทำบทยุทธ์สะดวก
สำหรับเรื่องตัวละครแต่งกายแบบสามัญชนนี้
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าว่า ละครพม่าที่เมืองร่างกุ้งที่พระองค์
เคยเสด็จไปทอดพระเนตรก็แต่งกายเป็นคนสามัญ
ไม่ได้ใช้เครื่องแต่งตัวแปลกกว่าปกติแต่อย่างใด
ละครไทยในสมัยโบราณแต่งตัวเป็นแบบคน

ธรรมดาตั้งกล่าวแล้ว นอกจากเวลาจะทำทเป็น
ผู้หญิงก็ห่มผ้าสไบเฉียง หรือถ้าจะให้ทราบว่าเป็น
ยักษ์ลิงก็เขียนหน้า หรือสวมหน้ากาก เครื่อง
แต่งกายของละครที่เรียกว่าแบบยืนเครื่องอย่าง
ที่แสดงกันในปัจจุบันนี้เป็นของที่คิดประดิษฐ์ขึ้น
ภายหลัง โดยประดิษฐ์เครื่องแต่งตัวชุดนายโรง
หรือตัวพระขึ้นก่อน ประกอบด้วยสนับเพลา ผ้านุ่ง
กรองคอ ทับทรวง สังกวาล และเครื่องสวมศีรษะที่
เรียกว่าเทริด การแต่งกายของตัวนายโรงไม่สวมเสื้อ
ละครโรงหนึ่งๆ จะมีตัวละครแต่งกายแบบนี้อยู่
เพียงคนเดียวคือตัวนายโรง ดังนั้นจึงเรียกตัว
ละครที่เป็นนายโรงว่า **“ตัวยืนเครื่อง”**

ต่อมาได้ประดิษฐ์เครื่องแต่งกายละครขึ้น
เป็น ๒ อย่าง คือแต่งตัวยืนเครื่องหรือที่เรียกกัน
ว่าแต่งพระอย่างหนึ่ง กับแต่งนางอีกอย่างหนึ่ง ซึ่ง
เป็นแบบฉบับของเครื่องแต่งกายโขนละครที่ใช้สืบ
มาจนถึงสมัยปัจจุบัน เครื่องแต่งกายที่ประดิษฐ์
ขึ้นนี้มีการแก้ไขตัวยืนเครื่องหรือตัวพระให้ผิดไป
จากเดิมบ้าง กล่าวคือแต่เดิมตัวนายโรงสวมสนับ
เพลากรอมถึงข้อเท้า เปลี่ยนมานุ่งให้เชิงอยู่เพียง
แค่เข่า ผ้านุ่งที่เคยนุ่งแบบหยักกรังก็ลดเชิงลงมา
ถึงหัวเข่า และเพิ่มเครื่องแต่งกายขึ้นมาอีกอย่าง
หนึ่งคือ เสื้อแขนยาว ส่วนเครื่องแต่งกายตัวนาง
นุ่งผ้าจีบกรอมถึงเข่า และห่มผ้าแถบลายทอง
สะพักสองข้างพาดชายไว้ข้างหลังให้ชายผ้าเสมอกัน
การแต่งกายของตัวพระนั้นจะเป็นตัวเอกหรือตัวรอง
ก็แต่งยืนเครื่องทั้งนั้น ผิดกันแต่เครื่องประดับ
ศีรษะ ท้าวพญามหากษัตริย์ใส่ชฎา ตัวเสนา
อำมาตย์ใช้แต่ผ้าโพกศีรษะ การแต่งกายของตัวนาง
ก็ต่างกันที่เครื่องสวมศีรษะเช่นเดียวกัน เครื่อง
ละครที่คิดขึ้นใหม่นี้ แต่เดิมเป็นแบบของหลวง
ต่อมาพวกละครข้างนอกลอกเลียนแบบอย่างไป
แต่งบ้าง เพราะปรากฏว่าในสมัยแรกตั้งกรุง
รัตนโกสินทร์เจ้านายและข้าราชการที่รวบรวมผู้คน
ฝึกหัดโขนละครขึ้น คิดแบบอย่างสร้างเครื่องแต่ง

กายโขนละครคล้ายคลึงกับเครื่องต้นเครื่องทรง
จึงโปรดให้ตราพระราชกำหนดห้ามพวกโขนละคร
แต่งกายแบบยืนเครื่องที่มีมงกุฎ ชฎา ชายไหวชาย
แครง กรรเจียกจร ดอกไม้ นุ่งโจงไว้หางหงส์ ต้อง
อย่างเครื่องต้นเครื่องทรง และทรงกำหนดให้ตัว
ละครแต่งแบบนุ่งผ้าตีปีก สำหรับตัวนางให้สวมรัด
เกล้า แต่อย่ามีการเจียกจรและดอกไม้ทัด สมเด็จ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา
นุวัตติวงศ์ ทรงมีลายพระหัตถ์ประทับทานหม่อมเจ้า
หญิงพิไลยเลขา ดิศกุล เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๘๐ ความว่า

“ยังมีอีกสิ่งหนึ่งคือ จรหู เข้าใจว่า เกี่ยวกับ
มงกุฎและชฎา แต่เปล่าเลย ที่แท้คือ ดอกไม้ทัด
และอุบะห้อยหูเท่านั้น กนกตัวบนคือ ดอกไม้ทัด
ใต้ลงมานั้นคือ พวงอุบะ เป็นดอกไม้ทัดกับอุบะ
ดอกไม้ทองแล้วพวกละครยังไม่รู้ไหนหน่ เอวดอก
ไม้ทัดกับอุบะดอกไม้สดแขวนแซมกับดอกไม้ทอง
เข้าไปอีก เห็นได้ว่าการทัดและห้อยอุบะดอกไม้สด
นั้น เป็นวิธีเก่าแก่มาทีเดียว”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธ-
เลิศหล้านภาลัย ได้มีการประดิษฐ์เครื่องสวม
ศีรษะขึ้นใช้แทนผ้าโพก สำหรับตัวละครหลวงแต่ง
เรียกว่าบันจุเหรีจ และให้ใช้เฉพาะตัววิเหณาตอน
ปลอมเป็นปันหยีและบุษบาที่ปลอมเป็นอุณาการณ
ซึ่งเป็นโจรป่าทั้งสองคน (คำว่าบันจุเหรีจ แปลว่า
โจรป่า) ต่อมาจึงได้อนุญาตให้ตัวละครอื่นๆ
ใช้บันจุเหรีจได้ เช่น ไกรทอง และขุนแผน เป็นต้น
สำหรับเครื่องประดับศีรษะสตรีที่ประดิษฐ์ขึ้น
ในรัชกาลนี้ คือ กระบังหน้า

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ ได้มีผู้คิดประดิษฐ์
รัดเกล้าอย่างดีขึ้นใช้เฉพาะละครหลวง และห้าม
ตัวละครภายนอกนำไปใช้ จนกระทั่งรัชกาลที่ ๕
เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ จึงทรงเลิกการห้ามปราม
เป็นอันว่าตัวโขนละครทั้งหลายแต่งกายกันได้
ตามใจชอบ และได้มีการดัดแปลงแก้ไขเครื่อง

แต่งกายกันเรื่อยมา โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายละคร
ในสมัยที่เกิดมีละครพื้นทาง แสดงเรื่องของชาว
ต่างชาติ เช่น จีน พม่า มอญ ลาว เขมร ฯลฯ การ
แต่งกายของตัวละครพื้นทาง จะแต่งตามแบบ
เครื่องแต่งกายของชนชาติที่นำเรื่องมาแสดงละคร

ได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่า แต่เดิมเครื่อง
แต่งกายของตัวนายโรงหรือตัวพระนั้นมิได้สวมเสื้อ
เพ็งจะมาสวมเสื้อแขนยาวในภายหลังพร้อมการ

ปรับปรุงเครื่องแต่งกายของตัวนาง ต่อมาการสวม
เสื้อของตัวละครที่แสดงเป็นตัวพระนิยมสวมแขน
สั้น มีกนกที่ปลายแขน แต่ตัวโขนก็ยังคงสวมเสื้อ
แขนยาวมีอินทรีอยู่บนบ่าทั้งสองข้างเช่นเดิม
การสวมเสื้อแขนยาวของตัวโขนนั้น นอกจากจะ
สวมให้ครบตามแบบของเครื่องแต่งกายยืนเครื่อง
พระแล้ว สีของเสื้อที่สวมยังเป็นการบ่งบอกถึงสี
ผิวของตัวโขนตัวนั้นๆ อีกด้วย เช่น ทศกัณฐ์

เครื่องแต่งกายผู้แสดงโขนตัวยักษ์ (ทศกัณฐ์)

พระราม กุมภกรรณ อินทรชิต พระอินทร์ มีผิว
กายสีเขียวตามพงศาวดารเรื่องรามเกียรติ์ ก็สวมเสื้อ
สีเขียว ยักษ์หรือลิงที่มีผิวกายสีใดก็สวมเสื้อสีนั้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงปรับปรุงเสื้อของตัว
โขนฝ่ายยักษ์ให้มีลำตัวสีหนึ่งและแขนอีกสีหนึ่ง มี
ความหมายว่าสีของแขนเสื้อคือสีผิวของตัวโขน
ส่วนสีของลำตัวคือสีเกราะที่สวมใส่ในเวลาออกศึก
สีของผ้าที่ใช้ทำตัวเสื้อมักจะเป็นสีที่ตัดกับสีแขนเสื้อ
เช่น ทศกัณฐ์ แขนเสื้อเป็นสีเขียวตามสีกาย ตัว
เสื้อที่สมมติเป็นเกราะมักจะเป็นสีแดง หรือแขน
เสื้อสีแดงซึ่งสมมติเป็นสีผิวของยักษ์ที่มีกายสีแดง
ตัวเสื้อที่เป็นเกราะก็จะใช้สีเขียว

การแสดงโขนในสมัยรัชกาลที่ ๖ ตัวโขน
สวมเกราะแบบที่เป็นตัวเสื้อสีหนึ่ง และแขนสีหนึ่ง
ซึ่งตัวเสื้อนั้นสมมติเป็นเกราะดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
นอกจากนี้ยังมีเกราะอีกแบบหนึ่ง คือเกราะที่เป็น
สายคาดรอบอก เช่น ทศกัณฐ์ตอนที่แต่งกาย
สวยงาม มีผ้าห้อยไหล่และถือพัดดำมัจจุ ซึ่งเป็น
เครื่องแต่งตัว ในตอนลงสวนจะไปเกี่ยวนางสีดา
ก็ยังมีเกราะคาดรอบอกอยู่ด้วย เรื่องทศกัณฐ์มี
เกราะคาดรอบอกนี้ บางท่านอ้างว่าที่จริงเป็น
เครื่องประดับปิดรอยงาช้างที่พระอิศวรทรงขว้าง
ปักอกทศกัณฐ์แล้วพระวิศวกรรมเลื่อยงาส่วนที่
ยื่นออกมาในรูปร่างของเกราะรัดรอบอก ด้วย
เหตุนี้เครื่องแต่งตัวทศกัณฐ์จึงต้องมีเกราะรัดรอบ
อกเป็นประจำ ส่วนตัวโขนอื่นๆ มิได้เคร่งครัดใน
เรื่องต้องสวมเกราะแต่อย่างใด ในการแสดงโขน
แต่ละครั้งไม่ว่าจะเป็นศึกกุมภกรรณ ศึกอินทรชิต
หรือศึกยักษ์ต่างเมืองคือญาติสนิทมิตรสหายของ
ทศกัณฐ์ บรรดาพญายักษ์เหล่านั้นก็ได้สวม
เกราะออกรบ เพราะถือว่าไม่มีความจำเป็น ส่วน
พระรามนั้นตามเรื่องรามเกียรติ์ จะต้องสวมเกราะ
ออกรบเป็นประจำ ทั้งนี้เพราะว่าเกราะที่พระราม
สวมนั้น เป็นเกราะของพระอิศวรที่ทรงเนรมิตขึ้น
เมื่อคราวเสด็จไปปราบอสูรตรีบุรุษ เกี่ยวกับเกราะ

ของพระอิศวรนี้ มีบทพระราชนิพนธ์ในพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ว่า

“ตรัสแล้วเอากำลังพรหมเสศ ประสมเดชพระองค์อันแก่วรเกล้า
เป็นเกราะเพชรอลงกตรจนา ศักดาล้ำเลิศหาตรี”

หลังจากพระอิศวรปราบอสูรตรีบุรุษแล้ว ก็
โปรดประทานเกราะที่ทรงสวมใส่ในวันนั้นให้แก่
พระอัครเตชดาบส เพื่อเก็บรักษาไว้ถวายแก่พระราม
เพื่อสวมใส่ไปทำสงครามกับพญายักษ์ ความตอน
นี้ในบทพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ มีว่า

“เกราะแก้วนั้นมอบแก่ดาบส พระอัครเทพรพตมานเกล้า
คอยพระทริภักษจักรา จะอวดารลงหาปราบยักษ์
ให้ถวายพระองค์ทรงครุฑ สำหรับกันอาวุธปักษ์”

ถ้าจะยึดถือตามเรื่องรามเกียรติ์บทพระราช
นิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ ดังที่ยกตัวอย่างมานี้พระราม
ก็ต้องสวมเกราะทุกครั้งเมื่อออกรบ แต่ในการ
แสดงโขน พระรามจะไม่ได้สวมเกราะออกรบ
นอกจากศึกมัจกรกัณฐ์เท่านั้นที่พระรามสวมเกราะ
ออกรบ ทั้งนี้เพราะเรื่องราวในตอนนั้นมัจกรกัณฐ์จะ
ต้องแผลงศรธนูเกราะของพระรามขาด ดังนั้นใน
การแสดงโขนชุดศึกมัจกรกัณฐ์ ผู้จัดเครื่องโขนจะ
จัดเกราะให้ตัวพระรามแต่ง คนแต่งเครื่องที่แต่
เดิมเรียกว่า “ลูกคู่” ก็จะเย็บเกราะติดรอบอกพระ
ราม ทางด้านที่เป็นรอยต่อก็จะเย็บด้วยด้ายเพียง
เส้นเดียว เพื่อจะให้ขาดออกจากกันได้ง่าย ๆ เวลา
แสดงเมื่อมัจกรกัณฐ์ทำท่าแผลงศรไปยังพระราม
ตัวตลกก็จะถือลูกศรออกมาทำท่ารบกับพระราม
แล้วแทงลูกศรไปที่เกราะพระราม พระรามก็จะ
ช่วยให้เกราะขาดโดยสะดวก ด้วยการใช้นิ้วดึง
ด้ายที่เย็บไว้ให้เกราะขาดออกจากกัน

ปัจจุบันนี้การแสดงโขนมิได้เคร่งครัด ที่จะ
ต้องให้ตัวโขนที่เป็นพญายักษ์เวลาออกรบต้อง

สวมเกราะ นอกจากทศกัณฐ์และพระรามในตอนรบกับมังกรกัณฐ์เท่านั้น ทั้งนี้เห็นจะเป็นเพราะผู้ประดิษฐ์เครื่องแต่งกายโขนคงจะพิจารณาเห็นว่าเกราะมิได้เป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะต้องนำมาแต่งให้ตัวโขนทุกตัว เพราะจะทำให้ราคาจัดสร้างเครื่องแต่งตัวโขนเพิ่มขึ้นไปอีก

เครื่องแต่งกายของผู้แสดงโขน นอกจากจะเน้นที่สีเสื้อตามลักษณะสีของตัวละครตามพงศ์ในเรื่องรามเกียรติ์ ว่าทศกัณฐ์สีเขียว พระรามสีเขียว พระลักษณ์สีเหลือง แสงอาทิตย์สีแดง ฯลฯ แล้วยังมีสีของผ้าถุงอีกด้วย ผ้าถุงของผู้แสดงโขนนั้นผู้จัดเครื่องแต่งกายโขนจะจัดสีของผ้าถุงให้ตัดกับสีเสื้อ เช่น เสื้อสีเขียวให้ถุงผ้าสีแดง เสื้อสีแดงให้ถุงผ้าสีเขียว เป็นต้น แต่มีตัวโขนอยู่ตัวหนึ่งที่สวมเสื้อขาวและถุงผ้าขาว คือ หนุมาน การแสดงโขนของคณะเอกชนทั่วไปนิยมให้หนุมานแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าสีขาว เข้าใจว่าจะได้แสดงเป็นสีขาวไปทั้งตัว สอดกับที่พงศ์ในเรื่องรามเกียรติ์กล่าวว่าหนุมานเป็นลิงเผือก แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชวิจารณ์ว่า ถ้าให้หนุมานนุ่งผ้าขาวก็เปรียบเหมือนเป็นลิงแก่ผ้า ดังนั้นจึงโปรดให้หนุมานนุ่งผ้ายกลีแดง การแสดงโขนของกรมศิลปากรก็ให้หนุมานนุ่งผ้ายกลีแดงสืบมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ส่วนคณะโขนเอกชนทั่วไปหลายคณะยังนิยมให้หนุมานนุ่งผ้าสีขาวอยู่ตามเดิม แต่มีบางคณะที่ปรับปรุงตามแบบอย่างของกรมศิลปากรให้หนุมานนุ่งผ้ายกลีแดง

เครื่องแต่งกายโขนละคร นอกจากเสื้อผ้าอาภรณ์แล้ว ยังมีเครื่องประดับศีรษะที่เรียกว่า **“ศิราภรณ์”** อีกด้วย สำหรับโขนนั้นแต่เดิมผู้แสดงเป็นยักษ์ พระ ลิง จะสวมหัวโขนปิดหน้าทั้งหมด เว้นแต่ตัวนางที่สวมศิราภรณ์คือ มงกุฎ รัดเกล้า และกระบังหน้า เมื่อโขนนำเอาศิลปะการแสดงละครในคือการร้องเพลง การจับระบำรำฟ้อนเข้ามาผสมในการแสดงโขน เกิดเป็นการแสดงโขนโรงในขึ้นมาผู้แสดงโขนเป็นตัวพระและเทพเจ้าต่างๆ จึงเปลี่ยนมาสวมชุดาแทนการสวมหัวโขนตามแบบเดิม สำหรับตัวนางที่เป็นมนุษย์และนางฟ้ากำหนดให้สวมมงกุฎ ตัวนางยักษ์สวมรัดเกล้า ถ้าเป็นนางยักษ์สูงศักดิ์สวมรัดเกล้ายอด นางยักษ์ที่มีศักดิ์รองลงมาสวมรัดเกล้าเปลว นางก้านัลสวมกระบังหน้า

ส่วนการแสดงละครทั้งละครนอกและละครใน สวมเครื่องประดับศีรษะเหมือนกัน คือผู้แสดงเป็นตัวพระ สวมชุดา และปิ่นจุเหรีจ ตัวนางที่มีศักดิ์สูงสวมรัดเกล้ายอด ตัวนางที่มีศักดิ์รองลงมาสวมรัดเกล้าเปลว และนางก้านัลสวมกระบังหน้า

สำหรับเครื่องประดับศีรษะของผู้แสดงละครพื้นทาง จะสวมศิราภรณ์เลียนแบบเครื่องประดับศีรษะของชนชาติที่น่าเรื่องมาแสดงละคร เช่น สวมเครื่องประดับศีรษะแบบจีน แบบพม่า แบบลาว ฯลฯ เป็นต้น

น้ำศักดิ์สิทธิ์

นางสาวทรงสรณ์ นิลกำแหง
รองเลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน

๒ น้ำ

มีใช้จะมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เท่านั้น ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ น้ำได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์สะอาดอันเป็นสวัสดิมงคล คติเช่นนี้ปรากฏในแทบทุกชาติทุกภาษา

น้ำศักดิ์สิทธิ์ คือน้ำที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่ต้องพลีกรรมนำมาจากแหล่งน้ำสำคัญที่กำหนดไว้โดยเฉพาะ แล้วเสกด้วยพระพุทธรูปหรือเทพมนตรีให้เกิดสวัสดิมงคลก่อนนำไปเข้าพิธี ดังเช่นน้ำมูรธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก หรือน้ำสรงอภิเษกในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ และพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ พุทธศักราช ๒๕๕๒ นี้

การสรงน้ำมูรธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกมีมาแต่โบราณ เริ่มปรากฏหลักฐานแน่ชัดในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หลังจากพระมหากษัตริย์ทรงโสรจสงฆ์สัสดารามูรธาภิเษกแล้ว สมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะ พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ เสนาบดี พระมหาราชครู จะถวายน้ำพระพุทธรูปหรือน้ำเทพมนตรี ที่บรรจุในพระเศียรและพระมหาสังข์ต่างๆ น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่สรงมูรธาภิเษกจะต้องพลีกรรมมาจากแหล่งน้ำสำคัญตามโบราณราชประเพณี ทั้งมีการเพิ่มเติมแหล่งน้ำตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในแต่ละรัชกาลทรง

มีพระราชศรัทธาด้วย ต่อมาในรัชกาลปัจจุบัน ในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ รัฐบาลในนามของพลกนิกรชาวไทยได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ถวาย เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทยอย่างหาที่สุดมิได้ ในการพระราชพิธีครั้งนั้น ได้มีพิธีพิเศษเพิ่มขึ้นอย่างหนึ่งคือการถวายน้ำสรงอภิเษกหรือการ **“รดน้ำ”** เหมือนดังเช่นผู้น้อยรดน้ำอวยพรผู้ใหญ่ที่มีอายุครบ ๖๐ ปี ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งชัยมณฑลภิเษก ท้องสนามหลวง แต่พิธีการถวายน้ำสรงอภิเษกนั้นผู้แทนพลกนิกรชาวไทยคือนายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ได้รินเหล่าน้ำพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จากพระเศียรปทุมนิมิต ทอง นาก และเงิน ถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับด้วยพระครอบมูรธาภิเษก น้ำสรงอภิเษกที่ใช้ในพระราชพิธีนี้คือน้ำพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ประกอบพิธีพลีกรรมเสกทำ ดังเช่นน้ำสรงมูรธาภิเษกเมื่อครั้งพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๙๓ นั้นเอง

ครั้นในปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ รัฐบาลก็ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ถวายอีกครั้งหนึ่ง และขอพระราชทานพระมหากรุณาให้ผู้แทนประชาชนชาวไทย คือ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา และประธานศาลฎีกา ได้เข้าถวายน้ำสรงอภิเษก ในวโรกาสที่เสด็จออกมหาสมาคม พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อทรงรับคำถวายพระพรชัยมงคลของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า แต่วิธีการถวายน้ำสรงอภิเษกเปลี่ยนเป็นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายทั้งพระเต้าที่ประดิษฐานในพระมณฑป มิได้รินหลังถวายโดยตรงเช่นพระราชพิธีครั้งก่อน

อย่างไรก็ตาม น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่นำมาเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ถวายสรงอภิเษกในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ กิติ ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ กิติ ได้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมจากแหล่งน้ำมูรธาภิเษกที่เคยใช้ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๙๓ ไปบ้าง เนื่องจากกาลเวลาที่ผ่านมานั้นนาน แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่เคยใช้กันมาตามโบราณราชประเพณี และแหล่งน้ำที่เคยใช้ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก บางแหล่งได้เปลี่ยนสภาพไปจากเดิมจนขาดความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการพระราชพิธีประการหนึ่ง กับรัฐบาลต้องการให้ทุกจังหวัดทั่วพระราชอาณาจักรได้มีส่วนร่วมแสดงความจงรักภักดีในโอกาสอันสำคัญยิ่งดังกล่าวด้วยอีกประการหนึ่ง ขอบเขตของแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์จึงได้ขยายออกไปรวมถึงแหล่งน้ำในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และแหล่งน้ำเส้นชีพสำคัญในทุกจังหวัดด้วย แหล่งน้ำเส้นชีพในที่นี้หมายถึงแหล่งน้ำที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในจังหวัดนั้นๆ

แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ตามความหมายใน

ปัจจุบัน จึงหมายรวมแหล่งน้ำสำคัญ ๓ ประเภท คือ

๑. แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามโบราณราชประเพณี

๒. แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

๓. แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ และ ๖ รอบ

แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามโบราณราชประเพณี

ในสมัยกรุงสุโขทัย ศิลาจารึกหลักที่ ๓ หลักที่ ๔ และหลักที่ ๕ กล่าวถึงพระราชพิธี “ราชาภิเษก” พระยาโลไทย มีการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภคต่างๆ โดยรูปศัพท์ “อภิเษก” คือการรดน้ำ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการสรงมูรธาภิเษกในพระราชพิธีราชาภิเษกนั้นด้วยหรือไม่ ครั้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงมีหลักฐานว่าน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้สรงมูรธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก นั้นนำมาจาก สระเกษ (สระเกศ) สระแก้ว สระคา (สระคงคา) และสระยมนา แขวงเมืองสุพรรณบุรี ส่วนจะใช้น้ำจากปัญจมหานทีในอินเดีย คือ แม่น้ำคงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู มหิ (มหิ หรือ นหิ) ด้วยหรือไม่ ไม่ปรากฏหลักฐาน ส่วนสมัยกรุงธนบุรี ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีเอกสารประวัติศาสตร์จำนวนมากที่กล่าวถึงพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้สรงมูรธาภิเษก น้ำสรงมูรธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในรัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๒ รัชกาลที่ ๓ รัชกาลที่ ๔ นอกจากจะใช้น้ำใน สระเกษ (สระเกศ) สระแก้ว สระคา (สระคงคา) สระยมนา แขวงเมืองสุพรรณบุรี ตามโบราณราชประเพณีแล้ว ยังใช้น้ำศักดิ์สิทธิ์จาก เบญจสุทธคงคา คือ แม่น้ำสำคัญของไทย ๕

สายที่กำหนดเรียกเลียนแบบปัญจมหานทีในอินเดีย คือ แม่น้ำบางปะกง ตักที่บึงพระอาจารย์ แขวงเมือง นครนายก แม่น้ำป่าสัก ตักที่ตำบลท่าราบ แขวงเมือง สระบุรี แม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่ตำบลบางแก้ว แขวง เมืองอ่างทอง แม่น้ำราชบุรี ตักที่ตำบลดาวดึงส์ แขวงเมืองสมุทรสงคราม แม่น้ำเพชรบุรี ตักที่ตำบล ท่าไชย แขวงเมืองเพชรบุรี น้ำแต่ละแหล่งดังกล่าว เมื่อพิธีกรรมตักมาแล้ว จะตั้งพิธีเสก ณ เจดียสถาน สำคัญแห่งแขวงเมืองนั้นๆ แล้วจึงจัดส่งเข้ามา ทำพิธีที่กรุงเทพมหานครต่อไป

ในรัชกาลที่ ๕ น้ำสรงมูรธาภิเษกในการ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๑๑ ก็ใช้น้ำเบญจสุทธคงคา และน้ำจากสระ ๔ สระ ในแขวงเมืองสุพรรณบุรี เช่นเดียวกับรัชกาลก่อนๆ จนในปีพุทธศักราช ๒๔๑๕ ได้เสด็จพระราช- ดำเนินไปประเทศอินเดีย ทรงได้นำจากปัญจมหา- นทีมาด้วย ดังนั้นน้ำสรงมูรธาภิเษกในการพระราช- พิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ หลังจากทรง ภิเษกในรัชกาลที่ ๒๔๑๖ จึงมีน้ำปัญจ- มหานทีเจือลงในน้ำเบญจสุทธคงคา และน้ำจากสระ ๔ สระ ในแขวงเมืองสุพรรณบุรีด้วย

ในรัชกาลที่ ๖ น้ำสรงมูรธาภิเษกในการ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๕๓ ใช้น้ำเช่นเดียวกับครั้งรัชกาลที่ ๕ ในปีพุทธศักราช ๒๔๑๖ ต่อมาเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด- กระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมโภช พุทธศักราช ๒๔๕๔ ได้มีการพิธีกรรม ตักน้ำจากแม่น้ำและแหล่งน้ำต่างๆ ที่ถือว่าสำคัญ และเป็นสิริมงคล มาตั้งพิธีเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ ณ มหาเจดียสถานที่เป็นหลักของพระมหากษัตริย์ โบราณในพระราชอาณาจักร ๗ แห่ง คือ

๑. แม่น้ำป่าสัก ณ ตำบลท่าราบ ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระพุทธบาท อันเป็นมหาเจดียสถาน อยู่ในโบราณราชธานีละโว้และกรุงศรีอยุธยา

๒. ทะเลแก้วและสระแก้ว เมืองพิษณุโลก

ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระมหาธาตุ พิษณุโลก อันเป็น มหาเจดียสถานอยู่ในโบราณราชธานีฝ่ายเหนือ

๓. โขกษมภู บ่อแก้ว บ่อทอง เมือง สวรรคโลก ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระมหาธาตุ สวรรคโลก อันเป็นมหาเจดียสถานอยู่ในโบราณ ราชธานีกรุงสุโขทัย (วัดพระบรมธาตุ อำเภอ ครีสน์นาลย์ จังหวัดสุโขทัย ในปัจจุบัน)

๔. แม่น้ำนครชัยศรี ที่ตำบลบางแก้ว ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระปฐมเจดีย์ อันเป็นมหาเจดียสถาน อยู่ในโบราณราชธานีศรีวิชัย

๕. บ่อวัดหน้าพระลาน บ่อวัดเสมาไชย บ่อวัดเสมาเมือง บ่อวัดประตูขาว ห้วยเขมมาห้วย และบ่อปากนาคราช เมืองนครศรีธรรมราช ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช อันเป็น มหาเจดียสถานอยู่ในโบราณราชธานีศรีธรรมราช

๖. บ่อทิพย์ เมืองนครลำพูน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระธาตุทริภุญไชย อันเป็นมหาเจดียสถาน ในแคว้นแคว้นโบราณราชธานีฝ่ายเหนือ คือ นครทริภุญไชย นครเขลางค์ นครเชียงใหม่ นครเชียงใหม่ นครพะเยา และนครเชียงใหม่

๗. บ่อวัดพระธาตุพนม ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระธาตุพนม เมืองนครพนม อันเป็นมหา เจดียสถานอยู่ในโบราณราชธานีศรีโคตรบูรณหลวง

นอกจากนั้น ยังได้พิธีกรรมตักน้ำจากแหล่ง น้ำศักดิ์สิทธิ์ตามมณฑลต่างๆ อีก ๑๐ มณฑล คือ

มณฑลนครสวรรค์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัด พระบรมธาตุ เมืองชัยนาท

มณฑลเพชรบูรณ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัด มหาธาตุ เมืองเพชรบูรณ์

มณฑลนครราชสีมา ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัด กลาง เมืองนครราชสีมา

มณฑลอีสาน ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดศรีทอง เมืองอุบลราชธานี

มณฑลปราจีนบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดโสธร เมืองฉะเชิงเทรา

มณฑลจันทบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพลับ
เมืองจันทบุรี

มณฑลปัตตานี ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดตานีนร-
สโมสร์ เมืองตานี

มณฑลภูเก็ต ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระทอง
เมืองภูเก็ต

มณฑลชุมพร ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระ
บรมธาตุ เมืองไชยา

มณฑลราชบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดมหาธาตุ
เมืองเพชรบุรี

รวมเป็นสถานที่เสกทำน้ำศักดิ์สิทธิ์เพิ่มเติมจาก
ครั้งรัชกาลที่ ๕ อีกจำนวน ๑๗ แห่ง

ในรัชกาลที่ ๗ น้ำสรงมูรธาภิเษกในการ
พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๖๘
ได้พลีกรรมตักน้ำและทำพิธีเสกน้ำ ณ สถานที่
ต่างๆ เหมือนครั้งรัชกาลที่ ๖ แต่มีการเพิ่มเติมอีก
แห่งหนึ่ง คือ พระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ รวมเป็น
แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์เท่าที่ปรากฏหลักฐานชัดเจน
๒๔ แห่ง สถานที่ทำพิธีเสกน้ำศักดิ์สิทธิ์ ๑๘ แห่ง

ในรัชกาลที่ ๘ มิได้มีพระราชพิธีบรม-
ราชาภิเษก

ในรัชกาลปัจจุบัน น้ำสรงมูรธาภิเษกในการ
พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๙๓
ได้พลีกรรมตักน้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ๗๑ แห่ง
ทำพิธีเสกน้ำ ณ มหาเจดีย์สถานและพระอารามต่างๆ
ในราชอาณาจักร จำนวน ๑๘ แห่ง เท่าสมัยรัชกาล
ที่ ๗ แต่เปลี่ยนสถานที่จากเดิม ๒ แห่ง คือ จาก
วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์ และพระธาตุช่อแฮ
จังหวัดแพร่ เป็นวัดบึงพลายชัย (บึงพระลานชัย หรือ
บึงพลายชัย) จังหวัดร้อยเอ็ด และพระธาตุแช่แห้ง
จังหวัดน่าน มีรายละเอียดดังนี้

๑. จังหวัดจันทบุรี ใช้น้ำจาก (๑) สระแก้ว
(๒) ธารนารายณ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพลับ

๒. จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้น้ำจาก (๑) สระ
มหาชัย (สระลำนะชัย หรือหนองอิด) (๒) สระ

หินดาษ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดโสธรวรารามวรวิหาร

๓. จังหวัดชัยนาท ใช้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา
ตักที่หน้าวัดพระบรมธาตุและที่หน้าวัดธรรมามูล
ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระบรมธาตุวรวิหาร

๔. จังหวัดนครปฐม ใช้น้ำจาก (๑) น้ำกลาง
หาวบององค์พระปฐมเจดีย์ (๒) สระน้ำจันทร์
(๓) น้ำกลางแม่น้ำนครชัยศรี (๔) สระพระปฐมเจดีย์
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์

๕. จังหวัดนครพนม ใช้น้ำจากบ่อวัด
พระธาตุพนม ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระธาตุพนม
รวมหาวิหาร

๖. จังหวัดนครราชสีมา ใช้น้ำจาก (๑) สระแก้ว
(๒) สระขวัญ (๓) ธารปราสาท (๔) สระปักธงชัย
ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร
(วัดกลาง)

๗. จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้น้ำจาก (๑)
บ่อวัดหน้าพระลาน (๒) บ่อวัดเสมาไชย (บ่อวัด
เสมาชัย) (๓) บ่อวัดเสมาเมือง (๔) บ่อวัดประตูลำ
(๕) ห้วยเขมาห้าย (๖) ปากนาคราช ทำพิธีเสกน้ำ
ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

๘. จังหวัดน่าน ใช้น้ำจากบ่อแก้ว ทำพิธี
เสกน้ำ ณ พระธาตุแช่แห้ง วัดพระธาตุแช่แห้ง

๙. จังหวัดปัตตานี ใช้น้ำจาก (๑) สระ
วังพลายบัว (๒) บ่อทอง (๓) บ่อไชย (๔) บ่อฤๅษี
(๕) สระแก้ว ในถ้ำพระ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัด
ตานีนรสโมสร์

๑๐. จังหวัดพิษณุโลก ใช้น้ำจาก (๑) ทะเล
แก้ว (๒) สระแก้ว (๓) สระสองห้อง ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระวิหารพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหา
ธาตุ

๑๑. จังหวัดเพชรบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำเพชรบุรี
ตักที่วัดท่าชัยศิริ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดมหาธาตุ
วรวิหาร

๑๒. จังหวัดภูเก็ต ใช้น้ำจาก (๑) เขาโต๊ะเขะ
(๒) เขาโดนไทร ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระทอง

๑๓. จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้น้ำจาก (๑) สระแก้ว (๒) สระทอง (๓) บึงพลานชัย (บึงพระลานชัย หรือ บึงพลาญชัย) ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดบึงพลานชัย (วัดบึงพระลานชัย)

๑๔. จังหวัดลำพูน ใช้น้ำจากบ่อน้ำทิพย์ (บ่อนทิพย์) ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระธาตุทริภุญชัย วรมหาวิหาร

๑๕. จังหวัดสระบุรี ใช้น้ำจาก (๑) ท่าราบ (๒) น้ำสร้อยพระพุทธรบาท ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระมณฑปพระพุทธรบาท วัดพระพุทธรบาทราชมหาวิหาร

๑๖. จังหวัดสุโขทัย ใช้น้ำจาก (๑) ตระพังทอง (๒) ตระพังเงิน (๓) ตระพังช้างเผือก (๔) ตระพังโพลี (๕) โขกชมภู (๖) บ่อแก้ว (๗) บ่อทอง ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระมหาธาตุ ศรีสัชนาลัย

๑๗. จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้น้ำจาก (๑) คลองท่าเพชร (๒) บ่อวัดพระธาตุ (๓) บ่อวัดแก้ว (๔) บ่อเดชราชา (บ่อเขานางเอ) (๕) คลองไชยา (๖) คลองคงคาไชย (๗) คลองท่าชนะ (๘) ห้วยเขาแก้ว (๙) คลองราม (๑๐) คลองไชยคราม (๑๑) ห้วยรัตนโกสัย (๑๒) แม่น้ำตาปี (๑๓) คลองเทพา (๑๔) คลองบางสวัสดิ์ (๑๕) ธารเสด็จ (๑๖) ธารน้ำเมืองไชย (๑๗) คลองไกรสร (๑๘) คลองพระแสง (๑๙) คลองเบญจา (๒๐) คลองยันต์ (๒๑) คลองศรีสุข (๒๒) คลองนารายณ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระบรมธาตุไชยา (วัดพระธาตุ)

๑๘. จังหวัดอุบลราชธานี ใช้น้ำจาก (๑) ท่าหอชัย (๒) กุดศรีมังคละ (๓) กุดพระฤชัย ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดศรีทอง

แหล่งน้ำในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพเลื่อมใส และแหล่งน้ำเส้นชีพสำคัญของจังหวัด

ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ซึ่งได้มีการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายน้ำพระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์สร้างอภิเษกเป็นครั้งแรกนั้น เป็นระยะเวลาที่

ห่างจากพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๙๓ ถึง ๓๗ ปี แหล่งน้ำสำคัญที่เคยใช้ บางแห่งได้เปลี่ยนสภาพไปจากเดิมจนขาดความเหมาะสมกับเพื่อให้ทุกจังหวัดได้มีส่วนร่วมแสดงความจงรักภักดีโดยพร้อมเพรียงกันดังกล่าวแล้ว แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ จึงมาจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามโบราณราชประเพณี แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แหล่งน้ำในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพเลื่อมใสและแหล่งน้ำเส้นชีพสำคัญของจังหวัด ๗๓ จังหวัด (จำนวนในขณะนั้น รวมทั้งกรุงเทพมหานคร) รวม ๑๐๗ แห่ง มีรายละเอียดดังนี้

๑. กรุงเทพมหานคร ใช้น้ำพระพุทธรมณต์จากหอศาสตราคม ในพระบรมมหาราชวัง ทำพิธีเสกน้ำ ณ หอศาสตราคม

๒. จังหวัดกระบี่ ใช้น้ำจากน้ำตกห้วยใต้ในเขตอุทยานแห่งชาติพนมเบญจา ตำบลทับปด อำเภอเมืองกระบี่ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดแก้วโกรวาราม ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองกระบี่

๓. จังหวัดกาญจนบุรี ใช้น้ำจากปากแม่น้ำสามสบ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดไชยชุมพลชนะสงคราม ตำบลบ้านใต้ อำเภอเมืองกาญจนบุรี

๔. จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้น้ำจากกุดน้ำลาดเหนือ ตำบลลำปา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดกลาง ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์

๕. จังหวัดกำแพงเพชร ใช้น้ำจาก (๑) บึงสาป (บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง) ตำบลลานดอกไม้ อำเภอเมืองกำแพงเพชร (๒) แม่น้ำปิง ตักที่บริเวณเหนือสะพานกำแพงเพชร อำเภอเมืองกำแพงเพชร ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระบรมธาตุวรวิหาร ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร

๖. จังหวัดขอนแก่น ใช้น้ำจาก (๑) สระน้ำ

โบราณสมัยขอม บริเวณหน้าปราสาทหินวัดคู
ประภาชัย ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง (๒)
แม่น้ำพอง ตักที่หน้าวัดอุทุมพร ตำบลท่ากระเสริม
อำเภอเมือง (๓) สระน้ำบนภูหิน วัดภูหินบรรพต
ตำบลวังแสง อำเภอชนบท (๔) แม่น้ำชี ตักที่หน้า
วัดท่าราชชัยศรี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดธาตุ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองขอนแก่น

๗. จังหวัดจันทบุรี ใช้น้ำจาก (๑) สระแก้ว
ตำบลพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ (๒) ธารนารายณ์
ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี ทำพิธี
เสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพลับ ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมืองจันทบุรี

๘. จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้น้ำจาก (๑) ปากน้ำ
โจ้โล้ ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า (๒) สระมหาชัย
(หรือสระลำมะชัย หรือหนองอิด) ตำบลท่ากระดาน
อำเภอสนามชัยเขต (๓) สระหินดาซ ตำบลหินดาซ
กิ่งอำเภอรราชสาลัน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ
วัดปากน้ำโจ้โล้ ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า

๙. จังหวัดชลบุรี ใช้น้ำจากสระข้างพระ
อุโบสถวัดเขาบางทราย (สระเจ้าคุณแก้ว) ตำบล
บางทราย อำเภอเมืองชลบุรี ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดเขาบางทราย

๑๐. จังหวัดชัยนาท ใช้น้ำจาก (๑) อ่าง
น้ำมนต์ในพระวิหารหน้าเจดีย์พระธาตุ วัดพระ
บรมธาตุวรวิหาร ตำบลชัยนาท อำเภอเมืองชัยนาท
(๒) แม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่หน้าวัดธรรมามูล ตำบล
ธรรมามูล อำเภอเมืองชัยนาท ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดพระบรมธาตุวรวิหาร

๑๑. จังหวัดชัยภูมิ ใช้น้ำจากน้ำผุดผาเทวดา
ในถ้ำผาเทวดา ตำบลทุ่งลุยลาย อำเภอกอนสาร
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดทรงศิลา ตำบล
ในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ

๑๒. จังหวัดชุมพร ใช้น้ำจากบ่อวัดถ้ำเขาพลู
ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระ

อุโบสถวัดชุมพรรังสรรค์ อำเภอเมืองชุมพร

๑๓. จังหวัดเชียงราย ใช้น้ำจาก (๑) บ่อน้ำ
ทิพย์บนพระบรมธาตุเจ้าดอยตุง อำเภอแม่สาย
(๒) ลำน้ำแม่กรณ์ ดอยช้าง ตำบลแม่กรณ์ อำเภอ
เมืองเชียงราย (๓) บ่อน้ำทิพย์วัดพระธาตุจอมกิตติ
ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ทำพิธีเสกน้ำ ณ
พระอุโบสถวัดพระแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง
เชียงราย

๑๔. จังหวัดเชียงใหม่ ใช้น้ำจาก (๑) อ่าง
กาหลวง ตักที่บริเวณกุหลาบพันปี ใกล้พระสถูปของ
พระเจ้าอินทวิชยานนท์ ตำบลบ้านหลวง อำเภอ
จอมทอง (๒) ชุนน้ำแม่ปิง ตักที่ตำบลเมืองนะ
อำเภอเชียงดาว (๓) บ่อน้ำทิพย์ บริเวณวัด
บุพพาราม ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่

๑๕. จังหวัดตรัง ใช้น้ำจากแม่น้ำตรัง ตักที่
ทำนน้ำวัดประสิทธิชัย ตำบลบางรัก อำเภอเมือง
ตรัง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดตันตยาภิรมย์
ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง

๑๖. จังหวัดตราด ใช้น้ำจากน้ำตกธารมะยม
ตำบลเกาะช้าง อำเภอแหลมงอบ ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดโยธานิมิต ตำบลวังกระแจะ
อำเภอเมืองตราด

๑๗. จังหวัดตาก ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำเขื่อน
ภูมิพล ตักที่บริเวณหน้าวัดพระพุทธบาทเขาหนาม
ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระ
อุโบสถวัดมณีบรรพตวรวิหาร (วัดเขาแก้ว) ตำบล
ระแหง อำเภอเมืองตาก

๑๘. จังหวัดนครนายก ใช้น้ำจากวังน้ำวน
บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ ตำบลทรายมูล
อำเภอองครักษ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด
อุดมธานี ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอเมืองนครนายก

๑๙. จังหวัดนครปฐม ใช้น้ำจาก (๑) น้ำ
กลางหาวบนองค์พระปฐมเจดีย์ ตำบลพระปฐม

เจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม (๒) สระน้ำจันทร์ ตำบลสนามจันทร์ อำเภอเมืองนครปฐม (๓) น้ำกลางแม่น้ำนครชัยศรี ตักที่ปากคลองบางแก้ว ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารหลวงบนองค์พระปฐมเจดีย์

๒๐. จังหวัดนครพนม ใช้น้ำจากบ่อวัด พระธาตุพนม (บ่อน้ำพระอินทร์) วัดพระธาตุพนม ร่มหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระธาตุพนม ร่มหาวิหาร

๒๑. จังหวัดนครราชสีมา ใช้น้ำจากลำตะคอง ตำบลคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารวัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร (วัดกลาง) ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา

๒๒. จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้น้ำจาก (๑) บ่อวัดหน้าพระลาน (๒) บ่อวัดเสมาชัย (บ่อวัดเสมาไชย) (๓) บ่อวัดเสมาเมือง และ (๔) บ่อวัดประตูลำไย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (๕) ห้วยเขมาห้าย ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (๖) ห้วยปากนาคราช ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา (๗) น้ำตกพรหมโลก ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถพระวิหารหลวง วัดพระมหาธาตุ ร่มหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

๒๓. จังหวัดนครสวรรค์ ใช้น้ำจากต้นแม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด นครสวรรค์ อำเภอเมืองนครสวรรค์

๒๔. จังหวัดนนทบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่หน้าวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมืองนนทบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร

๒๕. จังหวัดนราธิวาส ใช้น้ำจากน้ำแบ่ง ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ ติดต่อกับตำบล

สุไหงปาตี อำเภอสุไหงปาตี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดเขากง ตำบลลำภู อำเภอเมืองนราธิวาส

๒๖. จังหวัดน่าน ใช้น้ำจากห้วยน้ำอุ่น ตำบลฝาง อำเภอเวียงสา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ วัดช้างค้ำวรวิหาร อำเภอเมืองน่าน

๒๗. จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้น้ำจากสระน้ำโบราณ วัดกลาง (สระสิงโต) อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดกลาง

๒๘. จังหวัดปทุมธานี ใช้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่หน้าวัดศาลเจ้า ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ วัดบางหลวง ตำบลบางหลวง อำเภอเมืองปทุมธานี

๒๙. จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใช้น้ำจาก (๑) น้ำตกห้วยยาง ในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำตกห้วยยาง ตำบลห้วยยาง อำเภอทับสะแก (๒) บ่อน้ำทิพย์ในถ้ำเขาม้าร้อง ตำบลพงศ์ประศาสน์ อำเภอบางสะพาน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด เกะหลัก อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์

๓๐. จังหวัดปราจีนบุรี ใช้น้ำจากบ่อน้ำโบราณ ในบริเวณโบราณสถานสระมรกต ตำบลโคกไทย อำเภอโคกปีบ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ วัดหลวงปริชากุล ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง ปราจีนบุรี

๓๑. จังหวัดปัตตานี ใช้น้ำจากบ่อฤๅษี เขาฤๅษีแปลงสำลัน ตำบลมายอ อำเภอมายอ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดมุจลินทวาปีวิหาร (วัดตุง) ตำบลตุง อำเภอหนองจิก

๓๒. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้น้ำจากสระวัดตูม ตำบลวัดตูม อำเภอพระนครศรีอยุธยา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดสุวรรณดาราม ตำบลหอรัตนไชย อำเภอพระนครศรีอยุธยา

๓๓. จังหวัดพะเยา ใช้น้ำจากกว๊านพะเยา ตักที่บริเวณหน้าอนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง อำเภอเมืองพะเยา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา

๓๔. จังหวัดพังงา ใช้ น้ำจากถ้ำน้ำผุด ตำบล ถ้ำน้ำผุด อำเภอเมืองพังงา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดประชุมโยธี ตำบลถ้ำน้ำผุด อำเภอ เมืองพังงา

๓๕. จังหวัดพัทลุง ใช้ น้ำจากบ่อวัดเขียน บางแก้ว ตำบลจองถนน อำเภอเขาชัยสน ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง พัทลุง

๓๖. จังหวัดพิจิตร ใช้ น้ำจาก (๑) บึงสีไฟ ตักที่กลางบึงสีไฟ บริเวณสวนสมเด็จพระศรี- นครินทร์ พิจิตร อำเภอเมืองพิจิตร (๒) แม่น้ำน่าน ตักที่บริเวณหน้าวัดท่าหลวง ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองพิจิตร ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดท่าหลวง

๓๗. จังหวัดพิษณุโลก ใช้ น้ำจากสระ สองห้อง ตักที่บริเวณโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองพิษณุโลก ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตน- มหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง พิษณุโลก

๓๘. จังหวัดเพชรบุรี ใช้ น้ำจากแม่น้ำเพชรบุรี ตักที่หน้าวัดท่าชัยศิริ (วัดท่าชัย หรือวัดท่าไชย) ตำบลสมอพลือ อำเภอบ้านลาด ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารหลวงวัดมหาธาตุวรวิหาร ตำบล คลองกระแซง อำเภอเมืองเพชรบุรี

๓๙. จังหวัดเพชรบูรณ์ ใช้ น้ำจากสระแก้ว และสระขวัญ บริเวณเมืองโบราณศรีเทพ อำเภอ ศรีเทพ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

๔๐. จังหวัดแพร่ ใช้ น้ำจากบ่อน้ำพุวัด พระธาตุช่อแฮ ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่ ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระธาตุช่อแฮ

๔๑. จังหวัดภูเก็ต ใช้ น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ วัดไชยธาราราม (วัดฉลอง) ตำบลบ้านฉลอง อำเภอเมืองภูเก็ต ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ วัดมงคลนิมิตร ตำบลตลาดใหญ่ อำเภอเมืองภูเก็ต

๔๒. จังหวัดมหาสารคาม ใช้ น้ำจากหนองตุน ตำบลนาตุน อำเภอนาตุน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระ อุโบสถวัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง มหาสารคาม

๔๓. จังหวัดมุกดาหาร ใช้ น้ำจากแหล่งน้ำบน ยอดภูสีฐาน ตักที่บริเวณบ้านแก่งช้างเนียม ตำบล คำชะอี อำเภอคำชะอี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ วัดศรีมงคลใต้ ตำบลศรีมงคล อำเภอเมืองมุกดาหาร

๔๔. จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้ น้ำจากแม่น้ำ ปาย ตักที่บริเวณอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดจองคำ ตำบลจองคำ อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน

๔๕. จังหวัดยโสธร ใช้ น้ำจาก (๑) แม่น้ำชี ตักที่ท่าวังดินดำ (ท่ากกโพธิ์) อำเภอเมืองยโสธร (๒) บ่อน้ำสร้างสกล อำเภอเมืองยโสธร ทำพิธีเสก น้ำ ณ พระอุโบสถวัดศรีธรรมาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร

๔๖. จังหวัดยะลา ใช้ น้ำจากสระแก้ว ใน ถ้ำมิดพระนอนศรีวิชัย วัดคูหาภิมุข ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด พุทธภูมิ ตำบลสะเตง อำเภอเมืองยะลา

๔๗. จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ น้ำจากสระน้ำ ชัยมงคล ในวัดบึงพระลานชัย ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองร้อยเอ็ด ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด บึงพระลานชัย (วัดบึงพลานชัย)

๔๘. จังหวัดระนอง ใช้ น้ำจากน้ำบ่อพุร้อน ในบริเวณสวนสาธารณะ สวนสมเด็จพระศรี- นครินทร์ ระนอง อำเภอเมืองระนอง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดสุวรรณคีรีวิหาร ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมืองระนอง

๔๙. จังหวัดระยอง ใช้ น้ำจากแม่น้ำระยอง ตักที่วังสามพญา บริเวณหน้าวัดละหารไร่ ตำบล หนองละลอก อำเภอบ้านค่าย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดลุ่ม (มหาชัยชุมพล) ตำบล ท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง

๕๐. จังหวัดราชบุรี ใช้น้ำจาก (๑) สระ โกลีนารายณ์ อยู่ติดแนวกำแพงเมืองโบราณ ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง (๒) บ่อถ้ำเขาบิน ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี (๓) แม่น้ำแม่กลอง ตักที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดราชบุรี (หลังเก่า) (๔) แม่น้ำภาษี ตักที่บริเวณหมู่บ้านห้วยม่วง ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุวรวิหาร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองราชบุรี

๕๑. จังหวัดลพบุรี ใช้น้ำจากบ่อน้ำพิพัฒน์สังจา ในบริเวณวัดกวีศรารามราชวรวิหาร ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดกวีศรารามราชวรวิหาร

๕๒. จังหวัดลำปาง ใช้น้ำจากบ่อน้ำเลี้ยงหรือบ่อน้ำพระนางจามเทวี เป็นบ่อน้ำโบราณ ใกล้วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดบุญวาทย์วิหาร ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง

๕๓. จังหวัดลำพูน ใช้น้ำจากบ่อน้ำทิพย์ดอยชะม้อ (บ่อน้ำทิพย์) ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมืองลำพูน

๕๔. จังหวัดเลย ใช้น้ำจากลำน้ำหมัน ตักที่ต้นน้ำของลำน้ำหมัน หมู่บ้านหมากแข้ง ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดศรีสุทธาวาส (วัดเลยหลวง) ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย

๕๕. จังหวัดศรีสะเกษ ใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์สระกำแพงน้อย ในบริเวณปราสาทหินวัดสระกำแพงน้อย ตำบลชะยุ้ง อำเภออุทุมพรพิสัย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดหลวงสมังคคาราม อำเภอเมืองศรีสะเกษ

๕๖. จังหวัดสกลนคร ใช้น้ำจากสระพังทอง ตักที่บริเวณสะพานโบราณ ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอหนองหาน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารวัด

พระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร

๕๗. จังหวัดสงขลา ใช้น้ำจากบ่อท่อ บ้านแหลมบ่อท่อ ตำบลเกาะใหญ่ กิ่งอำเภอกระเสถียน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดมัสยิดมิมาวาสวรวิหาร ตำบลบ่อหย่าง อำเภอเมืองสงขลา

๕๘. จังหวัดสตูล ใช้น้ำจากน้ำตกรัตนาเกาะอาดัง บริเวณอุทยานแห่งชาติตะรุเตา ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดชนาธิปเฉลิม ตำบลในมือง อำเภอเมืองสตูล

๕๙. จังหวัดสมุทรปราการ ใช้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่บริเวณหน้าองค์พระสมุทรเจดีย์ ตำบลปากคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดกลางวรวิหาร ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองสมุทรปราการ

๖๐. จังหวัดสมุทรสงคราม ใช้น้ำจากแม่น้ำแม่กลอง (แม่น้ำราชบุรี) ตักที่คลองหน้าวัดดาวดึงส์ ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดเพชรสมุทรวรวิหาร ตำบลแม่กลอง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม

๖๑. จังหวัดสมุทรสาคร ใช้น้ำจากแม่น้ำท่าจีน ตักที่หน้าศาลหลักเมือง อำเภอเมืองสมุทรสาคร ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดเจษฎาราม ตำบลมหาชัย อำเภอเมืองสมุทรสาคร

๖๒. จังหวัดสระบุรี ใช้น้ำจาก (๑) แม่น้ำป่าสัก บริเวณบ้านท่าราบ ตักที่หน้าวัดต้นตาล ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้ (๒) น้ำสร้อยพระพุทธรูป ณ พระมณฑปพระพุทธรูป ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระมณฑปพระพุทธรูป วัดพระพุทธรูปราชวรมหาวิหาร ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธรูป

๖๓. จังหวัดสิงห์บุรี ใช้น้ำจากสระน้ำศักดิ์สิทธิ์วัดโพธิ์เก้าต้น (สระพระอาจารย์ธรรมโชติ) ตำบลบางระจัน อำเภอค่ายบางระจัน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระนอนจักรสีห์วรวิหาร ตำบล

จักรสีห์ อำเภอเมืองสิงห์บุรี

๖๔. จังหวัดสุโขทัย ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำ สรีดมรงค์ ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดมหาสุววรรณ ตำบลธานี อำเภอเมืองสุโขทัย

๖๕. จังหวัดสุพรรณบุรี ใช้น้ำจากสระแก้ว สระคา (สระคงคา) สระยมนา สระเกษ (สระเกศ) ตำบลสระแก้ว อำเภอเมืองสุพรรณบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารวัดป่าเลไลยก์ ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี

๖๖. จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้น้ำจาก (๑) บ่อ วัดพระธาตุ วัดพระบรมธาตุไชยา (วัดพระธาตุ) ตำบลเวียง อำเภอไชยา (๒) น้ำสระแก้ว ตำบล บางสวรรค์ อำเภอพระแสง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระบรมธาตุไชยา

๖๗. จังหวัดสุรินทร์ ใช้น้ำจากสระโบราณ ในบริเวณโรงพยาบาลสุรินทร์ อำเภอเมืองสุรินทร์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดคิลาออย อำเภอเมืองสุรินทร์

๖๘. จังหวัดหนองคาย ใช้น้ำจาก (๑) แม่น้ำโขง ตักที่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอเมืองหนองคาย (๒) บ่อน้ำเที่ยงมื่น (สระพญานาค) วัดพระธาตุบังพวน ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย

๖๙. จังหวัดอ่างทอง ใช้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่หน้าวัดไชโยวรวิหาร ตำบลไชโย อำเภอไชโย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารวัดไชโยวรวิหาร

๗๐. จังหวัดอุดรธานี ใช้น้ำจาก (๑) น้ำพุบ่อสเวย อำเภอหนองหาน (๒) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดโพธิ์สมภารณ์ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี

๗๑. จังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล

๗๒. จังหวัดอุทัยธานี ใช้น้ำจากแม่น้ำสะแกกรัง ตักที่บริเวณหน้าวัดจันทาราม (วัดท่าซุง) อำเภอเมืองอุทัยธานี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดจันทาราม

๗๓. จังหวัดอุบลราชธานี ใช้น้ำจากน้ำโจ๊ก อำเภอวารินชำราบ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี

ครั้นในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ พุทธศักราช ๒๕๕๒ น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่พลีกรรมมาจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามโบราณราชประเพณี แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แหล่งน้ำในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพเลื่อมใส และแหล่งน้ำเส้นชีพสำคัญของจังหวัด รวม ๑๕๙ แห่งคือ

๑. กรุงเทพมหานคร ใช้น้ำพระพุทธมนต์จากหอศาสตราคมในพระบรมมหาราชวัง ทำพิธีเสกน้ำ ณ หอศาสตราคม

๒. จังหวัดกระบี่ ใช้น้ำจากน้ำตกห้วยโต้ในเขตอุทยานแห่งชาติพนมเบญจา ตำบลทับปด อำเภอเมืองกระบี่ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดแก้วโกรวาราม ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองกระบี่

๓. จังหวัดกาญจนบุรี ใช้น้ำจากปากแม่น้ำสามสบ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดไชยชุมพลชนะสงคราม ตำบลบ้านใต้ อำเภอเมืองกาญจนบุรี

๔. จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้น้ำจาก กุดน้ำลาดเหนือ ตำบลลำเปา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดกลาง ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์

๕. จังหวัดกำแพงเพชร ใช้น้ำจากบ่อ

สามแสน ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองกำแพงเพชร
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดคูยาง ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองกำแพงเพชร

๖. จังหวัดขอนแก่น ใช้น้ำจาก (๑) สระน้ำ
โบราณสมัยขอม บริเวณหน้าปราสาทหินวัด
ภูประสาชย์ ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง (๒) สระ
น้ำบนภูหิน วัดภูหินบรรพต ตำบลวังแสง อำเภอ
ชนบท ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระมหาธาตุแก่นนคร
วัดหนองแวง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น

๗. จังหวัดจันทบุรี ใช้น้ำจาก (๑) ถ้ำ
พระนารายณ์ (ต้นกำเนิดของธารนารายณ์) ตำบล
คลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี (๒) บ่อน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์วัดสระแก้ว ตำบลพลอยแหวน อำเภอ
ท่าใหม่ (๓) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์วัดลับ ตำบล
บางกะจะ อำเภอเมืองจันทบุรี ทำพิธีเสกน้ำ
ณ ศาลาราชจันทกวี วัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต
อำเภอเมืองจันทบุรี

๘. จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้น้ำจากปากน้ำโจ้โล้
ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า ทำพิธีเสกน้ำ ณ
พระอุโบสถวัดโสธรวรารามวรวิหาร ตำบลหน้าเมือง
อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

๙. จังหวัดชลบุรี ใช้น้ำจากสระข้างพระ
อุโบสถวัดเขาบางทราย (สระเจ้าคุณเผ่า) ตำบล
บางทราย อำเภอเมืองชลบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ
พระอุโบสถวัดเขาบางทราย

๑๐. จังหวัดชัยนาท ใช้น้ำจาก (๑) อ่าง
น้ำมนต์ในพระวิหารหน้าเจดีย์พระธาตุวัดพระบรม-
ธาตุวรวิหาร ตำบลชัยนาท อำเภอเมืองชัยนาท
(๒) แม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่หน้าวัดธรรมามูล ตำบล
ธรรมามูล อำเภอเมืองชัยนาท ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดศรีวิชัยวัฒนาราม

๑๑. จังหวัดชัยภูมิ ใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์
พระเจ้าองค์ตื้อ ถ้ำภูพระ วัดศิลาอาสน์ ตำบลนาเลี้ยว
อำเภอเมืองชัยภูมิ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด
ทรงศิลา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ

๑๒. จังหวัดชุมพร ใช้น้ำจากบ่อวัดถ้ำเขาพลู
ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ
วัดชุมพรวังสรรค์ อำเภอเมืองชุมพร

๑๓. จังหวัดเชียงราย ใช้น้ำจาก (๑) บ่อ
น้ำทิพย์ (บ่อน้ำแก้ว) ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง
เชียงราย (๒) บ่อน้ำทิพย์วัดพระธาตุจอมกิตติ
ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน (๓) บ่อน้ำทิพย์วัดน้อย
ดอยตุง ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่ฟ้าหลวง
(๔) บ่อน้ำทิพย์สำนักสงฆ์ดอยช้าง ตำบลลาวี
อำเภอแม่สรวย (๕) บ่อน้ำทิพย์ห้วยต้น บ้าน
ดอยชมพู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว (๖) บ่อ
น้ำทิพย์ดอยพระบาทใต้ บ้านดงป่าสัก ตำบล
ทุ่งก่อ กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง (๗) บ่อน้ำวัดห้วยสัก
ตำบลหนองป่าก่อ กิ่งอำเภอดอยหลวง ทำพิธี
เสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระสิงห์ ตำบลเวียง
อำเภอเมืองเชียงราย

๑๔. จังหวัดเชียงใหม่ ใช้น้ำจาก (๑) อ่าง
กาหลวง บนยอดดอยอินทนนท์ ตำบลบ้านหลวง
อำเภอจอมทอง (๒) ชุมน้ำแม่ปิง ตักที่ตำบล
เมืองนะ อำเภอเชียงดาว (๓) บ่อน้ำทิพย์วัด
บุพพาราม ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่

๑๕. จังหวัดตรัง ใช้น้ำจากแม่น้ำตรัง ตักที่
ทำน้าวัดประสิทธิชัย ตำบลบางรัก อำเภอเมืองตรัง
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดประสิทธิชัย

๑๖. จังหวัดตราด ใช้น้ำจากน้ำตกธารมะยม
ตำบลเกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดโยธานิมิต ตำบลวังกระแจะ
อำเภอเมืองตราด

๑๗. จังหวัดตาก ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำเขื่อน
ภูมิพล ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดมณีบรรพตวรวิหาร (วัดเขาแก้ว)
ตำบลระแหง อำเภอเมืองตาก

๑๘. จังหวัดนครนายก ใช้น้ำจาก (๑) บ่อ

น้ำทิพย์บริเวณเมืองโบราณดงละคร ตำบลดงละคร อำเภอเมืองนครนายก (๒) วังน้ำวน ซึ่งเป็นปากแม่น้ำนครนายกบริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ ตำบลทรายมูล อำเภอองครักษ์ (๓) บึงพระอาจารย์ ตำบลพระอาจารย์ อำเภอองครักษ์ (๔) บ่อน้ำหลวง ตำบลบ้านพริก อำเภอบ้านนา (๕) อ่าวพระธาตุ ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดอุดมธานี ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอเมืองนครนายก

๑๙. จังหวัดนครปฐม ใช้น้ำจากสระน้ำจันทร์ ตำบลสนามจันทร์ อำเภอเมืองนครปฐม ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารหลวงบนองค์พระปฐมเจดีย์ ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม

๒๐. จังหวัดนครพนม ใช้น้ำจาก (๑) บ่อวัดพระธาตุพนม (บ่อน้ำพระอินทร์) วัดพระธาตุพนม ร่มหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม (๒) ห้วยหลวง ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร (๓) หนองบัวทอง ตำบลวังยาง กิ่งอำเภอวังยาง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระธาตุพนม ร่มหาวิหาร

๒๑. จังหวัดนครราชสีมา ใช้น้ำจาก (๑) สระพระนารายณ์ (๒) สระแก้ว (๓) สระขวัญ (๔) สระบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา (๕) สระเพลง ปราสาทพนมวัน ตำบลบ้านโปธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา (๖) ลำเชียงไกร บริเวณทำนน้ำวัดบ้านลำโรง ตำบลลำโรง อำเภอโนนไทย (๗) ลำธารปราสาท ตำบลปราสาท อำเภอโนนสูง (๘) บึงถนนหักใหญ่ วัดถนนหักใหญ่ อำเภอด่านขุนทด (๙) สระน้ำวัดนอก ตำบลโชคชัย อำเภอโชคชัย (๑๐) สระน้ำวัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสนา อำเภอโนนไทย (๑๑) สระแก้ว (๑๒) สระตระพังขวัญ (๑๓) สระในอุทยาน (๑๔) สระพล่ง (๑๕) สระเพลง (๑๖) สระโบสถ์ (๑๗) สระกุฎิฤๅษี บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อำเภอพิมาย (๑๘) สระหอไตร วัดหน้าพระธาตุ ตำบลคเคศ

อำเภอปักธงชัย (๑๙) สระน้ำปรังค์บ้านภู วัดบ้านภู ตำบลดอนตะหนิน อำเภอบัวใหญ่ (๒๐) สระน้ำปราสาทนางรำ ตำบลนางรำ อำเภอประทาย (๒๑) ลำน้ำมูลบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารหลวงวัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร (วัดกลาง) ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา

๒๒. จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้น้ำจาก (๑) บ่อวัดหน้าพระลาน (๒) บ่อวัดเสมาชัย (บ่อวัดเสมาไชย) (๓) บ่อวัดเสมาเมือง และ (๔) บ่อวัดประตูลาว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (๕) ห้วยเขมาห้าย บริเวณสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ตำบลท่าจี่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (๖) ห้วยปากนาคราช ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถพระวิหารหลวงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

๒๓. จังหวัดนครสวรรค์ ใช้น้ำจากกลางบึงบอระเพ็ด ตักที่หน้าวัดเกาะท่าเหล็ก ติดเขตรอยต่อ ๓ อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครสวรรค์ อำเภอชุมแสง และอำเภอท่าตะโก ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดนครสวรรค์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์

๒๔. จังหวัดนนทบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่หน้าวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมืองนนทบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร

๒๕. จังหวัดนราธิวาส ใช้น้ำจากน้ำตกสิรินธร ตำบลโละจูด อำเภอแว้ง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดเขากง ตำบลลำภู อำเภอเมืองนราธิวาส

๒๖. จังหวัดน่าน ใช้น้ำจากห้วยน้ำอุ่น (ไถ่ น้ำศักดิ์สิทธิ์) ตำบลห้วยน้ำอุ่น อำเภอเวียงสา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดช้างค้ำวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

๒๗. จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้น้ำจากสระน้ำโบราณ วัดกลาง (สระลิงโต) อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดกลาง

๒๘. จังหวัดปทุมธานี ใช้น้ำจาก (๑) แม่น้ำ เจ้าพระยา ตักที่หน้าวัดศาลเจ้า ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี (๒) แม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่ หน้าวัดสองพี่น้อง ตำบลบ้านจั่น อำเภอสามโคก (๓) ศาลปู่เทพบุณย์ ตำบลหน้าไม้ อำเภอ ลาดหลุมแก้ว (๔) ศาลเจ้าพ่อเสือ ตำบลบึงบา อำเภอหนองเสือ (๕) บึงสนั่น หน้าศาลเจ้าพ่อดอน ใหญ่ ตำบลบึงสนั่น อำเภอธัญบุรี (๖) ศาลพระยา หัตถสารศุภกิจ ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง (๗) ศาลเจ้าพ่อดอนใหญ่ ตำบลลำลูกกา อำเภอ ลำลูกกา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดจันทน์- กะพ้อ ตำบลบางเตย อำเภอสามโคก

๒๙. จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใช้น้ำจาก (๑) น้ำตกห้วยยาง ในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำตก ห้วยยาง ตำบลห้วยยาง อำเภอทับสะแก (๒) บ่อน้ำทิพย์ ในเขาถ้ำม้าร้อง ตำบลพงศ์ประศาสน์ อำเภอบางสะพาน (๓) ถ้ำน้ำทิพย์ ในบริเวณ อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด ตำบลไร่เก่า กิ่งอำเภอสามร้อยยอด ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ วัดคลองวาฬ ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมือง ประจวบคีรีขันธ์

๓๐. จังหวัดปราจีนบุรี ใช้น้ำจากสระแก้ว ตำบลโคกبيب อำเภอศรีมโหสถ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดป่าทรงคุณ ตำบลดงพระราม อำเภอเมืองปราจีนบุรี

๓๑. จังหวัดปัตตานี ใช้น้ำจาก (๑) บ่อวัด สุทธิกาवास (วัดสักขี) ตำบลละหาร อำเภอสายบุรี (๒) บ่อวัดมุจลินทวาปีวิหาร (วัดตุง) ตำบลตุง อำเภอหนองจิก ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด มุจลินทวาปีวิหาร

๓๒. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้น้ำจาก สระวัดตูม ตำบลวัดตูม อำเภอพระนครศรีอยุธยา

ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดสุวรรณดาราราม ตำบลหอรัตนไชย อำเภอพระนครศรีอยุธยา

๓๓. จังหวัดพะเยา ใช้น้ำจาก (๑) ชุนแม่ปืม ต้นน้ำกว๊านพะเยาและแม่น้ำอิง ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ (๒) น้ำตกภูลังกา ตำบลผาซางน้อย อำเภอปง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา

๓๔. จังหวัดพังงา ใช้น้ำจากถ้ำน้ำผุด ตำบล ถ้ำน้ำผุดอำเภอเมืองพังงาทำพิธีเสกน้ำณพระอุโบสถ วัดประชุมโยธี ตำบลถ้ำน้ำผุด อำเภอเมืองพังงา

๓๕. จังหวัดพัทลุง ใช้น้ำจากบ่อวัดเขียบางแก้ว ตำบลจองถนน อำเภอเขาชัยสน ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง พัทลุง

๓๖. จังหวัดพิจิตร ใช้น้ำจาก แม่น้ำน่าน ตักที่บริเวณหน้าวัดท่าหลวง ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองพิจิตร ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดท่าหลวง

๓๗. จังหวัดพิษณุโลก ใช้น้ำจากสระ สองห้อง บริเวณโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองพิษณุโลก ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตน- มหาคาตุรรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง พิษณุโลก

๓๘. จังหวัดเพชรบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำเพชรบุรี ตักที่บริเวณหน้าวัดท่าไชยศิริ (วัดท่าชัยหรือวัด ท่าไชย) ตำบลสมอพลี อำเภอบ้านลาด ทำพิธี เสกน้ำ ณ พระวิหารหลวงวัดมหาธาตุวรวิหาร ตำบลคลองกระแซง อำเภอเมืองเพชรบุรี

๓๙. จังหวัดเพชรบูรณ์ ใช้น้ำจาก (๑) น้ำค้าง บนยอดเขาทับเบิก ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า (๒) แม่น้ำป่าสัก ตักที่ท่าสงพระพุทธรูปมหาธรรมราชา หน้าวัดโบสถ์ชนะมาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ (๓) น้ำตกตาดหมอกชั้นสูงสุด ตำบลนาป่า อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ (๔) น้ำพุร้อน บ้านขาม ตำบลพุเตย อำเภอวิเชียรบุรี ทำพิธีเสกน้ำ

ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

๔๐. จังหวัดแพร่ ใช้น้ำจากบ่อน้ำพุวัดพระธาตุซ่อแฮ ตำบลซ่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมืองแพร่

๔๑. จังหวัดภูเก็ต ใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์วัดไชยธาราราม (วัดฉลอง) ตำบลบ้านฉลอง อำเภอเมืองภูเก็ต ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดมงคลนิมิตร ตำบลตลาดใหญ่ อำเภอเมืองภูเก็ต

๔๒. จังหวัดมหาสารคาม ใช้น้ำจากหนองคู ตำบลนาคู อำเภอนาคู ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม

๔๓. จังหวัดมุกดาหาร ใช้น้ำจากแหล่งน้ำบนยอดภูสีฐาน ดักที่บริเวณบ้านแก่งช้างเนียม ตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดศรีมงคลใต้ ตำบลศรีมงคล อำเภอเมืองมุกดาหาร

๔๔. จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้น้ำจาก (๑) ถ้ำปลาที่วนอุทยานถ้ำปลา ตำบลห้วยผา อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (๒) บ่อน้ำวัดกิตติวงศ์ ตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง (๓) บ่อน้ำทิพย์ ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม (๔) น้ำจากพระเคียรหลวงพ่อบูเมืองวัดน้ำฮู ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย (๕) น้ำฮู ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า (๖) บ่อน้ำกลางดอยผาประตู่ ตำบลแม่คะตวน อำเภอสบเมย (๗) ฝายแม่ฮู และถ้ำน้ำฮู ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระธาตุดอยกองมู ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

๔๕. จังหวัดยโสธร ใช้น้ำจาก (๑) แม่น้ำชี ดักที่ทำค้ำทอง ข้างวัดศรีธรรมาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร (๒) วังน้ำบ่อ ดักที่ทำวัดป่าวังน้ำทิพย์ ตำบลสวาท อำเภอเลิงนกทา (๓) ทำน้ำชี ดักที่ทำหลวง ตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย (๔) บ่อน้ำค้ำน้ำสร้าง ตำบลค้ำน้ำสร้าง อำเภอ

กุดชุม (๕) หนองสระพัง ตำบลภูจาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว (๖) ห้วยพระบาง ตำบลฟ้าห่วน อำเภอค้อวัง (๗) บ่อน้ำพุหิน วัดบ้านโคกกลาง ตำบลโคกนาโก อำเภอป่าติ้ว (๘) บ่อสร้างช้าง ตำบลไฟ อำเภอทรายมูล (๙) บ่อน้ำป่าแฮด วัดเทวัญคีรี ตำบลไทยเจริญ อำเภอไทยเจริญ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดศรีธรรมาราม

๔๖. จังหวัดยะลา ใช้น้ำจากสระแก้ว ในถ้ำมิดพระนอนศรีวิชัย วัดคูหาภิมุข ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพุทธภูมิ ตำบลสะเตง อำเภอเมืองยะลา

๔๗. จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้น้ำจากสระชัยมงคลในวัดบึงพระลานชัย (วัดบึงพลานชัย) ตำบลในเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดบึงพระลานชัย

๔๘. จังหวัดระนอง ใช้น้ำจากบ่อน้ำพุร้อนในบริเวณสวนรักษะวาริน ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมืองระนอง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดโปธาราม (วัดบ่อน้ำร้อน) ตำบลหาดส้มแป้น อำเภอเมืองระนอง

๔๙. จังหวัดระยอง ใช้น้ำจากแม่น้ำระยอง ดักที่วังสามพญา บริเวณหน้าวัดละหารไร่ ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดลุ่ม (มหาชัยชุมพล) ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง

๕๐. จังหวัดราชบุรี ใช้น้ำจากบ่อถ้ำเขาบิน ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดศรีสุริยวงศ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองราชบุรี

๕๑. จังหวัดลพบุรี ใช้น้ำจากบ่อน้ำพิพัฒน์สังจา ในบริเวณวัดวิจิตรารามราชวรวิหาร ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดเสาธงทอง

๕๒. จังหวัดลำปาง ใช้น้ำจากบ่อน้ำเลี้ยงหรือบ่อน้ำพระนางจามเทวี เป็นบ่อน้ำโบราณใกล้วัด

พระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอ
เกาะคา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดบุญวาทย์
วิหาร ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง

๕๓. จังหวัดลำพูน ใช้น้ำจากบ่อน้ำทิพย์
ดอยชะม้อ (บ่อทิพย์) ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง
ลำพูน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารหลวงวัดพระธาตุ
หริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
ลำพูน

๕๔. จังหวัดเลย ใช้น้ำจากบ่อน้ำในถ้ำเพียงดิน
วัดถ้ำผาปู่ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย ทำพิธี
เสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดศรีสุขาวาส (วัดเลยหลง)
ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย

๕๕. จังหวัดศรีสะเกษ ใช้น้ำจากบ่อน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์สระกำแพงน้อย ในบริเวณปราสาทหิน
วัดสระกำแพงน้อย ตำบลขะยุง อำเภออุทุมพรพิสัย
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารหลวงพ่อโต วัดมหา
พุทธาราม ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ

๕๖. จังหวัดสกลนคร ใช้น้ำจากสระพังทอง
ตักที่บริเวณสะพานโบราณ ตำบลธาตุเชิงชุม
อำเภอหนองหาน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหาร
วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอ
เมืองสกลนคร

๕๗. จังหวัดสงขลา ใช้น้ำจากบ่อท่อ (บ่อน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์บ้านแหลมบ่อท่อ) ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอ
กระแสดินธุ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด
มัสยิดมัสการวรวรวิหาร ตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง
สงขลา

๕๘. จังหวัดสตูล ใช้น้ำจากคลองดุสน
ตักที่ฝายดุสน ตำบลควนโดน อำเภอควนโดน
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดชนาธิปเฉลิม ตำบล
ในเมือง อำเภอเมืองสตูล

๕๙. จังหวัดสมุทรปราการ ใช้น้ำจากแม่น้ำ
เจ้าพระยา ตักที่หน้าองค์พระสมุทรเจดีย์ ตำบล
ปากคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพิชัยสงคราม

ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองสมุทรปราการ

๖๐. จังหวัดสมุทรสงคราม ใช้น้ำจากแม่น้ำ
แม่กลอง (แม่น้ำราชบุรี) ตักที่คลองหน้าวัด
ดาวดึงส์ ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดเพชรสมุทรวิหาร ตำบลแม่กลอง
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม

๖๑. จังหวัดสมุทรสาคร ใช้น้ำจากคลอง
ดำเนินสะดวก ตักที่หน้าวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร
ตำบลยกบัตร อำเภอบ้านแพ้ว ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดศรีบูรณาวาส ตำบลโคกขาม
อำเภอเมืองสมุทรสาคร

๖๒. จังหวัดสระแก้ว ใช้น้ำจาก (๑) สระแก้ว
(๒) สระขวัญ ตำบลสระแก้ว อำเภอเมืองสระแก้ว
ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดสระแก้ว ตำบล
สระแก้ว อำเภอเมืองสระแก้ว

๖๓. จังหวัดสระบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำป่าสัก
หาดบ้านท่าราบ ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้
ประกอบพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระพุทธบาท
ราชวรมหาวิหาร ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท

๖๔. จังหวัดสิงห์บุรี ใช้น้ำจากสระน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์วัดโพธิ์เก้าต้น (สระพระอาจารย์ธรรมโชติ)
ตำบลบางระจัน อำเภอบางระจัน ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดพระนอนจักรสีห์วรวิหาร ตำบล
จักรสีห์ อำเภอเมืองสิงห์บุรี

๖๕. จังหวัดสุโขทัย ใช้น้ำจากเขื่อนศรีนครินทร์
ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบล
เมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระ
อุโบสถวัดหนองไฉ่ ตำบลธานี อำเภอสวรรคโลก

๖๖. จังหวัดสุพรรณบุรี ใช้น้ำจากสระ
ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๔ คือ (๑) สระแก้ว (๒) สระคา
(สระคงคา) (๓) สระยมนา (๔) สระเกษ (สระเกศ)
ตำบลสระแก้ว อำเภอเมืองสุพรรณบุรี ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระวิหารวัดป่าเลไลยก์ ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอ
เมืองสุพรรณบุรี

๖๗. จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้น้ำจากบ่อวัด

พระธาตุ วัดพระบรมธาตุไชยา (วัดพระธาตุ)
ตำบลเวียง อำเภอไชยา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ
วัดพระบรมธาตุไชยา

๖๘. จังหวัดสุรินทร์ ใช้น้ำจาก (๑) สระ
โบราณ ในบริเวณโรงพยาบาลสุรินทร์ อำเภอเมือง
สุรินทร์ (๒) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์พระพุทธบาทพนมดิน
ตำบลท่าตูม อำเภอท่าตูม ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดบูรพาราม ตำบลในเมือง อำเภอ
เมืองสุรินทร์

๖๙. จังหวัดหนองคาย ใช้น้ำจาก (๑) สระ
พญานาค วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่
(๒) แม่น้ำโขง ดักที่หน้าวัดไทย ตำบลจุมพล
อำเภอโพนพิสัย (๓) บ่อน้ำเที่ยงมัน (สระ
พญานาค) วัดพระธาตุบังพวน ตำบลพระธาตุ
บังพวน อำเภอเมืองหนองคาย (๔) แม่น้ำโงม
ดักที่บริเวณน้ำจั้น หน้าวิหารวัดพระเจ้าองค์ตื้อ
ตำบลน้ำโง อำเภอท่าบ่อ (๕) หนองยอง ตำบล
สมสนุกและตำบลหนองยอง อำเภอปากคาด (๖) อ่าง
ห้วยข่า (อ่างทอง) ตำบลโซพิสัย อำเภอโซพิสัย (๗)
หนองเล็ง ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอพรเจริญ (๘)
บึงโขงหลง ตำบลบึงโขงหลง อำเภอบึงโขงหลง (๙)
สะดือแม่น้ำโขง ดักที่หน้าวัดฮายงศิลาवास
ตำบลโคส อำเภอบึงกาฬ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ
วัดโพธิ์ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย

๗๐. จังหวัดหนองบัวลำภู ใช้น้ำจากบ่อน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์วัดศรีคุณเมือง ตำบลลำภู อำเภอเมือง
หนองบัวลำภู ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด
พิศาลรัษฎาวาส ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง
หนองบัวลำภู

๗๑. จังหวัดอ่างทอง ใช้น้ำจากแม่น้ำ
เจ้าพระยา ดักที่หน้าวัดไชโยวรวิหาร ตำบลไชโย
อำเภอไชโย ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด
ไชโยวรวิหาร

๗๒. จังหวัดอุดรธานี ใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์
สิทธิ์คำชะโนด ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง

ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดโพธิสมภรณ์
ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี

๗๓. จังหวัดอุดรดิศร์ ใช้น้ำจากบ่อน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์หรือบ่อน้ำทิพย์เวียงเจ้าเงาะ ตำบลทุ่งยั้ง
อำเภอลับแล ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารวัด
พระแท่นศิลาอาสน์ ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล

๗๔. จังหวัดอุทัยธานี ใช้น้ำจากแม่น้ำ
สะแกกรัง ดักที่ปากคลองชุมทรัพย์ ตำบล
สะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระอุโบสถวัดมณีสถิตกปิฏฐาราม (วัดทุ่งแก้ว)
ตำบลอุทัยใหม่ อำเภอเมืองอุทัยธานี

๗๕. จังหวัดอุบลราชธานี ใช้น้ำจากน้ำจึก
อำเภวารินชำราบ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด
สุปฏิหารามวรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
อุบลราชธานี

๗๖. จังหวัดอำนาจเจริญ ใช้น้ำจากอ่าง
เก็บน้ำพุทธอุทยาน ตำบลบุ่ง อำเภอเมือง
อำนาจเจริญ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดสระเกษ
ตำบลบุ่ง อำเภอเมืองอำนาจเจริญ

ผู้เขียนมีข้อพึงสังเกตว่า แหล่งน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์และสถานที่ทำพิธีเสกน้ำพระพุทธรูป
ศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีทั้ง ๓ พิธี ในรัชกาล
ปัจจุบันที่ประมวลมาข้างต้นนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลง
มากในแต่ละช่วงพิธี การเปลี่ยนแปลง
นั้นมีทั้งในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแหล่งน้ำ
การเปลี่ยนแปลงสถานที่เสกน้ำ หรือเปลี่ยนใหม่
หมดทั้ง ๒ อย่าง กล่าวคือ

ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช
๒๔๙๓ จำนวนแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ๗๑ แห่ง
สถานที่เสกน้ำพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ๑๘ แห่ง
เป็นแหล่งน้ำเดิมที่เคยใช้มาแต่ในรัชกาลที่ ๕
รัชกาลที่ ๖ รัชกาลที่ ๗ จำนวน ๑๗ แห่ง สถานที่
เสกน้ำเดิม ๑๕ แห่ง

ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนม-
พรรษา ๕ รอบ พุทธศักราช ๒๕๓๐ จำนวน

แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ๑๐๗ แห่ง สถานที่เสกน้ำ
พระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์ ๗๓ แห่ง เป็นแหล่งน้ำ
เดิมครั้งพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในรัชกาลที่ ๕
รัชกาลที่ ๖ รัชกาลที่ ๗ จำนวน ๑๗ แห่ง พระราช-
พิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๕๓ จำนวน
๒๒ แห่ง สถานที่เสกน้ำเดิมครั้งพระราชพิธี
บรมราชาภิเษก ในรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ รัชกาล
ที่ ๗ จำนวน ๑๓ แห่ง พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
พุทธศักราช ๒๔๕๓ จำนวน ๑๒ แห่ง

ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนม-
พรรษา ๖ รอบ พุทธศักราช ๒๕๔๒ จำนวน
แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ๑๕๔ แห่ง สถานที่เสกน้ำ
พระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์ ๗๖ แห่ง เป็นแหล่งน้ำ
เดิมครั้งพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในรัชกาลที่ ๕
รัชกาลที่ ๖ รัชกาลที่ ๗ จำนวน ๑๔ แห่ง พระราช-
พิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๕๓ จำนวน
๑๔ แห่ง และเป็นแหล่งน้ำครั้งพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พุทธศักราช
๒๕๓๐ จำนวน ๗๕ แห่ง นอกนั้นเป็นแหล่งน้ำใหม่
ส่วนสถานที่เสกน้ำพระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์
เป็นสถานที่เดิมครั้งพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
ในรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ รัชกาลที่ ๗ จำนวน
๑๑ แห่ง พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช
๒๔๕๓ จำนวน ๑๑ แห่ง และเป็นสถานที่เสกน้ำ
ครั้งพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา
๕ รอบ พุทธศักราช ๒๕๓๐ จำนวน ๕๑ แห่ง
นอกนั้นเป็นสถานที่เสกน้ำใหม่

แต่เมื่อพิจารณาไปถึงรายชื่อแหล่งน้ำ
และสถานที่เสกน้ำศักดิ์สิทธิ์ จะพบว่ามีแหล่งน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์เพียง ๑๐ แห่ง และสถานที่เสกน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์เพียง ๔ แห่ง ที่ได้ใช้อย่างสม่ำเสมอใน
พระราชพิธีทั้ง ๔ ช่วงเวลา คือ

๑. จังหวัดนครปฐม เฉพาะสถานที่ทำพิธี
เสกน้ำ ณ พระวิหารหลวงบนองค์พระปฐมเจดีย์
ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม

๒. จังหวัดนครพนม เฉพาะน้ำจากบ่อวัด
พระธาตุพนม (บ่อน้ำพระอินทร์) วัดพระธาตุพนม
วรมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม
และสถานที่ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัด
พระธาตุพนมวรมหาวิหาร

๓. จังหวัดนครราชสีมา เฉพาะสถานที่ทำ
พิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารวัดพระนารายณ์มหาราช
วรวิหาร (วัดกลาง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
นครราชสีมา

๔. จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้น้ำจาก
(๑) บ่อวัดหน้าพระลาน (๒) บ่อวัดเสมชัย (บ่อวัด
เสมาไชย) (๓) บ่อวัดเสมาเมือง และ (๔) บ่อวัดประตู่
ขาว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรี-
ธรรมราช (๕) ห้วยเขามหาชัย บริเวณสถาบัน
ราชภัฏนครศรีธรรมราช ตำบลท่าจี้ อำเภอเมือง
นครศรีธรรมราช (๖) ห้วยปากนาคราช ตำบลเขาแก้ว
อำเภอลานสกา ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถ
พระวิหารหลวงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบล
ในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

๕. จังหวัดพิษณุโลก เฉพาะสถานที่ทำพิธี
เสกน้ำ ณ พระวิหารพระพุทธชินราช วัดพระศรี-
รัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
พิษณุโลก

๖. จังหวัดเพชรบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำเพชรบุรี
ตกที่บริเวณท่าน้ำวัดท่าไชยศิริ (วัดท่าชัยหรือวัดท่า
ไชย) ตำบลสมอพลือ อำเภอบ้านลาด ทำพิธีเสกน้ำ
ณ พระวิหารหลวงวัดมหาธาตุวรวิหาร ตำบลคลอง
กระแซง อำเภอเมืองเพชรบุรี

๗. จังหวัดลำพูน ใช้น้ำจากบ่อน้ำทิพย์
ดอยชะม้อ (บ่อน้ำทิพย์) ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง
ลำพูน ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระวิหารวัดพระธาตุ
หริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
ลำพูน

๘. จังหวัดสระบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำป่าสัก
บริเวณท่าราบ ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้

ประกอบพิธีเสกน้ำ ณ พระมณฑปพระพุทธบาท
วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร ตำบลขุนโขลน
อำเภอพระพุทธบาท

๙. จังหวัดสุราษฎร์ธานี เฉพาะสถานที่ทำ
พิธีเสกน้ำ ณ พระอุโบสถวัดพระบรมธาตุไชยา
(วัดพระธาตุ) ตำบลเวียง อำเภอไชยา

จะเห็นได้ว่ามีเพียง ๔ จังหวัด คือ จังหวัด
นครศรีธรรมราช จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดลำพูน
และจังหวัดสระบุรี ที่สามารถดำรงความเลื่อมใส
ศรัทธาและความเชื่อตามโบราณประเพณี ตลอด
จนอนุรักษ์ทั้งแหล่งน้ำและสถานที่เสกน้ำศักดิ์สิทธิ์
ทุกแห่งที่เคยใช้ไว้ได้เป็นอย่างดีตลอดเวลานับร้อยปี

อันความสำคัญของแหล่งน้ำและสถานที่
เสกน้ำนั้น ย่อมเกิดแต่ความเลื่อมใสศรัทธาของ
ประชาชนมาแต่โบราณกาล ซึ่งมีหลายแห่งที่ได้
เคยพลีกรรมน้ำและได้ใช้เสกทำน้ำพระพิพัฒน์
สังจามาแต่ครั้งที่จังหวัดหรือหัวเมืองเหล่านั้นจะ
ต้องถือน้ำกันโดยโบราณประเพณีสืบเนื่องเป็น
เวลานับร้อยปี ประวัติความสำคัญของสถานที่
เหล่านี้มีปรากฏในหนังสือหลายเล่ม เช่นในภาค
ผนวกของหนังสือ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ
จดหมายเหตุพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระราช-
พิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมพระราชม-
ณเฑียร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ-
พลอดุลยเดช สยามินทราธิราช พ.ศ. ๒๔๙๓ และ
หนังสือ น้ำศักดิ์สิทธิ์ : ประวัติน้ำพระพุทธรมณต์
ศักดิ์สิทธิ์ที่ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายในพระราช-
พิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕
ธันวาคม ๒๕๓๐ ของกระทรวงมหาดไทย จึงควร
ที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจะได้พิจารณาว่า การ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงพิธี หากเป็น
เพราะการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่ทำให้บาง
แหล่งน้ำหรือสถานที่นั้นๆ อยู่ในสภาพที่ไม่
เหมาะสมก็ควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้สม
กับเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคลของ

จังหวัด แต่หากเป็นเพราะขาดความสนใจศึกษา
ความสำคัญของสถานที่ดังกล่าว หรือไม่เห็น
ความสำคัญของคติความเชื่อตามโบราณประเพณี
ก็เป็นเรื่องน่าเสียดาย เพราะมีหลายจังหวัดได้
เปลี่ยนแปลงใหม่หมดทั้งแหล่งน้ำและสถานที่เสก
น้ำที่ได้กำหนดใช้ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิม
พระชนมพรรษา ๖ รอบนี้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังมี
ข้อสังเกตปลีกย่อยอีกประการหนึ่ง คือ การ
กำหนดเรียกชื่อแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ควรที่จังหวัด
หรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจะได้ศึกษาชื่อเรียกที่
เคยใช้กันมาแต่ก่อน ดังที่ปรากฏในเอกสาร
หนังสือตำราต่างๆ ไว้ด้วย ก่อนที่จะปรับเปลี่ยน
ใหม่ตามความคิดของคนปัจจุบัน

พิธีพลีกรรมและเสกทำน้ำพระพุทธรมณต์ ศักดิ์สิทธิ์

น้ำศักดิ์สิทธิ์จากแต่ละแหล่งน้ำดังกล่าว
จะต้องประกอบพิธีพลีกรรมตักน้ำศักดิ์สิทธิ์พร้อม
กันทุกจังหวัด จากนั้นจึงประกอบพิธีเสกทำน้ำ
พระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ณ พระอารามที่
สำคัญของแต่ละจังหวัด เสร็จแล้ว บรรจุน้ำ
พระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์จากทุกแหล่งน้ำนั้นรวม
ลงในเต้า ๑ ใบ เชิญมามอบให้กระทรวงมหาดไทย
เพื่อประกอบรัฐพิธีเสกทำน้ำพระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์
อีกครั้งหนึ่ง ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระ
ชนมพรรษา ๖ รอบ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้
กำหนดไว้โดยย่อดังนี้

พิธีพลีกรรมตักน้ำศักดิ์สิทธิ์

กำหนด ณ วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ พฤศจิกายน
พุทธศักราช ๒๕๔๒ เวลาฤกษ์ ๑๖ นาฬิกา ๓๙ นาที
ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัด แต่งกายชุดปรกติขาว
หรือขาว มีดอกไม้ธูปเทียนจตุบูชาเทพยดาอารักษ์
ณ แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ กล่าวคำลักการบูชา
แล้วตักน้ำบรรจุลงในภาชนะ ห่อด้วยผ้าขาว นำไป
ปักไว้ ณ พระอารามหลวงที่สำคัญของจังหวัด

พิธีเสกทำน้ำพระพุทธรมณต์ศักดิ์สิทธิ์

กำหนด ณ วันเสาร์ที่ ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๒ เวลาฤกษ์ ๑๔ นาฬิกา ๕๕ นาที ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย รับศีล พระสงฆ์ ๑๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ ครั้นเวลาฤกษ์ พระสงฆ์เจริญคาถาเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ประทานในพิธีจุดเทียนที่ติดไว้ที่ปากบาตรหรือขันสาครซึ่งรวมบรรจุน้ำศักดิ์สิทธิ์จากทุกแหล่งน้ำของจังหวัด แล้วประเคนถวายประธานสงฆ์หยดเสกทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ ครั้นเจริญพระพุทธมนต์จบ ประธานในพิธีถวายจตุปัจจัยไทยธรรม กรวดน้ำ พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี

จากนั้น ประธานในพิธีตักน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์บรรจุลงในเต้า ปิดฝาผนึกให้แน่นกันน้ำไหลซึม ห่อหุ้มด้วยผ้าขาว ประทับตราเป็นสำคัญแล้วเชิญมามอบให้กระทรวงมหาดไทย

เด้านั้นจัดทำขึ้นเป็นการพิเศษ มีลักษณะเหมือนกันทุกจังหวัด คือ ทำด้วยเซรามิก ขนาดสูง ๓๔ เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของเต้า ๒๔ เซนติเมตร ฝาเต้าและกลางเต้ามีรูปตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา กลางเต้าด้านตรงข้ามกับรูปตราสัญลักษณ์งาน จารึกคาถาว่า “อนุญาตง เม อุทงฺ วรฺง อิทฺทํ ฯ” และ “(น้ำอันประเสริฐศักดิ์สิทธิ์นี้ เทพยดาเจ้าประสิทธิ์ประสาทแล้ว)” ที่ฐานเต้า มีตราประจำจังหวัดพร้อมด้วยชื่อจังหวัดนั้นๆ

วิธีเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์
ณ พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

กำหนด ณ วันศุกร์ที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒ เวลาฤกษ์ ๑๒ นาฬิกา มีพิธีแห่เชิญน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่บรรจุในเต้า ๗๖ ใบจากกระทรวงมหาดไทย ไปยังพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ร่วมกันรินน้ำพระพุทธ-

มนต์ศักดิ์สิทธิ์จากเต้าทั้ง ๗๖ ใบลงในขันสาคร นายกรัฐมนตรีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย รับศีล พระครูพรหมมณเฑียรูปเทียนบูชาเทพเจ้าแล้วอ่านประกาศชุมนุมเทวดา จบแล้ว พระสงฆ์ ๗๓ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อถึงบทพระคาถาเสกน้ำศักดิ์สิทธิ์ นายกรัฐมนตรีจุดเทียนที่ครอบพระกริ่งแล้วถวายสมเด็จพระสังฆราชเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ จบแล้วสมเด็จพระสังฆราชเสด็จไปทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์จากครอบพระกริ่งลงในขันสาคร พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัย บัณเฑาะว์ สังข์ แตร ดุริยางค์ พระครูพรหมมณเฑียรูปของคณะพรหมมณเฑียรูปในขันสาคร นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ใช้ถ้วยศิลาจารึกคาถา ตักน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์จากขันสาครบรรจุลงในพระเต้าปทุมนิมิตทอง นาก เงิน ตามลำดับ เสร็จแล้วพระสงฆ์หยดเจริญชัยมงคลคาถา นายกรัฐมนตรีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ร่วมกันถวายจตุปัจจัยไทยธรรม กรวดน้ำ พระสงฆ์อนุโมทนา เป็นเสร็จการ

พิธีถวายน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ในพระราชพิธีเสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

ครั้น ณ วันพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ วันอาทิตย์ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้มีกระบวนแห่เชิญน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ที่บรรจุในพระเต้าปทุมนิมิตทั้ง ๓ องค์ จากพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ไปยังพระที่นั่งอนันตสมาคม ประดิษฐานพระเต้าทั้ง ๓ องค์ ในพระมณฑปที่พระลานหน้าสีหบัญชรมุขด้านใต้ของพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ณ สีหบัญชรมุข นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลและทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายน้ำพระพุทธ-

มนต์ศักดิ์สิทธิ์ในนามของพสกนิกรชาวไทย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ
แล้วเสด็จขึ้น

น้ำพระพุทธรูปมนต์ศักดิ์สิทธิ์ที่ประมวลมาจาก
ทุกแหล่งน้ำสำคัญตามโบราณราชประเพณี และ
สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพเลื่อมใส ตลอดจน
จนแหล่งน้ำเส้นชีวิตของปวงชนชาวไทยทั่วทุกสารทิศ

แต่ละหยาดหยดที่นำมารวมกัน จึงเปรียบได้ดัง
ความรักสามัคคีของเหล่าพสกนิกรที่ประสม
กลมกลืนกันเป็นหนึ่งเดียว ด้วยพระบรมเดชา-
นภาพและพระมหากรุณาธิคุณในพระองค์ ที่ถวาย
โสรจสรองเฉลิมพระเกียรติคุณแห่งสมเด็จพระมหา
กษัตริยาธิราชเจ้าพระองค์นี้ ขอจงทรงพระเจริญ
ยิ่งยืนนาน.

บรรณานุกรม

๑. คณะทำงานดำเนินงานพิธีเสกทำน้ำพระพุทธรูปมนต์ศักดิ์สิทธิ์ฯ คณะกรรมการฝ่ายพิธี ในคณะกรรมการ
อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัย
เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ. **ประวัติน้ำพระพุทธรูปมนต์ศักดิ์สิทธิ์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.
๒. **จดหมายเหตุบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๖๘**. กรุงเทพฯ
มหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
๓. **จดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร : เทพนimitการพิมพ์, ๒๕๑๘.
๔. มหาดไทย, กระทรวง. **น้ำศักดิ์สิทธิ์ : ประวัติน้ำพระพุทธรูปมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ที่ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๓๐.
๕. ราชกิจจานุเบกษา. **จดหมายเหตุพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และ
พระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
สยามินทราธิราช พ.ศ. ๒๔๙๓**. กรุงเทพฯ : กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๔๙๓.
๖. สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. **ประกาศการพระราชพิธี เล่ม ๒**. พระนคร :
องค์การคำของคุรุสภา, ๒๕๐๘.
๗. แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. **พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร :
คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, ม.ป.ป.
๘. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **จดหมายเหตุพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช**. (สำเนา)

กระบวนแห่เชิญน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่บรรจุในเต้า ทรง ใบ จากกระทรวงมหาดไทยไปยังพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
เมื่อวันศุกร์ที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒

นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี นายมีชัย ฤชุพันธุ์ ผู้แทนประธานรัฐสภา นายจเร อำนวยวัฒนา ประธานศาลฎีกา
ร่วมกันรินน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์จากเต้า ๗๖ ใบ ลงในขันสาคร

พระครูสตานันท์มนี (ละเอียต รัตนพราหมณ์) อ่านประกาศชุมนุมเทวดา

พระสงฆ์ ๗๓ รูป มีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นประธาน เจริญพระพุทธมนต์

สมเด็จพระสังฆราชทรงเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์

พระเต้าปทุมนิมิต ทอง นาก เงิน บรรจุน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ประดิษฐานในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภา นายจเร อำนวยวัฒนา ประธานศาลฎีกา
กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลและทูลเกล้าฯ ถวายน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์

พระตำบปทุมนิมิต ทอง นาก เงิน ประดิษฐานในบุษบก

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี
ที่ ๗๐/๒๕๕๔
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

เพื่อให้การดำเนินงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติเป็นไปอย่างต่อเนื่องอันจะเป็นผลดีต่อความมั่นคงของชาติ และเพื่อเสริมสร้างเกียรติภูมิและภาพลักษณ์ของคนไทย รัฐบาลไทย และประเทศไทยต่อสังคมโลก

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รองนายกรัฐมนตรี (นายปลอด พล อติเรกสาร)	ประธานกรรมการ
๑.๒	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายจาตุรนต์ ฉายแสง)	รองประธานกรรมการ
๑.๓	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายกระแส ชนะวงศ์)	รองประธานกรรมการ
๑.๔	เลขาธิการพระราชวัง หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๕	ราชเลขาธิการ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๖	เลขาธิการนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๗	เลขาธิการคณะรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๘	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๙	ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๐	เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๑	เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๒	ปลัดกระทรวงกลาโหม หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๓	ปลัดกระทรวงการคลัง หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๔	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๕	ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๖	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๗	ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน	กรรมการ

๑.๑๘	ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๙	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๐	อธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๑	เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๒	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๓	ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๔	ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๕	กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๒๖	ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๒๗	นายขวัญแก้ว วัชโรทัย	กรรมการ
๑.๒๘	นายเอนก ลิทธิประศาสน์	กรรมการ
๑.๒๙	พลเอก จรัส กุลละวณิชย์	กรรมการ
๑.๓๐	พลเอก บุญศักดิ์ กำแหงฤทธิ์รงค์	กรรมการ
๑.๓๑	พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์	กรรมการ
๑.๓๒	นายทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๓๓	คุณหญิงเต็มศิริ บุญยสิงห์	กรรมการ
๑.๓๔	นางจุฬประณี นาคทรพร	กรรมการ
๑.๓๕	นายสมพร เทพสิทธา	กรรมการ
๑.๓๖	นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์	กรรมการ
๑.๓๗	คุณหญิงสุชาดา ศรีเพ็ญ	กรรมการ
๑.๓๘	ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี	กรรมการ
๑.๓๙	นายเย็นใจ เลหาวิช	กรรมการ
๑.๔๐	นายวิจิตร อวະกุล	กรรมการ
๑.๔๑	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและเลขานุการ
๑.๔๒	ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๔๓	ผู้อำนวยการส่วนวิชาการ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๔๔	หัวหน้าฝ่ายเลขานุการและประสานงาน สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ พิจารณากำหนดนโยบายและแผนงานที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ และการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันหลักของประเทศ

๒.๒ ให้คำปรึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้

๒.๓ ดำเนินการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ และการให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องเอกลักษณ์ของชาติ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถาบันหลักของประเทศชาวไทย และชาวต่างประเทศ

๒.๔ ดำเนินการประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน

๒.๕ เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ และได้ผลตามความมุ่งหมาย ให้ประธานกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อช่วยปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น

๒.๖ ดำเนินการติดตามการปฏิบัติงาน เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น

๒.๗ ดำเนินการอื่นๆ ตามที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

สำหรับการเบิกเบี้ยประชุมให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาเบี้ยประชุม และค่าตอบแทนที่ปรึกษาซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง พ.ศ. ๒๕๒๓ แก้ไขเพิ่มเติมโดย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๓ และ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยให้เบิกจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ลง ณ วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

พันตำรวจโท

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
ที่ ๑๑/๒๕๕๔
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการมรดกของชาติ

เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันชาติ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน อาศัยอำนาจตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๗๐/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการมรดกของชาติ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ พลตรี หม่อมราชวงศ์ ศุภวัณย์ เกษมศรี	ประธานคณะกรรมการ
๑.๒ นายประพัฒน์ ตริณรงค์	รองประธานคณะกรรมการ
๑.๓ นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์	รองประธานคณะกรรมการ
๑.๔ คุณหญิงคณิตา เลขะกุล	อนุกรรมการ
๑.๕ นางเนาวรัตน์ พลเดช	อนุกรรมการ
๑.๖ นายปัญญา นิตยสุวรรณ	อนุกรรมการ
๑.๗ นางรัชกร همهจันท	อนุกรรมการ
๑.๘ ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑.๙ ผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หรือผู้แทน (นางสาวนัยนา แยมสาขา แทน)	อนุกรรมการ
๑.๑๐ ผู้อำนวยการสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือผู้แทน (นางณัฐภัทร จันทวิษ แทน)	อนุกรรมการ
๑.๑๑ นายณพัทธ์ สมนัน	อนุกรรมการ
๑.๑๒ นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	อนุกรรมการ
๑.๑๓ นางสาวบุหลง ศรีกนก	อนุกรรมการ
๑.๑๔ นางสาวเพลินพิศ กำราญ	อนุกรรมการ
๑.๑๕ นางจันทนี หาทรัพย์	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑.๑๖ นางสมจิตต์ เทียนสว่าง	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

